

VITÆ
ILLUSTRIUM VIRORUM
SEMINARII PATAVINI

AUCTORE

JO: BAPTISTA FERRARI

IN EODEM SEMINARIO

STUDIORUM PRÆFECTO.

1799.

PATAVII
TYPIS SEMINARII
SUPERIORUM PERMISSU.

Clarorum Virorum facta moresque posteris tradere antiquitus usitatum.

Tacit. init. Vitæ Jul. Agric.

Cogita quantum nobis exempla bona prosint. Scies magnorum Virorum, non minus præsentia, esse utilem memoriam.

Senec. Epist. CII. in fin.

ILL.MO ATQUE REV.MO MARCHIONI

FRANCISCO SCIPIONI

DE DONDIS AB HOROLOGIO

J. U. D. CANONICO PATAVINO

PROTONOTARIO APOSTOLICO

DE NUMERO PARTICIPANTIUM

ET IN EPISCOPATU PATAVINO

SEDE EPISCOPALI VACANTE

VICARIO GENER. CAPIT.

JO. BAPTISTA FERRARI

F.

EN Tibi opus, PRÆSUL ILL.MÆ atque REV.ME, quod edi in lucem jussisti ad Patavini Seminarii decus augendum. Utinam tuo consilio

respondeat labor a me susceptus! Certe tuum sibi spondet patrocinium, cum sit altera quasi pars illius Opusculi, quod proxime elapso anno tuo nomine ornatum prodiit. Accedit etiam, quod horum studiorum genere & tu delectaris maxime; & quod ex illustribus istis Viris non pauci sunt, qui orti in hac ipsa urbe se jactant cives tuos. Fave igitur Operi, quod ad Te spectat. Patavinus ipse, Patavinos cives amplectere, & bonum Seminarii, cui præes, semper in majus promove. Vale.

ADOLESCENTIBUS

PATAVINI SEMINARII

ALUMNIS

JOANNES BAPTISTA FERRARI

F.

Solitos fuisse quosdam me audisse memini, Majorum suorum virtute præstantium imagines religiose servare domi, & ad eas

invisendas suos identidem filios ducere. Putabant enim illarum tantum aspectu ad similia capessenda eos excitari posse validius, quam longa & accurata oratione. Eodem & ipse consilio ductus, nonnullorum, qui præ ceteris hunc locum ornarunt, Vitas, totidem quasi tabulas, vestris oculis, Adolescentes, subjicio. Ego eas scripsi, usus in multis opera Andreæ Coi, in exterioribus hujus Seminarii Scholis Rhetoricæ Præceptoris, hominis in memoriis colligendis industrii. In has diligenter inspicite; quæ fuerint hujusmodi Virorum studia, qui mores, tacite vobiscum ipsi perpendite, ac vos

cum

cum iis comparate. Hoc vobis nobilissimum quasi calcar ad premenda illorum vestigia fore polliceor. Si enim adeo movent vel muta clarorum hominum simulacra, quanto magis illorum gesta litterarum monumentis expressa! Hinc ille:

Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium jubeo.

Terent. Adelph. III. 3. 62.

Id si præstabitis, & morum disciplina, (quod interesse summopere vestra debet) vigebit; nec unquam bonarum Artium, præcipue Eloquentiæ, quam veluti he-

redi-

reditariam ab iis accepimus, flos exarescet. Ne vos pigeat ad utrumque eniti, & Seminarii gloriam tueri. Valete.

AD-

AUCTOR OPERIS

AD LECTOREM.

Obstrictam publice jamdiu fidem exsolvo. Habes, Lector, in altero hoc Opusculo quorundam Virorum acta, qui Seminarii Patavini nomen ornarunt. Non omnes iisdem artibus delectati sunt: excelluit tamen quilibet in ea, quam exercuit, facultate. Ac si minus pari, certe digni sunt omnes laude consimili.

Non deerant sane, quos aliunde mihi sumerem, Viri illustres, & nostris Adolescentibus ad imitandum proponerem; sed propius nos isti afficiunt: excitare autem multo vehementius solent exempla domestica, quam externa. Hæc porro ab iis tantummodo mihi adsciscenda putavi, qui desierunt inter nos agere vita functi. Invidiosum enim esset de illis scribere, qui vivunt adhuc; nec absolutam possemus habere historiam. Adde, quod rebus gestis

lon-

longe majorem auctoritatem nescio quomodo mors conciliat.

Majus ab exsequiis nomen in ora venit.
Propert. l. III. eleg. I. v. 24.

Erit fortasse qui doleat præteritum fuisse quempiam ex his, qui potiore, quam quidam alii, de quibus narro, & ampliore laude floruerit. De illis scripsi, quorum facta mihi explorata sunt, & cognita; de aliis etiam paratus dicere, ubi plenius mihi illorum mores ac studia innotescent, & necessarium tempus & otium suppetet. De quibus vero pauca tantum contigit mihi colligere, de his non sileo: quæ comperi, in adnotatione subjicio, ne & illa pereant. Interim oro, ut hæc, quæ tibi exhibeo, admittas humaniter & benevole: sic enim ad inceptum libentius persequendum mihi incitamentum præbebis. Vale.

IN-

INDEX.

Ægi-

VI-

VITA
MICHAELIS VERII.

IN Vicetinis montibus non longe ab oppido Marosticensi Planetiæ occurrunt, rusticus quidem, sed tamen illustris locus, quod eximios Professores duos ediderit publico Patavino Gymnasio, Michaelem Verium, & Josephum Toaldum, utrumque antea in Seminario Patavino educatum, utrumque ibidem præceptoris officio functum. Pauca nunc de Verio: cujus familia eo se recepisse jam pridem dicitur ex Florentina Republica turbulentis motibus & dissensionibus acta.

Hic ortum habuit Michael III. Idus Octobris anno quarto & quinquagesimo sæculi superioris; qui postea in Seminarium exceptus, primo scilicet ac septuagesimo ejusdem sæculi Cal. Januarii, a Rhetoricæ primordiis stu-

diorum curſum eſt orſus. Eo anno ingreſſus eſt Seminarium Verius, quo Seminarium ipſum in ampliorem locum a B. Gregorio Barbadico translatum eſt, eo ſcilicet ubi idem in præſens cernitur; ut propterea recenſendus ſit inter Seminarii hujus primitias Verius.

Quod ad ejus inſtitutionem pertinet, nihil præterea habeo, quod dicam. Neque enim exſtant monumenta. Quis tamen fuerit jam tum, poſſumus ex ejus ipſius præſtantia non temere, divinando conjicere. Non exigua ille a natura ſortitus fuerat ad litteras adjumenta. Erat illi ſubtile ingenium, acutum, vehemens, ampliſſima vis memoriæ ac tenaciſſima, præfervida imaginandi facultas, tum ardor ſciendi plurimus, robuſta præterea corporis habitudo, & ferendo labori par, qui neceſſario impendi debet in ſtudia. Quibus præſidiis is evaſiſſet multo illuſtrior, niſi incidiſſet in tempora ſcientiis ac litteris non valde proſpera. Neque enim exigua ſunt ad res hujuſmodi momenta temporum; in utramque partem non minimum eadem conferunt.

Ea itaque ætate ſcholas publicas privataſque tenebat Scholaſtica Philoſophia, quæ licet in multis ſolida, neque tenebris tamen caret, neque nodis. Erat hæc in deliciis Verio, quippe qui in diſſerendo acutus, habebat hinc, quo ingenium ſuum exerceret. Hoc tantum ineunte ſæculo excepta Patavium eſt recen-

cen-

centior Philoſophia, cum Verius annum ageret circiter quinquageſimum. Difficile autem omnino erat, eum opiniones repente exuere, quas jamdiu imbiberat, & aliis jamdiu inculcaverat. Turpe homines putant *quæ*

Imberbes didicere, ſenes perdenda fateri (a).

Quidquid tamen fuerit, adhuc tamen plurimum Verius claruit, ſcholaſticis in primis diſputationibus. Tanta enim erat diſſerentis vis & ἐνέργεια, ut nemo poſſet ſtare contra. Se noſſe ajebat prorſus neminem eruditiſſimus Antonius de Comitibus, qui ſolidius quam is, teneret principia Logicæ Ariſtotelicæ, & interius pervaderet illius receſſus.

Aliarum quoque ſcientiarum ſibi præſidia Michael adſcivit. Studio ſe dederat Geometriæ, cum exquirere modum cœpit redigendi circuli aream ad dimenſionem quadrati. Atque id revera ſibi admirabili plane modo patefactum putabat, quod invenire potuit nemo adhuc ex Mathematicis. Enimvero labuntur aliquando & homines magni, ubi præcipue indulgent ingenio ſuo. Facile ſiquidem credimus, quod optamus. Aſtrorum etiam ſcientiæ

****

(a) Horat. Lib. II. Epiſtol. I. v. 85.

ſtudioſus Verius plures brumales noctes evigilavit ſub dio, notandi cupidus maximas *Polaris* ſideris digreſſiones ad verum meridiani temporis punctum conſtituendum.

Idem ſe dicavit inſuper ſtudiis chimicis & an. MDCCXXVI. duas edidit diſſertationes, alteram quidem logicam, alteram vero chimicam (*a*). Illud enim ſermone hominum percrebuerat, Cathedram iis temporibus erectum iri in publico Patavino Lyceo, unde Chimica docerentur. Hoc ille munus ſe aſſecuturum ſperabat. Irrita ſpes evanuit. Paucis enim tantum ab hinc annis inſtitutum eſt, quod is cupiebat.

Non tamen propterea deſtitit ab artis Chimicæ ſtudio. Totus in illo erat. In ejus cubiculis ubique clibani. In ipſam Poſteriorum Analyticorum interpretationem, quod erat (ut mox videbimus) publicæ ſcholæ penſum in hoc Patavino Gymnaſio, talia quædam inſerebat. Et quoniam a Chimicis brevis & facilis tranſitus ad *Alchimiam*, in hanc non ſuam tantum impendit operam & pecuniam, ſed & domeſticam ſupellectilem.

Magnum aliquid moliebatur, nec dubitabat,

****

(*a*) Facciolatus, Faſti Gymnaſii Patavini Tom. II. pag. 299.

tabat, quin id esset sibi cessurum prospere. Hæc in ejus animo spes insederat, quam Physica Scholasticorum, cui vel maxime addictus Verius, quodammodo alebat & corroborabat suis doctrinis, iis præsertim, quæ de intima elementorum transmutatione. Nec recentiores Physicos pati poterat, quorum contraria dogmata. Gassendus atque Cartesius nomina minus grata. Hos appellabat *Titanas Philosophiæ*, sed hæc temporis potius vitia, quam hominis; quæ licet obfuerint non parum Verio, adhuc tamen floruit, ut antea diximus, & inter alios sui ordinis valde eminuit.

Certe Seminarii alumnos multa cum laude docuit plures annos cum Philosophiam atque Mathesim, tum Sacram Theologiam. Collegii primum Theologici, post etiam Medici jus obtinuit; atque illud quidem implevit suis discipulis, quod antea tenebant soli propemodum Cœnobitæ. Optime versatus erat in doctrina Patrum. Aristotelis autem opera & S. Thomæ & funditus noverat, & accurate didicerat.

Exstat præterea systema physicum ab eo ex principiis quidem veterum, sed nova temperatione conflatum. Illud autem pro certo habebat, terram moveri, & habitari planetas. Quod vero ad Theologica spectat, Angelos nescio quo subtili corpore donatos esse affirmabat. Nitebatur id cum Sacrarum Scriptu-

rarum, tum veterum Patrum auctoritate fulcire.

Quæ hactenus enarravi, contulere plurimum ad ejus nomen augendum. Ipſum vero latius adhuc propagarunt, quæ mox dicam. Anno itaque MDCCXVIII. a Seminario traductus eſt in publicum Patavinum Gymnaſium. Ibi Logicam profeſſus eſt conductus trecentorum florenorum ſtipendio, quibus poſt annos tredecim additi ſunt centum viginti (*a*).

Publico bono intentus *ſcholaſticam juventutem ad organum ſcientiarum omnium inſtituit* (*b*): appellatus a Pappadopolo *Profeſſor clariſſimus, philoſophus acutiſſimus* (*c*): a Facciolato *Profeſſor longe celeberrimus* (*d*). Utque erat eruditarum linguarum peritiſſimus, quælibet vel difficilia explicabat facile, perſpicue, concinne. Erat contorta & acris illius oratio, & ad perſuadendum idonea. Quid ejus facundia poſſet in veritate tuenda, patuit ex eo vel maxime, quod anno MDCCXXII. ſcripſit Sacri Theologorum Collegii juſſu.

Quærebatur tunc in Romana Curia de vir-

****

(*a*) Facciolatus, Faſt. Gymn. Pat. Tom. II. pag. 299.
(*b*) Pappadopolus in Hiſtoria Gymnaſ. Patavini ad an. 1718. pag. 187.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Loco cit. pag. 299.

virtutibus Sebaſtiani Fratris ab Apparitio ex Minoritis, cognomento Pyrauſtæ. „ In quo (ita „ rem narrat Facciolatus (*a*)) cum aliquid „ incidiſſet non ſatis planum atque explica- „ tum, adhibita eſt in conſilium præter Sor- „ bonicam & Salmaticenſem, Univerſitas Pa- „ tavina.

„ Vixerat Pyrauſta uſque ad annum ſe- „ xageſimum ſumma vitæ integritate atque „ innocentia. Id ætatis cum eſſet, puellam „ uxorem duxit, ſed ita tamen, ut ſervato, „ ſi fieri poſſet, virginalis continentiæ propo- „ ſito, cuſtos potius & pater, quam maritus, „ vi[illegible] ſociam atque adjutricem haberet; ea- „ que intra annum defuncta, alteram ſtatim „ eadem conditione ſibi adjunxit. Cum utra- „ que continentiſſime egit, & cum ſecundam „ quoque cito amiſiſſet, Religioni ſe addixit, „ obiitque ſanctitatis fama, & miraculis cla- „ rus.

„ In dubium vocabatur, num duo hæc „ connubia ex chriſtianæ prudentiæ legibus „ inita dici poſſent ad virtutem heroicam „ exercendam.

„ Rem (*b*) ſcriptis examinarunt Profeſ-

****

(*a*) Syntagmate IX. pag. 116.
(*b*) Faſti Gymnaſii Patav. Tom. II. ad an. 1722, pag. 245.

„ sores tres, Frater Hyacinthus Serry, Frater
„ Nicolaus Buico, & Michael Verius; sed
„ cum in diversa abiissent, Collegium in Ve-
„ rii verba, qui factum probaverat, & ad
„ summæ virtutis fastigium evexerat, senten-
„ tiam tulit „.

Hæc Facciolatus: ex quibus insignis laus redundat in Verium. Gravissimam etenim rem expediit, & difficilem prorsus dijudicatu. Magnum fuisset, eundem rem tantam vincere, si solus sine comparatione scripsisset. Etiam „Ca-
„ tulus (ut animadvertit Tullius (*a*)) talis
„ erat, ut cum ipsum tantum audires, non
„ modo contentus esses, sed melius non quæ-
„ reres: cum vero quosdam audires, qui tum
„ erant præstantes, videretur inferior „. Neque mirum. Difficultatem auget comparatio.

Jam vero scripsit Verius cum viris doctrina, ingenio, eruditione præstantibus. Cum his illi in hac causa quasi quædam contentio fuit, & evasit illis superior. Quanti tandem istud habendum est? Prævaluit sententia Verii, tum quidem Theologorum suffragiis, novissime autem Ecclesiæ ipsius, quæ falli nequit, oraculo comprobata (*b*). Erat eadem & an-

****

(*a*) De Claris Orator. c. XXXV.
(*b*) Est enim Sebastianus Beatorum Fastis adscriptus.

antea quidem firmiſſima , utpote quæ ſolidis fundamentis innixa; vocari tamen adhuc in dubium poterat: nunc omnem ſuſtulit ſententia lata tumultum (*a*).

Si hoc unum de tanto viro, nec aliud præterea quidquam cognitum haberemus, eſſet id ad excitandam in eum admirationem ſatis, & ad commendandum vel ultimæ poſteritati ejus nomen. Sed non deſunt & aliæ laudes.

Præter ſyſtema phyſicum, de quo antea, ſcripſit quoque alia latino ſermone, & italo cum ligata numeris, tum ſoluta; ea delectatus Poeſi, quæ plurimas præ ſe ferret imagines, aliquando non ſine audacia, ex ſæculi ſcilicet ſuperioris ingenio.

Inter Academicos Recuperatos allectus fuit. Synodalis etiam *Examinatoris* munus ſuſtinuit, & B. Gregorii Barbadici ſanctitatem rite teſtatus eſt in judicio Patavii Eccleſiæ juſſu inſtituto.

Ubi ſcholarum cenſus Patavini Seminarii more haberetur, ex officio examinabat alumnos gravioribus diſciplinis addictos. Fruebatur ſimplici, ut ajunt, Beneficio, & Sacerdotio auctus fuit in Cathedrali Æde Patavina,

****

(*a*) Pulcherrimam diſſertationem ſuam Verius edidit. Ejus exemplum in Seminarii Patavini Bibliotheca ſervatur cum aliis ejuſdem ſcriptis.

na, quod postea dimisit, ut Parœciæ S. Martini regimen Patavii iniret, ad id electus XV. Cal. Decemb. an. MDCLXXXVI. quo post abdicato, in Seminarium regressus est.

Musico instrumento delectabatur hilari ingenio vir, ut se reficeret a gravioribus curis. Erat pulcra canitie decorus, studiosus munditiæ non odiosæ, non exquisitæ nimis, modico vestis cultu, & gravi incessu verendus, statura ac forma ad dignitatem apposita.

Ad octavum ac septuagesimum ætatis annum pervenerat, usus semper admodum prospera valetudine inter tot litterarios labores. Maluit tamen desinere, quam deficere. Quare cum honestam missionem obtinuisset an. MDCCXXXII., reliquum vitæ tempus privatus egit. Venditis aliis libris, sibi retinuit tantum quosdam, & quidem optimos, de re chimica.

Quæ scripsi, fere omnia debere me ingenue fateor celeberrimo Professori Toaldo, qui hæc jampridem memoriæ prodidit (a). Nihil mihi suppetit, quod peculiariter narrem de Verii moribus. Quamquam ex his, quæ fuerit ejus indoles, satis constat. Triennio post defecit VI. Idus Februarias, unum & octoginta

cir-

****

(a) Vid. *Saggio Meteorologico ec. Part. II. art. 16. pag.* 156. Patavinæ edition. an. 1770.

circiter annos natus. Sepultus Patavii jacet in Sacello S. Antonii Patavini ad Ecclesiam S. Mariæ de Columbinis. In sepulcri titulo dicebatur & Florentinus, & Patricius, & Comes. At hic evanuit, renovato Sacelli illius pavimento. Sed de hoc satis; reliquos ordiamur.

VI-

VITA

M. ANTONII FERRATII.

XII. Cal. Martias an. MDCLXI. natus est M. Antonius Ferratius Vastagnæ, Patavinæ Diœcesis pago in agro Vicetino sub montibus ad ripam Medoaci sito. Primam habuit institutionem in Collegio Trestensi (*a*), unde pridie Cal. Novemb. An. MDCLXXIV. in Seminarium translatus est a B. Gregorio Barbadico tunc Episcopo Patavino. Ac primis statim Rhetoricæ rudimentis imbuitur, gradatim postea promovendus ad alia, de quibus audiamus, quid ipse narret. Exstat enim adhuc ipsius Ora-

****

(*a*) Vide Caput XIV. Opusculi *De singulari B. Gregorii Barbadici studio & amore in Seminarium Patavinum*, edit. an. 1798. typis ejusd. Seminarii.

Oratio ad Hebraicam linguam, in qua commemorat de ſuis ſtudiis. Ejus verba tranſcribam.

„In medio (inquit ille) ſtudiorum meo-„ rum curſu, ætatis anno vigeſimo ſecundo, „ cum jam mihi in litteris ſcientiiſque ſatis „ profeciſſe videbar, quod proficere cuperem; „ abſtrahor, neſcio qua mente, a dulciſſima „ præceptorum conſuetudine, & a quotidianis „ hujus ſacræ palæſtræ exercitationibus divel-„ lor. Viſum enim eſt Eminentiſſimo noſtro, „ cujus voluntati par eſt ut meam ipſe confor-„ mem, me, vix poſito tirocinio, primipilum „ facere, & veræ ſapientiæ tantum non plane „ ignorantem ad ea præcipue ſtudia deſtinare, „ quæ porro qui profitentur, divinæ ſophiæ „ profeſſores dici ſolent„. Hactenus Ferratius.

In diſſertatione vero, quam typis edidit anno MDCXCI., ita loquitur: „Aſſertiones juſ-„ ſus exponere, quo facilius palam omnibus „ fierent, quos in ſacra lingua progreſſus fe-„ ciſſem (a); quamvis tribus abhinc annis „ ad

****

(a) De eo libro magnifice Cardinalis Hieronymus Caſanata veterum linguarum notitia inſignis. Id colligimus ex quadam B. Gregorii Barbadici epiſtola manu ſcripta, & ab eodem Roma III. Cal. Octobris an. 1691. ad M. Ferratium miſſa. En ejus verba. *Dovete avere obbligazione all' Eminentiſſimo Caſanata per la ſtima, che ha moſtrata del libro, e la diligenza, con cui l' ha letto, facendomene un lungo diſcorſo ſopra le materie contenute in eſſo.*

„ ad longe diversa studia animum applicuis-
„ sem „ &c. Quibus verbis indicat (ut opinor) se ad studiorum Seminarii Patavini regimen fuisse evectum : quod sane accidit circa annum MDCLXXXVIII., ut constat etiam ex epistola B. Gregorii Barbadici ad Magliabecchium (*a*).

Ex hoc uno apparet, quantus Ferratius fuerit. Adhuc enim adolescens visus est eidem B. Gregorio dignus, qui Nicolsono viro doctissimo subrogaretur; quo tempore vel maxime Seminarii studia florebant. Ejus doctrinæ & ingenii majus proferri nequit testimonium. Quamquam & hoc amplissimum. Adolescens exercuit cum laude munus, quod antea oblatum fuerat Josepho Averanio, viro & multæ doctrinæ, & magni nominis. Is autem illud recusaverat, quod a Cosimo III. Magno Etruriæ Duce electus esset ad instituendum disciplina Juris Joannem Gastonem filium. Quam quidem provinciam brevi M. Antonius tenuit. Eundem enim anno MDCXCII. electum fuisse in Canonicum Montis Silicis ex eo conjicio, quod ad exitum hujus anni studiis publice in Seminario proluserit Sebastianus Melchiorius (*b*) Rhe-

****

(*a*) Claror. Venetor. ad Ant. Magliab. Epist. Tom. II., ex iis B. Gregorii Card. Barbadici Epist. XXIII.

(*b*) Sebastianus Melchiorius eloquentiæ laude clarissimus. Ortum habuit ex honesta gente Crispani, loco haud ignobili, in

Rhetoricæ tunc Præceptor: quem biennio post ejusdem Seminarii studiis præfuisse intelligo ex quadam ejus ipsius Oratione per typos edita. Interim ad Superos abiit Barbadicus; cum hoc repente falso percrebuit, rediturum in Seminarium Ferratium.

„ Hinc

****

in Agro Tarvisiano, prope montes, Bassanensis Civitatis ad orientem sito. Anno 1671., ætatis 14. a B. Gregorio Barbadico in Seminarium admissus est, ubi institutus, amœniores litteras postea docuit ejusdem Seminarii alumnos, inter hos celeberrimum Facciolatum, ut ipse affirmat in *Fastis* (*Tom. I. Par. I. pag. 61.*); tum studiis præfuit. Mox accitus in Publicum Patavinum Gymnasium tradidit Græcam & Latinam Humanitatem. „ Duabus recitatis atque editis pulcherrimis Orationibus, sponte sua se abdicavit, valetudinem causatus. Exstant Orationes „ aliæ ab eo scriptæ cum Seminarii studiis præesset, in quibus ad exquisitam latini sermonis lautitiam vix quippiam „ desideratur „ (*Facciolat. ibid.*). Exstant editæ & aliæ duæ, altera quidem in funere B. Gregorii Barbadici; altera vero Sebastiano Venerio ex Patavina Præfectura abeunte. Natalis Lastesius multæ celebritatis orator (& ipse jamdiu inter Seminarii Patavini alumnos & præceptores) in Epistola quam præmittit suis Gratulationibus editis ejusdem Seminarii typis anno 1767., Melchiorum *principem omnium* vocat, qui in Seminario floruere eloquentia. Idem Melchiorius dicitur collegisse aliquot præceptiones de contexenda periodo, quæ discendæ nostris proponuntur in scholis. Quædam præterea ab eodem scripta, non tamen edita, Seminarii continet Bibliotheca.

Quod spectat ad ejus mores, hoc unum dicam, quod instar est elogii cujuslibet disertissimi; eum nimirum B. Gregorio fuisse maxime acceptum. Cum Patavio se recepisset, in patriam *sibi uni vixit sine cura ulla gloriæ suæ, & sine obtrectatione alienæ* (Facciolat. loc. cit.) usque ad annum 1728. Moritur Cal. Januarii. Qua die annus initium sumpsit, Sebastianus finem vivendi fecit. Nepotem habuit sui cognominem, & similem laude vitæ, qui Patavino in Seminario institutus ibidem docuit. In Collectione quadam Epistolarum, tribus circiter abhinc annis Venetiis edita, sunt quædam sermone italico ab eo conscriptæ.

„ Hinc rumor (ſic ille in quibuſdam „ ſuis literis mſſ.) hinc rumor, & falſa etiam amicorum opinio de meo in Seminarium reditu. Quid enim ego me negotiis „ immiſcerem? An honos, gratia, auctoritas „ allicerent? Horum omnium ſatietas me tenet, quorum dum adoleſcentia vigeret, non „ mediocris erat cupiditas. An ex rebus bene „ gerendis gloriam quærerem? Et illud nomen inane: incertus præterea exitus deterrebat. An utilitatem, quæ magnam apud „ noſtrum ordinem habere vim ſolet, ſectarer? Nullam eſſe conſtabat. Talia vero cum „ ſtudiis præeſſem, ac tanta feci obtinuique, „ quanta & qualia ſperare vix poſſum „. Huc uſque M. Antonius, qui cum plura reliquerit eruditionis ſuæ monumenta, in multam celebritatem evaſit apud viros etiam in primis litteratos. Recenſebo eadem poſt exitum hujus Vitæ, ne intercipiatur hiſtoria.

Lipſienſes Acad. quibus anno MDCCXXXV. oblatæ fuerunt M. Tullii Ciceronis Orationes cum argumentis, animadverſionibus & analyſi M. Antonii Ferratii, eidem gratiam habendam judicant, quod hujuſmodi laborem ad juventutis oratoriæ artis ſtudioſæ utilitatem ſuſceperit (a). Ad id illi auctor fuerat, ut ipſe

****

(a) In ſupplem. ad Nova Acta Eruditor. Tom. I. ſect. VI. pag. 247. an. 1735.

ipſe fatetur in Præfatione, B. Gregorius Barbadicus, Princeps ad optima quæque natus.

Res erat ardua, & moleſtiæ plena, quam alii quidam attigerant, ſed leviter admodum (ut ei videbatur), & exitu non ſatis proſpero. Ad audendum tamen ipſi fuerunt incitamento tum primi labores ab ipſo inſumpti in explicandas Titi Livii conciones, non ſine aliqua (ut ipſe modeſte affirmat) approbatione; tum facilius obtinendæ, utpote in re difficili, veniæ ſpes. Sic itaque rem orditur.

Totius Orationis ordinem ſingillatim exhibet in Synopſi, unde expeditior fit cujuslibet quoque partis intelligentia. Tum Oratoris aperit artificium, quod ſæpius latet; certe non tam facile ſe ſe prodit, præſertim adoleſcentibus, quorum gratia Ferratius ſcribit. Quæ ſit optima narrandi ratio, ac refellendi; quæ argumentorum ſedes, efficacitas, ac vis; quæ cum ſingulis uſurpanda demonſtrat Ciceronis exemplo. Ita explicat demum omnia, evolvit, illuſtrat, ut Orationem cognoſcere vel diſcipuli funditus poſſint.

Quoniam vero apud auctores obſcuriora quædam occurrunt, adnotationes adjecit ad eorum illuſtrationem. Hæc autem ſunt, quæ ceteri *Commentatores*, aut incerti quid ſentirent, omiſerant; aut non aſſecuti Oratoris ſen-

tentiam, perperam fuerant interpretati. Quam breviſſime vero attigit in adnotationibus, quæ fuſius explanaverat in Epiſtolis Criticis, ne, quod eſt in proverbio, cantata recineret.

His porro Epiſtolis, quibus continentur ſelectæ de Romana Republica Quæſtiones, tam multa & utilia complexus eſt, ut nihil propemodum quæri poſſit ad abſolutam Tullianarum Orationum, & ad non exiguam etiam Romanæ Reipublicæ, & eorum temporum cognitionem.

Non alienis ille veſtigiis hæret ſerviliter, ut pediſſequus; non aliis temere ſuffragatur. Interpretes etiam eruditiſſimos carpit, ubi opus ſit; ipſos quoque veteris hiſtoriæ auctores ingenua libertate caſtigat amantiſſimus veritatis.

Neque Oratorum tantum, Poetarum quoque latinorum Principem illuſtravit, ſuo tamen ſuppreſſo nomine. „Singulos ejuſdem li-
„ bros in capita cum eorum ſumma diviſit,
„ idem inſtitutum tenens in omnibus, ut in-
„ terrupta identidem lectio animos reficiat ac
„ recreet. Celebres quaſque Æneidos concio-
„ nes expendit, eaſque Rhetoricis exercita-
„ tionibus illuſtravit. Tres denique addidit
„ uberrimos indices, quorum primus deſcriptio-
„ nes continet; ſecundus comparationes; ter-
„ tius dicta omnia memorabilia, quibus quaſi
„ quibuſdam gemmis Maro opus ſuum illu-

„ ſtrat „

„ strat„ (a). Adeo ille alienæ utilitatis studiosus!

Idem laudis & gloriæ, ut ipse de se fatetur, appetentissimus; sed ejus, quam neque extorserit ambitus, neque fucus corruperit. Non asper justis monitoribus, sed amicus; laboris patiens, ingenio sagax, solida litteratura ornatus, multiplici rerum cognitione conspicuus, reconditæ in primis antiquitatis notitia.

Ac licet ille tam multa legerit, tam dissimilia, tam varia, non propterea multiplex, ut ita dicam, ejus stilus est, non varius atque dissimilis; sed unus, constans, æquabilis: quod enimvero difficile. Hunc enim in diversa trahit dissimilium scriptorum lectio. Neque latine tantum & plane loquitur; sed etiam, ubi postulat res, ornate; ut patet ex laudatione in funere B. Gregorii Barbadici Episcopi Patavini (b).

Ad ipsum non solum ut ad amicum, sed etiam ut ad censorem omnino idoneum, ante-

****

(a) Vide Epistolam ad Lectorem, præpositam Op. Virgilii edit. Patav. an. 1695.

(b) Vide Academiam habitam in funere Eminentissimi & Reverendissimi Gregorii Cardinalis Barbadici Episcopi Patavini ab alumnis Seminarii anno 1697., & ejusdem Seminarii typis excusam.

quam prodiret, misit Juvenalem (*a*) a se itala veste ornatum, & omnigena eruditione Comes Camillus de Silvestris, litterarum amatoribus carum nomen, M. Antonio studiorum affinitate conjunctus.

Venio nunc ad mores, de quibus ea dicam, quorum pleraque ipsum testem omnino integrum de se affirmasse video in judicio de B. Gregorii sanctitate Patavii ab Ecclesia indicto. Erat ille natura difficilis, iracundus, biliosus; solitus multa conqueri de cibo, de potu, de quotidiano convictu. Dictitabat Seminario opus esse novis regulis, novo studiorum ordine, nova methodo; & hæc, ipso etiam B. Gregorio audiente, cujus sententiis, opinionibus, decretis solebat audacter contraire de industria, fere semper ab eo dissentiens. Majorem sibi sapientiam arrogabat.

Eum aliquando M. Antonius adortus est in cubiculo, vehementi & concitato sermone. Se plurimum laborasse tot annos doluit, testatus se nihil acturum posthac. Cui Vir Beatus: „Nunc me orare finito„. Ita a molesto in-

****

(*a*) Id refert Comes Hieronymus Canonicus de Silvestris, Camilli Nepos, vir & ipse admodum eruditus, in adnotatione ad Epistolam quandam italam Jacobi Facciolati, cui, ut Ferratio, idem Camillus expendendam miserat nondum editam suam illam Juvenalis versionem.

interpellatore se expediit. Discedentem mox revocavit Cardinalis, nescio quid illi præcipiens. Tunc ille: „ Adhuc mihi quælibet de„ trectanti jubes? Nolo quidquam „. — „ Va„ de (inquit Barbadicus): habeo tibi ne„ ganti majorem fidem, quam alii cuilibet „ mihi omnia pollicenti „. Noverat enim is ingenium hominis ex impetu magis, quam considerate loquentis, suo tamen egregie fungentis munere.

Ac propterea in ipsum contulit aliquando simplex, uti ajunt, *Beneficium*, & hoc pingue; gravatum tamen tenuis cujusdam, ita loquuntur, *Pensionis* onere. Hac ille cupiebat munerari bene merentis cujusdam magistri industriam. Tum M. Antonius: „ Si mihi non vis „ ipsum tradere omnino immune, tibi illud „ habeas, Eminentissime „. — „ Uti vis, (re„ spondit Episcopus) quale illud postulas, ta„ le damus „; & insolentiam hominis beneficio rependit, quod illi erat familiare.

Quin perhumaniter (ut M. Antonius ipse testatur) eidem Gregorius sic: „ Duo tibi „ dicam, spero, non injucunda: & diu vives, „ & opibus abundabis „. His auditis (Ferratius ait) ridere cœpi. Quod enim ad vitam longiorem spectat, non affinium tantum & amicorum, sed medicorum quoque erat contraria opinio. Et tamen (addit ipse) quod ille mihi jamdiu portendit, impletum est. Ego

 sci-

ſcilicet ætate provectus utor valetudine valde proſpera, & diteſco præ multis aliis ejuſdem atque ego ſortis (*a*). Sic ille, jam ſenior & melior factus, de Barbadico, cui antea fuerat multo moleſtiſſimus.

Fuerunt enim, qui tunc putarent, Gregorium eo præcipue detinere in Seminario Ferratium, ut eſſet ſibi aſſidua exercendæ patientiæ occaſio. Is enim eum appetebat quotidiano prope convicio, dictus propterea ejus malleus. Quoties vero idem in ſe reverſus adibat Cardinalem, ut aliquam ſui excuſationem afferret, ab eodem ſemper benigniſſime excipiebatur.

Ex præceptoribus neſcio quis quadam die Cardinalem ipſum convenit de Ferratio multa conqueſtus: (ſuis enim hic præterea ſociis moleſtiam exhibebat.) Cui Cardinalis: „ Perfer, inquit: hunc & ego patienter per- „ fero. Deus ipſum eſſe nobiſcum jubet, ut „ per illum exerceamur. Ingenio valet, emen- „ dabitur „. Probavit exitus vaticinium. Adeo ſcilicet eundem poſtea pœnituit ſuæ hujus juvenilis audaciæ, ut eam damnaverit publicis monumentis, & ea narraverit, quæ eſſent omnino ignota, niſi eadem ipſe dixiſſet, quippe quæ uni illi cognita.

Quid

****

(*a*) Acta Beatificationis Gregorii Card. Barbadici Tom. IV. Summar. pag. 400. Vide etiam pag. 347. & ſeqq.

Quid alii ſentiant de hoc, ignoro. Mihi certe id unum tanti eſt, ut exclamem:

Scire piget poſt tale decus, quid fecerit ante (*a*).

Semetipſum traducere apud ultimos etiam poſteros non erubuit, ut B. Gregorii laudi inſerviret; quamquam id non miror. *Juſtus* enim *eſt accuſator ſui* (*b*). Tum quæcumque eidem ſe ſe offerret occaſio, de Barbadico magnifice. Eum virum prædicat *de Cœlo delapſum* (*c*), *divinitus conceſſum* (*d*). Eum nominare non poterat, nec intueri illius imaginem ſine animi motu. Hanc amplexari, hanc oſculari ſolebat magno pietatis ſenſu.

Non exiguum præterea in illo paratum fuit aliorum egeſtati præſidium. Mos illi erat numerare pecuniam nepoti ſuo, ut pauperibus ægrotantibus mederetur gratis. Nonnihil etiam contulit ad decus Archipresbyteralis Eccleſiæ Collegiatæ, quæ in Monteſilice, quam ſacra auxit ſupellectile. Præibat omnibus eximio pietatis ſtudio. In ſuo canonicali obeundo munere plane diligens, aſſiduus in Confeſſionibus excipiendis, promovendæ pietati in-

 ten-

****

(*a*) Martialis lib. 8. Epigram. 30.
(*b*) Proverb. 18. v. 17.
(*c*) In Epiſt. ad Eminentiſſimum Cardin. M. Ant. Barbadicum priori Epiſtolarum parti præmiſſa.
(*d*) In funebri laudatione.

tentus. Auctor idem fuisse creditur cujusdam libelli jampridem editi, cujus hic est titulus: *Lettere di spirito*. Neque enim suum in illo nomen inscripsit præ modestia.

Vitam quidem egit & aliis utilem, sed remotam a conventu hominum & frequentia; probam, integram, incorruptam, communi judicio & consensione probatam. Laudari quilibet putabatur abunde, si diceretur uti is conscientiæ suæ moderatore Ferratio. Tanta erat illius virtutis opinio!

Qua cum diu omnibus præluxisset, III. Cal. Majas an. MDCCXLVIII. exitum vitæ habuit, octavum & octogesimum ætatis annum ingressus. Latent forsitan alia multa ejusdem præclara gesta, diuturnitate temporis obruta. Quæ tamen diximus, multum conferunt ad illustrandam illius memoriam. Nec esse debet, eo quod juveniliter is erraverit, minus grata. Errare enim est hominis; sed quæ imprudenter erraveris emendare, sapientis.

M. ANTONII FERRATII OPERA EDITA.

Dissertationes Criticæ in linguam Hebraicam. Patavii typis Seminarii an. 1691. in 8.

Exercitationes Rhetoricæ in Orationes Titi Livii, sæpius editæ iisdem typis in 12.

M. Tullii Ciceronis Orationes cum argumentis, animadversionibus, & analysi M. Ant. Ferratii, tom. 4. iisdem typis an. 1729. in 8.

Ex-

Eædem cum ſynopſi & analyſi M. Ant. Ferratii, iiſdem typis an. 1773. in 8.

Laudatio, & Epigrammata duo latina, in libro qui inſcribitur, Academia habita in funere Eminentiſs. & Reverendiſs. Gregorii Cardinalis Barbadici Epiſcopi Patavini ab alumnis Seminarii an. 1697., iiſdem typis in 4.

Epiſtolarum pars prior, ſive de Romana Rep. selectæ Quæſtiones M. Ant. Cardinali Barbadico dicatæ. Patavii per Joan. Baptiſtam Cæſarum an. 1699. in 8.

Epiſtolarum libri ſex, in quibus omnia fere, quæ in Orationibus M. Tullii dubia occurrunt, illuſtrantur: quibus etiam pars illa prior continetur. Venetiis per Jo: Baptiſtam Albritium an. 1738. in 4.

Quæſtio de Provinciis Romanorum, an. 1693.

EJUSDEM OPERA INEDITA.

Multæ Latinæ Epiſtolæ, Diſſertationes, plura Epigrammata Latina & Itala, & alia Græca, Latina, Itala lingua ſcripta, quæ præferunt hunc titulum:

Ex plurimis tum ineuntis, tum jam vigentis juventutis lucubrationibus M. Antonii Ferratii pauca quædam, quæ ſuperſunt.

Hæc in Seminarii Patavini Bibliotheca ſervantur.

VI-

VITA FRANCISCI CANALIS.

QUod antea optabam, nunc aggredior dicere pauca quædam, quæ mihi comperta sunt, de studiis ac moribus Francisci Canalis. In agro Vicetino septentrionem versus occurrit Marostica, oppidum non ignobile, ad montium radices positum. Ibi ex ingenua stirpe Canalis prodiit an. MDCLXIII. die quarta Octobris D. Francisco sacra, unde forsitan ejus nomen.

Primis litterarum rudimentis imbutus est in Collegio Trestensi (*a*); translatus postea in Se-

****

(*a*) Vide Cap. XIV. Opusculi *De singulari B. Gregorii Barbadici studio & amore in Seminarium Patavinum*, typis editi ejusd. Seminarii an. 1798.

Seminarium Patavinum die 26. Maji anni MDCLXXX. Ad septimum supra decimum ætatis annum pervenerat, cùm esset adhuc Grammaticæ studio implicitus. Verum quo serius cœpit, eo gloriosius studiorum cursum absolvit. Amœnioribus enim & severioribus disciplinis excultus, inter præceptores Seminarii hujus excipitur a B. Gregorio Barbadico veræ virtutis acerrimo æstimatore ac judice.

Enimvero multa Franciscus novit, sed excelluit in primis multiplici cognitione linguarum. Præter Italam, & Latinam, Græcam etiam callebat, Hispanam, Gallicam: tenebat insuper antiquissimas Orientis linguas, Hebraicam, Syriacam, Chaldaicam, Arabicam, quas idem postea Seminarii alumnis tradidit plures annos. Ad easdem sibi acquirendas optimo in primis duce usus fuerat Timotheo Agnellino Mardini Archiepiscopo (*a*), quem B. Gregorius jusserat Seminarii Clericos hujusmodi eruditione instituere (*b*).

Neque solum tot linguarum, tamque inter se dissimilium, notitia Franciscus valuit, sed

(*a*) Vide Opusc. cit. Cap. V.
(*b*) Eundem etiam præfecerat Barbadicus Typographiæ in iis, quæ ad Orientales linguas spectabant, ob eximiam ejus in illis peritiam, quàm testantur ab ipso editi plures libri, uti constat ex XI. Opusculi ejusdem Capite.

ſed multa quoque librorum ſcientia. Eidem plurimum debet Seminarii Bibliotheca, cui præfuit, aucta ejus cura multis præcipue Codicibus mſſ., aliiſque non paucis voluminibus, iiſdemque exquiſitis, antiquiſſimis, rariſſimis, quæ *incredibili animi ardore & ingenti ſumptu collegerat* optimarum litterarum vir ſtudioſiſſimus Comes Alphonſus Alvarottus (*a*). Quamquam in hoc (ut verum fatear) præcipua laus Facciolati (*b*). Aliquot præterea de ſuis etiam libris in eandem Bibliothecam Canalis contulit.

Cui illud valde honorificum, quod eum litterati viri ſæpius adierint, quod magni fecerint, quod ſe plurimum profeciſſe ex ejus conſuetudine faſſi fuerint. Hoc certe de ſe, ac de Alvarotto candide teſtatur Cajetanus Vulpius celeberrimi Profeſſoris Joannis Antonii Fra-

****

(*a*) Jo: Ant. Vulpius in libris Carminum & Opuſculorum editis anno 1725. pag. 243., 244. Hoc idem refert in admonitione, quam præmittit Carmini Lyrico Hieronymi Fracaſtorii, edit. ſecundæ, pag. 169.

(*b*) Is enim qua auctoritate valebat apud Card. Cornelium Epiſcopum Patavinum, facile ab illo obtinuit, ut poſſet eos libros acquirere Seminarii bono & publico. De re hac ſic in ſua quadam Epiſtola clariſſimus Zenus (*Tom. III. Epiſt. pag. 186. edit. Ven. 1785.*): *Ho inteſo il bell' acquiſto che ha fatto il Seminario della Libreria del fu Conte Alvarotti, e mille volte ho benedetta e lodata la grand' anima di coteſto Eminentiſſimo Veſcovo Cornaro, al quale non ha ſofferto il cuore di laſciar uſcire un sì fatto teſoro dalla noſtra Italia.* Similia habet pag. 169. editionis ejuſdem.

Frater, ipsum Franciscum alloquens in Epistola præmissa Dialogo Venerabilis Cacciaguerræ, quem cum Scardeonii quodam Opusculo eidem dicavit anno hujus sæculi quadragesimo: unde multa ad illustrandam tanti viri memoriam sumpsi. De eodem cum laude meminit eruditissimus Zenus in libro, qui inscribitur, *Dissertazioni Vossiane* (*a*), & alibi, ubi nimirum de Viris Litteratis Italiæ (*b*). Neque sine aliquo admirationis sensu Forcellinus eum nominabat.

Nec artium pulcherrimarum gustu, ut dicitur, Franciscus caruit. Quod ostendunt tabulæ Seminario ab eodem liberaliter dono datæ.

Plures discipulos idem habuit, qui in proximis dissitisque regionibus, qua editis libris, qua Virorum Principum benignitate fruentes, præclara in luce versati sunt; omnium præconio digni, quod aliis cum doctrina, tum pietate ac religione præfulserint.

Poetica quædam exstant, scripta non una lingua, quæ Canalis nomen præportant. Exstant, inquam, in Academia habita in funere Gregorii Cardinalis Barbadici ab alumnis Semi-

****

(*a*) Tom. II. pag. 129.
(*b*) Giornale de' Letterati d' Ital. tom. XVIII. pag. 413.

minarii Patavini, & typis ejuſdem edita anno MDCXCVII. In Cathedrali Æde hujus urbis anno MDCCIV. Franciſcus obtinuit Sacerdotium, dimiſſum a Joanne Baptiſta fratre (a) electo in Canonicum Archipresbyteralis Eccleſiæ Collegiatæ, quæ in Monteſilice. Fuit idem pietate inſignis: ob hanc in deliciis habitus a B. Gregorio Barbadico, unde eam didicerat. Neque majus illius probitatis argumentum ullum afferri poteſt, neque pulcrius. Haberet hinc, in quo ſe jactaret ac triumpharet oratio.

****

(a) Natus hic eſt Molvenæ, non longe ab oppido Maroſticenſi, anno 1658., III. Cal. Majas. A Collegio Treſtenſi, ubi fuerat grammatica inſtitutione præcultus, in Seminarium Patavinum transfertur Non. Novemb. anni 1672., humanioribus litteris imbuendus. Poſtea a B. Gregorio Barbadico in Oblatorum Congregationem adſcribitur, quod illi verti debet magnæ laudi. In hanc enim admittebantur tantummodo qui aliis præſtarent non minus litteris, & ingenio, quam veræ pietatis ſtudio. Quin ipſum aliquandiu eſſe voluit Vir Beatus inter ſuos aulicos ac domeſticos, qui viri eximii; ſacris reditibus non ſemel auxit, inter magiſtros Seminarii hujus excepit, eique tradendæ Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ munus commiſit, Geographiæ peritiſſimo. Debemus ipſi tum generalem mundi totius, tum ſingularum quatuor ejuſdem partium ſeorſum exhibitam deſcriptionem per typos Seminarii Patavini an. 1691. & 1692.: tum alias tabulas ad veterem Geographiam pertinentes, & inſertas libro ita inſcripto: *Tabulæ Geographicæ, quibus univerſa Geographia Vetus continetur, a multis Auctoribus collectæ, typis editæ Seminarii Pat. an. 1699. in fol.*

Electus tandem hic, ut diximus, in Canonicum Archipresbyteralis Eccleſiæ, quæ in Monteſilice, ſe abdicavit Sacerdotio, quo in Cathedrali Æde Patavina potitus fuerat. Ubi & quando obierit, mihi nondum compertum eſt.

tio. Id leviter indicasse satis habet historia, simplici rerum narratione contenta.

Delectabatur Canalis frequenti sacrarum Scripturarum lectione, & Operum SS. Patrum, ac recentiorum etiam sanctorum hominum, S. Teresiæ, Aloysii Granatæ, S. Francisci Salesii. Hæc ille legebat nativa lingua conscripta. Legebat etiam sæpe sanctorum hominum vitas, ex quibus facile omnino hauriebat solidæ virtutis decus ac religionis, se totum ad eorum exempla instituens. Quæ enim in his legebat, non referebat ad inanem eruditionem, sed putabat legem vitæ. Hinc illud cujuslibet virtutis studium, præsertim vero modestiæ, quæ in illo prorsus eminuit.

Franciscus doctrina, quæ in paucissimis est, excellens, cum paucissimis gloriam dividens, viris litteratis cognitus, a viris litteratis ornatus, celari studet, & ignorari. In Monialium Confessionibus excipiendis, in iis regendis & instituendis postremum transigit suæ vitæ tempus.

Eum interim nervorum morbus aggreditur cum singultu, gravissimeque afflictatum paucis diebus e vivis eripit. XII. Cal. Augusti anno MDCCXLII. (a) undeoctoginta circi-

ter

****

(a) Superiore anno decessit Ferdinandus Porrettus Patavinus. Inter Seminarii hujus alumnos descriptus fuit adhuc

puer

ter annos natus decessit, eruditionis, & morum laude conspicuus.

VI.

****

puer, ibique aliquandiu postea magistri munus exercuit. Hinc evocatus, professus est in Schola Patavinæ urbis publica, unde tot exiere illustria in bonis artibus civium nomina. Primam partem Institutionis Grammaticæ a se confectæ bis edidit, post & alteram cum latina Prosodia ad meliorem intelligentiam redacta. Utraque cum laude excepta. Ephemeridum rei litterariæ scriptores de duabus ejus Orationibus commemorant, quarum una Josephi Bottari Episcopi Polensis, altera Ferdinandi de Obizzis vulgata in funere. Aliam quoque Orationem protulit Ferdinandus, quam habuerat in honorem S. Francisci Salesii; tum duas latinas Epistolas, & alia quædam poetica, cum B. Gregorii Barbadici corpus erutum ex sepulcro, Decreto Almæ Curiæ Romanæ, in decentiorem locum translatum est. Multa reliquit inedita, partim soluta numeris, partim nexa. Nec aliis ornamentis caruit. Theologica laurea insignitus, cooptatus fuit in Theologorum Collegium, & in eorum cœtum, quos *Recuperatos* vocabant. Vir de suis civibus egregie meritus erat in oculis omnium civium. Sepultus jacet in Templo Virginis Dolentis, vulgo *il Torresino*, cum hac inscriptione:

HIC JACET

FERDINANDVS PORRETTI PAT.

SAC. TH. DOCT. COL.

ET CIVIT. PVB. PRÆC.

OB. A. C. M. DCC. XLI. IV. KAL. MART.

VITA
JACOBI JACOBETTI.

VEnio nunc ad Jacobum Jacobettum, virum eximio ingenio, & eruditione multiplici; Græcæ vero linguæ notitia insignem. Natus is est Patavii anno MDCLXIII., & sexto decimo ætatis in Seminarii alumnorum cœtum adscriptus est a B. Gregorio Barbadico tum Patavinorum Episcopo. Vel a pueritia pietatem prætulit Jacobettus, & incensum animum ad studia litterarum. Quantum in his profecerit inter tot earum præsidia, illud indicio est, quod ab eodem B. Gregorio, ingeniorum judice sagacissimo, in præceptorem electus fuerit vix absoluto litterariæ institutionis curriculo.

Itaque humaniores artes profiteri cœpit ex ejus jussu, easque docuit plures annos cum in Patavino Seminario, tum in Collegio Tre-

ſtenſi (a). Hæc autem erat illius vitæ ratio. Cum Græcis Latiniſque Scriptoribus, quorum erat copia ſeptus, vivebat aſſidue zotheca inclusus, horum conſuetudine fruebatur a quolibet impedimento remotus. Hos adoleſcens & ſenex, hos coluit plurimum tota vita. Ingens porro exſtitit ex tanta familiaritate cognitio. Nihil fere in iis occurrebat, quod ille non expendiſſet ſolertiſſime. Hinc alii, ſi quid obſcuri inveniſſent in Græcis præcipue Auctoribus, ad eum, certum quaſi ad interpretem, convolabant; viri etiam multum docti ac litterati, inter quos Dominicus Lazzarinus, politioris humanitatis Profeſſor in publico Patavino Gymnaſio, & Græcæ linguæ in primis peritus. Atque hic quidem olim in viam ſe dederat, ut eum conſuleret. Offenderat enim locum in Oratione quadam Demoſthenis valde implicitum. Cum Jacobettus derepente ſit illi obvius. Salutant invicem, uti mos; tum Lazzarinus: „ Quam opportunus „ mihi occurris, inquit, Jacobette: Te ſci„ licet nunc adibam„; eique ſui itineris cauſam aperit. Cui Jacobettus ſtans, ut dicitur, pede in uno, illico rem expediit. Non prætermittam alterum, qui mihi occurrit, Hierony-

(a) Vide adnotationem (a) pag. 26.

nymum ſcilicet Aſcanium Juſtinianum. Hic nonnullas Demoſthenis Orationes, quas in Italum ſermonem verterat, ſubjecit Jacobetti judicio, ut refert Antonius de Comitibus (*a*). Primas deferebant omnes in Græcis litteris Jacobetto: in quibus ille, ut ſcribit Facciolatus, *ſine controverſia præſtabat* (*b*).

Earum uſum ut expeditum & aliis redderet, Græcam Grammaticam ad meliorem formam redegit, alia recidens, ubi opus erat, & alia adjiciens. Tum emendavit & auxit oratoriam, uti ajunt, Calligraphiam (*c*), allatis plurimis & ſelectis dicendi modis ex Ariſtotele, Xenophonte, Thucydide, aliiſque permultis, quos probe noverat, optimæ notæ Auctoribus. Quaque ipſi ratione uſurpari debeant, exemplo docet, & varias nominum ac verborum ſignificationes oſtendit. Sic etiam ab adoleſcente parari poteſt elegantia & copia ſermonis hujus, qui eidem familiariſſimus.

Quoties enim ipſi lubitum, loquebatur græce; quodque mirum, tam expedita ac pro-

(*a*) *L' Abate Giacometti, che nella perizia della lingua Greca nulla cedeva a' più famoſi del XVI. ſecolo*. Opere di Ant. Conti tom. I. pag. 41.

(*b*) Faſti Gymn. Pat. tom. II. p. 319.

(*c*) Edita fuit an. 1692. typis Seminarii Patavini, & dicata a Jacobo, Nicolao Caliachio Cretenſi in Patavino Gymnaſio humaniorum litterarum Profeſſori.

fluens erat loquendi celeritas, tam expolita concinnitas, ut meditate, non ex tempore videretur loqui, ſtupentibus Græcis ipſis. Ex hoc præcipue fonte profluxit ad famam, ut animadvertit etiam Ceſarottus in Patavino Gymnaſio Profeſſor Linguæ hujus experientiſſimus, in Epiſtola ad Deninam, ubi commemorat de civibus Patavinis litterarum laude præſtantibus, quos inter recenſet Jacobettum. Sed de celebritate illius paulo poſt: nunc alia de ejuſdem eruditione.

„ Quidquid (inquit Babolinus in Epiſto-
„ la ad Illuſtriſſimum ac Reverendiſſimum Jo:
„ Minottum Epiſcopum Patavinum, præmiſſa
„ Opuſculis Jacobetti) quidquid eruditionis,
„ quidquid humanitatis Seminarium Patavi-
„ num in alumnos vere induſtrios, & propi-
„ nandæ latinitatis avidiſſimos diffudit, ille
„ hauſit a primis unguiculis „.

Livium præ ceteris Latinis Scriptoribus in deliciis habuit, ſolitus ipſum aſſidue legere diu noctuque. Hunc ſcribendo exprimere ſtuduit intenta cura; quem præterea illuſtrandum ſuſcepit cum Ferratio, ut facilius & alii poſſent ad eum accedere.

Plurimum quoque Jacobus valuit inſcribendorum lapidum ſcientia (a). Quæ quidem laus

****

(a) Conſtat id ex gravi & accurata cenſura, qua non unam ex Latinis inſcriptionibus notat. Cenſura non eſt edita, ſed tantum ſcripta.

laus non exigua, nec omnibus iis communis, quibus commune est latine scire & scribere.

Verum diutius latere non poterat vir splendidis muneribus jam maturus. Georgius itaque Cardinalis Cornelius, qui in B. Gregorii Barbadici locum suffectus fuerat, ad studiorum Seminarii regimen Jacobettum evexit (*a*). Talem vero ille se præbuit in amplo munere, ut & litterarum bonum promoverit, & honorificum sapientissimi Cardinalis de se judicium probaverit.

Per hæc tempora Romam perrexit una cum Vaira, qui electus fuerat in Episcopum

 Adrien-

****

(*a*) Immaturâ enim morte præreptus fuerat Petrus Antonius Coppo, qui studiis iisdem præerat. Hic Patavii natus Seminarium ingressus est an. 1685. Suæ institutionis cursu confecto, ibidem docuit Sacras litteras, & veteres Orientis linguas. Poetica etiam in arte valuit & oratoria. Multiplici laude florens non pauca reliquit monumenta, pleraque inedita, quæ in Seminarii Bibliotheca servantur, partim ad graviores, partim ad politiores litteras pertinentia. Tam multa ac dissimilia studia admodum vigente ætate complexus, magnam sui exspectationem commoverat. Salomonium audire præstat, qui eum nobis exhibet, paucis quidem, sed solidis lineamentis expressum (*Append. Inscript. Pat. pag. 268.*).

„ Petrum (inquit) Antonium Coppo hujus Seminarii a-
„ lumnum, illustri ac celeri ingenio virum, oratoriæ facul-
„ tatis, Poeseos, linguarum Latinæ, Græcæ, Hebraicæ,
„ Chaldææ, Arabicæ, Syriacæ, Sacrarumque Scripturarum ac
„ Theologiæ peritissimum; a quo multa, & cum magna spe
„ exspectabamus; sed, proh dolor! tot virtutum germina mors
„ immature amputavit

„ An. MDCCV. die sexta Maji, ætatis suæ XXXI „.

Adrienſem. Mox adiit Summum Maximumque Pontificem Clementem XI., ſibi ad eundem aditum aperiente Legato Veneto Laurentio Theupolo. Benigne exceptus & interrogatus a doctiſſimo Pontifice Jacobettus de intima Seminarii Patavini forma, de ratione ſtudiorum, præcipue de linguis, de Typographia, ita reſpondit, ut aliquam ipſi injecerit admirationem ſui. Ultra dimidium horæ Pontifex eum detinuit, tum dimiſit donatum largiter *Indulgentiis*, quas tantum is poſtulaverat & ſibi, & aliis. Tum perluſtrare urbem cœpit ſtudio videndi quæque pulcherrima. Antiquitatis præcipue monumenta & exquirebat accuratiſſime, & avidiſſime contemplabatur Jacobus. Errabat paſſim-ſolus, cogitabundus, in ſeſe abditus. „ Ibi (ſic ille de ſe) ibi pe-
„ regrinantes nihil fere fuit in operibus ma-
„ nu factis, nulla tabula, nullum ſimulacrum,
„ nulla ſupellex, quam non inviſeremus„ (*a*).
Mox hæc addit: „ Publicas, ac privatas do-
„ mos, cuſtodita & incuſtodita loca peragra-
„ bamus. Per plana, per colles, ſaxeta, du-
„ mos, pervia, impervia venantium more
„ conquirebamus„. Nullum præ amore harum rerum ſentiebat incommodum. Quin

„ ipſa

****

(*a*) Opuſculor. pag. 30.

„ ipſa ſemeſa marmora, fragmina ipſa ac „ rudera, illius quondam florentiſſimæ urbis „ reliquiæ„ (a), magna cum voluptate eum detinebant.

Locorum illorum maxime, ut opinor, commovebatur adſpectu. Eorum enim ipſi veniebat in mentem, quæ in Hiſtoricis antea legerat. Audire quodammodo videbatur ſibi & aſpicere claros viros, quos ibi quondam vixiſſe acceperat. Acrius aliquanto & attentius de his locorum admonitu cogitabat. *Magna enim vis admonitionis ineſt in locis* (b).

Nec ea tantum inviſit, quæ patent omnibus, & oculis ſunt expoſita. Ei ad interiora quælibet, ut ſupra vidimus, patuit aditus, Veneti præcipue Legati ſtudio, & auctoritate, qui noverat ipſum a Cardinali Cornelio avunculo ſuo magni fieri. De illius beneficentia & humanitate ſic in ſua quadam Epiſtola Jacobettus: „ Ejus, inquit, benignitate fruor „ incredibili: ſæpe cum illo remotis arbitris, „ menſæ etiam ſplendidiſſimæ adhibitus, con„ quiſitus, ſi qua dies prætereat, qua non „ adſim (c).

****

(a) Opuſculor. p. 30.
(b) Cic. l. V. de Finibus c. I.
(c) Opuſculor. pag. 170.

Interim Roma Patavium rediit, ubi, Seminarii cura dimissa, tranquillam vitam agebat honesto in otio. Accidit non multo post, ut ætatis missionem obtinuerit Canonicus Carlottus vir optimus, & in publico Patavino Gymnasio Ethices Professor. Ad hanc tradendam vocatus est a Litterariis Triumviris Jacobettus an. MDCCXVIII. XV. Cal. Septemb. Recusat hic honorem tantum sibi ultro oblatum (a), qui a plerisque expetitur votis omnibus, & omnibus etiam officiis quæritur. Non quod laboriosum munus effugeret, cum inter labores exstinctus sit; sed quod eidem sustinendo, uti decet, tunc imparem se putaret. Fortasse quod deditus aliis studiis fuisset semper antea.

Detrectanti occurrunt doctissimi, eidemque amicissimi viri duo hujus ipsius publici Patavini Gymnasii Professores, Parmesanus a Curtivo de Sanctis, & Joannes Gratianus, quorum utrique perspecta erat Jacobetti solertia, & plane cognita. Honesta qualibet ratione instans uterque nititur dimovere hominem de sententia. His auctoribus tandem cessit, & Magistratus optime de se sentientis judicio acquievit.

Post

****

(a) Hoc narrat Sebastianus Franzonus in Epistola ad Amicum de vita & studiis Jacobi Jacobetti.

Post biennium cœpit aperire adyta gravissimæ disciplinæ. Utque erat Græcæ linguæ scientissimus, Aristotelem dedit summa fide & elegantia expositum. Ex ipso enim, tanquam ex fonte, purius hauriebat vel abdita quælibet ejus sensa, & exhibebat suis Auditoribus eadem integra, defæcata, sincera: unde Aristoteli novus splendor, illi novæ laudis accessio.

Hinc, licet Cathedram ex instituto conscenderet hora pomeridiana, quæ molesta esse solet, fieri tamen frequens ad eum concursus, non tantum juvenum, sed virorum quoque præstantium, quos ille sibi devinxerat cum opinione doctrinæ, tum facilitate & humanitate. Aderat enim omnibus ad se adeuntibus non modo publice, sed etiam domi privatim ex consuetudine; omnibus præsto erat, notis, ignotis, civibus, exteris, *consilio*, *voce*, *scripto* (*a*). Nec unquam protulit, quæ aliis rogatus scripserat, vel dictaverat; nec eorum nomina, ne imminueret illorum famam.

Tot ille distentus curis, ubi desiderata est ejus opera, non defuit Seminario: cui præfectus a Cardinali Joanne Francisco Barbadico, qui Cardinali Cornelio proxime in Episco-

****

(*a*) Idem Franzonus loc. cit.

ſcopatum ſucceſſerat, *ſtrenue* (ut ſcribit Babolinus) *graviſſima præſidis exequebatur officia* (*a*).

Pernumienſi Canonicatu auctus eſt, ut oſtendit ſepulcralis inſcriptio: ſed a quo, vel quo anno, mihi non conſtat.

Multa latine & græce ſcripſit, cum ligata numeris, tum ſoluta. Lectiora continentur volumine, quod ita inſcribitur: *Opuſcula politioris litteraturæ*. Venetiis illud excuſum eſt anno poſt ejus mortem, ſcilicet MDCCXXXVIII., & Archiepiſcopo Joanni Minotto - Ottobono Epiſcopo Patavino a Babolino dicatum.

Anno vero MDCCLXII., quo Patavii Gregorii Barbadici recens Beatorum Faſtis adſcripti ſolemnia celebrabantur, in Italum ſermonem verſa prodiit Oratio, quam latine Jacobettus ſcripſerat in ejus funere.

Ephemerides litterariæ Venetiis editæ an. MDCCXXXVIII. de alio ejuſdem libro mentionem faciunt, cujus hic titulus: *Elementi di Rettorica*.

Alia præterea non pauca ejus ſcripta, Græca, Latina, & Itala, quæ nunquam edita, ſervantur in Seminario, una cum tabula, quæ eundem exprimit.

Quæ typis prodita, arriſere plurimum litteraa-

****

(*a*) In Epiſtola præmiſſa Opuſculis, de qua ſupra.

teratis viris. Lipsienses Eruditi, quorum censuram subiere Opuscula politioris litteraturæ an. MDCCXLI., in Jacobetti laudes effusi *Doctorem celeberrimum* illum prædicant, *virum facundissimum, Latinæ & Græcæ linguæ perquam gnarum: eruditionem ejus eximiam* dicunt, ejusque *Orationes præ se ferre* testantur *acutam, & brevem elegantiam, ac propemodum aliquam formam Atticam* (*a*).

Pappadopolus in sua Patavini Gymnasii historia eundem vocat *Oratorem clarissimum*, tum hæc addit: *Musas Atticas & Ausonias publicæ utilitati servire cogit, hisque mitigat Ethices supercilios ius ingenium* (*b*).

Jacobettum Facciolatus appellat *virum acri quadam ingenii vi* (*c*).

Franzonus in Epistola *De vita & studiis Jacobi Jacobetti*, ejusdem Opusculis præmissa ita scribit: *Jam stilus ejus pressus fuit, & concisus, plenus acuminis, plenus succi, & quem paucis contigit imitari* (*d*).

Illud vero prorsus eximium elogium est, quod Jacobetto jampridem texuit Joannes Antonius Vulpius in hoc eodem Patavino Gymna-

****

(*a*) Acta Erudit. an. 1741. pag. 476. 477.
(*b*) Lib. II. c. XLIII. pag. 182.
(*c*) Fast. Gymn. Pat. tom. II. pag. 319.
(*d*) Pag. 16.

mnasio Professor celeberrimus. Is itaque in Præfatione *in libros Severini Boethii de Consolatione Philosophiæ*, quos eidem dicat, multus est in ejus eruditione extollenda. Fere neminem fuisse affirmat ex studiosis adolescentibus ejus temporis, qui non profecerit eo magistro. Neminem exuisse barbariem, & coluisse amœniora studia, cui ille ad id hortator non fuerit, adjutor, auctor: dignus propterea, ut addit, cui (si tempora paterentur) excitandum curarent homines insigne monumentum in celeberrimo aliquo loco urbis hujus eruditissimæ, ut olim Delphi Leontino Gorgiæ (a).

Alios præterea multos ex doctis habuit Jacobettus addictos sibi ac deditos, ut ex ejus epistolis clare patet. Præ ceteris Vincentium Vicarium, Poetam Vicetinum, virum ornatissimum. Fuit hic admirator maximus Jacobetti. Hanc in eum admirationem jam tum imbiberat, cum eundem Patavii audiret. Mutuis uterque epistolis post solebat sese prosequi. Jacobettum viventem honesto quovis officio Vicarius coluit, mortuum suaviter deflevit ecloga, quam cum aliis eclogis, & aliis Latinis versibus postea edidit. Habebat etiam in

(a) In libris Carminum, & Opusculor. Patavii editis apud Jos. Cominum, anno 1725. pag. 247.

in ſuo cubiculo parietibus appenſam tabulam referentem Jacobetti imaginem. Ibidem hanc voluit, quoad vixit, uti narrat qui de vita ac ſtudiis illuſtris hujus poetæ breviter & eleganter ſcripſit (*a*). Tanta doctrinæ Jacobetti laus fuit! Non minor vitæ.

Erat in hoc viro comitate condita gravitas: nec ſenectus mores mutavit (*b*). Quare omnibus carus fuit; omnes optabant illi evenire proſpera. Invidiæ inimicus alienam induſtriam fovit, illud ſæpe repetens, ***neminem alterius qui ſuæ confideret, virtuti invidere*** (*c*). Sua ſorte contentus tranquille vixit. Cultus ſimplicitas, victus frugalitas, vocis auctoritas eum commendabant.

Suis laudibus non admodum delectabatur. ***Frontem contraxi*** (ita reſpondit amico, qui ſibi ſcripſerat), ***nec deguſtavi in illo uno, ubi large effuſeque de me*** (*d*). Humili loco natus nunquam faſtidiit ſuæ obſcuritatem familiæ; quin ultro eam præ ſe ferebat, & commemorabat vel ignotis. In eo non artificium, non ſimulatio, non fucus; vir erat omnino pro-

****

(*a*) In Epiſtola, quam præmiſit Vicarii verſibus Patavii editis anno 1750., typis Seminarii.
(*b*) Cic. de Senect. c. III.
(*c*) Id. Philipp. X. c. 1.
(*d*) Opuſculor. pag. 221.

probi & antiqui moris, hanc præcipue ob caussam adeo carus B. Gregorio Barbadico. Eum ille benigne admittebat ac pæne familiariter vel ægrotus, libenter cum eo loquebatur de ipsius discipulis, de ratione scholasticæ institutionis, de aliis ad Seminarium spectantibus (*a*). Hunc aliquando itineris socium voluit & rusticationis; & eodem usus est anagnoste (*b*). De quo identidem Jacobettus in suis Epistolis. Idem rite postea in judicio de Gregorii sanctitate religiose testimonium dixit; quod admodum sane locuples. Is enim optime Cardinalem norat, & ejus Religionem, studiosus, quam qui maxime, & ipse Religionis.

Nihil ferre poterat, quod eandem læderet vel levissime. *Divina*, (sic ille nescio cui jocanti minus opportune) *divina, & quæ divinis adhærent, nunquam tangito, nisi sancte* (*c*). Amicis omnia condonabat præter vitia; immo eos admonebat, veræ hoc & ingenuæ amicitiæ officium putans. *Id nisi monerem*, eidem ait, *non te diligerem* (*d*).

Græcas litteras promovendi, & alios juvan-

****

(*a*) Opusculor. pag. 273.
(*b*) Ibid. pag. 198.
(*c*) Ibid. pag. 222.
(*d*) Ibidem.

vandi ſtudio nunquam laboribus pepercit. Quare viribus corporis languere cœpit; vigebat tamen animo, virebatque integris ſenſibus. Domi poſthac ſe continuit, quem ſolebant multi inviſere, partim civilis tantum officii, partim etiam diſcendi gratia. Mortem oppetiit IV. Idus Majas anno MDCCXXXVII., ætatis 74. ſui deſiderium relinquens omnibus, præcipue egenis in quos eximie munificus. Sepultus jacet in Cathedrali Æde Patavina non procul ab Ara Virginis Deiparæ cum hoc titulo, cujus auctor Sebaſtianus Franzonus:

HIC

HIC IACET
IACOBVS IACOBETTI PATAVINVS
CANONIC. PERNVM.
IN PATRIO GYMNASIO PVBL.
ETHICES PROFESSOR
LATINÆ LINGVÆ MAIESTATE
GRÆCÆ ERVDITIONE
VTRISQVE STRENVE PROPAGATIS
EXIMIVS
VITÆ INNOCENTIA ANIMI CANDORE
COMITATE LIBERALITATE
IN EGENOS SINGVLARI.
OBIIT
BONORVM VBIQVE OMNIVM
MŒRORE INGENTI
ANNO SALVTIS M. DCC. XXXVII.
QVARTO IDVS MAII
ÆTATIS LXXIIII.
ANN. COLLEG. CANONICORVM.

Sed cum Templi aream noviſſime ſtraverint marmoreo lapide, ſublatus eſt titulus.

VI-

VITA

JACOBI FACCIOLATI.

NArranti mihi de Patavini Seminarii viris illuſtribus, nefas præterire ſilentio Jacobum Facciolatum, qui plurimum ſui nominis fama contulit ad ejuſdem Seminarii celebritatem. Licet itaque & alii antea de illo ſcripſerint (*a*), & noviſſime clariſſimus vir Fabronius Vitam ipſius ediderit; pauca quædam & ego dicam, ne videantur noſtrarum rerum ſtudioſi magis exteri, quam nos ipſi.

Jacobus Facciolatus ineunte anno ſecundo poſt octogeſimum proxime elapſi ſæculi, pri-

d

(*a*) Vide Brucker. *Pinacoth. Scriptor. noſtra ætate litteris illuſtrium, Decad. VI.*

pridie ſcilicet Nonas Januarias natus eſt Tauriliæ, rure non inamœno, colles inter Euganeos ſito. Liberali ejus indole captus Beatus Gregorius Barbadicus ea tempeſtate Episcopus Patavinus, eundem ad Treſtenſe (a) Collegium miſit primis litteris erudiendum.

Duodecimum tunc ille agebat ætatis annum, quo completo, ab eodem Beato Viro in Seminarium translatus eſt, ubi ſe aſſidue poſtea, tanquam in ampliore palæſtra, exercuit. Utque erat eximio ingenio & induſtria, facile ad ſe magiſtrorum ſtudia convertit. Rhetoricæ ludo egreſſus rurſus tractare cœpit litteras politiores, ad quas potiſſimum videbatur a natura factus, & earum cultum cum gravioribus diſciplinis conjunxit. Philoſophos biennio audivit, triennio vero ad Theologica incubuit; publicum etiam de iiſdem certamen iniit, dein centumvirale Theologorum judicium ſubiit, eorumque ſuffragiis probatus in eorum cœtum adſcriptus eſt; tum ſe recepit in Patriam.

Hinc eodem anno MDCCIV. a Cardinali Cornelio, qui in Epiſcopatum ſucceſſerat Barbadico, revocatur in Seminarium, ut Theologiæ

(a) Vide Opuſculum *De ſingulari B. Gregorii Barbadici ſtudio & amore in Seminarium Patavinum*, cap. XIV., edit. ejuſdem Seminarii typis an. 1798.

giæ Professori subsidio sit. Quare is fungi cœpit Repetitoris officio. Mox Philosophiam profiteri jussus, Seminarii alumnos instituendos suscepit ea disciplina, qua vix percursa, ejusdem Cardinalis auctoritate transfertur ad Academiam (a), quæ ad ea usque tempora non alium, quam Studiorum Præfectum magistrum noverat; idemque præterea publice jubetur studiis proludere novo exemplo. Hoc enim Cardinalis levavit onere Jacobum Jacobettum, qui iisdem præerat, licet is esset vir multarum magnarumque rerum, Græcæ præsertim linguæ notitia excellens. Hic non multo post Ethicam tradidit in publico Patavino Gymnasio.

Sic Facciolatus ex alia in aliam provinciam traductus celeriter ad eam pervenit, quæ plurimum solertiæ postulat & laboris. Promovenda enim sunt Studiorum Præfecto tot artium atque scientiarum genera, tot excitanda ingenia, tot adhibenda præsidia. Hoc ille alacriter suscepit, rei magnitudine non deterritus. Ac primum quidem eruditarum linguarum, quæ magnis rebus atque doctrinis quasi solum parant, studium & exercitationem promovit; quod nisi

****

(a) Hoc est, cœtum eorum adolescentum, qui ingenio ad ea studia, quæ ab Humanitate sibi nomen vindicant, apto supra ceteros excellunt.

suscipiatur mature, suscipitur nunquam postea. Sunt enim sua cuilibet ætati studia, ejus omnino propria, nec in aliam cadunt. In addiscendis linguis occupari juvenes nolunt grandiores facti. Dedignantur hæc ad graviora progressi, nec ad eadem se revocari patiuntur, quemadmodum homines ad crepundia.

Ut hoc perficeret Facciolatus, expurgandum & amplificandum curavit Calepini Lexicon (*a*), quod editum post sæpissime. Id aggressus est adhibita Forcellini industria, viri admodum intelligentis & navi, quem ipse a juventute instruxerat, & huic studiorum generi assuefecerat. At cum vidisset illud emendari prorsus non posse, statuit novum condere, quod latinas voces omnes, variosque earum usus complecteretur. Quod optime Facciolatus excogitavit, unus idem præstitit Forcellinus, ordinem ac modum tenens ab eo præscriptum. Quem præterea ille adjutorem habuit in aliis, in contexenda præsertim Itala Orthographia (*b*).

Pluribus in locis refecit Facciolatus Nizolii Apparatum, Grammaticam etiam Græcam, & Græcum pariter Schrevelii Lexicon retra-

****

(*a*) Anno 1708. auctum hoc ipsum fuerat a Jacobo Sartori Philosophiæ & Matheseos in Seminario Patavino Lectore.

(*b*) Vid. Epist. Forcellini præmissam ipsius Lexico.

retractavit, & auctius reddidit. Edidit Latinas Tursellini Particulas castigatas, auctas, & ad Seminarii usum accommodatas, & alia id genus egit nunquam cessans (*a*). Præcipue vero pueros ad multam ætatem versari volebat in unius Ciceronis scriptis (*b*), unde & ipse valde profecerat; cujus propterea Vitam litterariam breviter scripsit. Bis insuper quaque hebdomada instituebat eos ad Græca, qui scientiis quidem addicti erant, non tamen Academiæ; quam aliquandiu, etsi Præfectus Studiorum, rexit. Idem domesticæ Bibliothecæ custos, quæ ejus in primis opera adeo postea crevit, ut opus fuerit constituere qui eidem uni se totum daret.

Anno interim undecimo supra millesimum septingentesimum periclitari fortunam statuit, privatos Seminarii parietes latebrasque pertæsus, ac suam illam ad Grammaticam Orationem vulgavit. Res hæc omnino feliciter. Sic enim movit studia hominum, ut ea statim prodierit rursus Lipsiæ, & in Germania per eruditissimum Valchium (quæ profecto laus non exigua) & in aliis etiam quibusdam ex urbibus transalpinis.

 Hoc

(*a*) Vid. Epist. XXVI. Facciolati, & quam idem Nizolio præmisit.

(*b*) Vid. Epist. ejusd. LVI.

Hoc prospero quasi omine crevit animus. Singulæ Orationes quotannis ab eodem vix habitæ, in lucem missæ; quæ postea in unum quasi corpus collectæ, in Italia simul, & extra Italiam fuerunt sæpius editæ.

Earum passim perhonorifica mentio fit in Actis Eruditorum Lipsiensium (*a*), quibus modo singulæ, modo plures oblatæ. Singularum ipsi synopsim exhibent, partesque transcribunt; tum Auctorem *eruditissimum* & *clarissimum* virum prædicant (*b*), dictionis vero elegantiam miram (*c*).

Nec minus splendide de iisdem & honorifice liber qui inscribitur: *Il Giornale dei Letterati d' Italia* (*d*). De Oratione autem ipsius *ad Humanitatem* multo quam de aliis magnificentius. Ait enim non potuisse Oratorem in re utiliore versari; in ea pertractanda usum esse artificio summo, & elegantia, quæ prorsus sua (*e*).

Ne-

****

(*a*) An. 1714. pag. 563., an. 1715. pag. 279., an. 1722. pag. 509.

(*b*) An. 1715. pag. 279.

(*c*) An. 1725. pag. 284.

(*d*) Tom. XVI. artic. VIII. pag. 387., tom. XXIV. art. XIII. pag. 410.

(*e*) Tom. XX. artic. XVI. pag. 448. En ejus ipsissima verba: *L' argomento non può esser più utile, e l' Autore l' ha maneggiato con tutta l' arte, e scritto con tutta la pulitezza, e da par suo.*

Neque enim (ut animadvertit in ſua quadam Epiſtola Vir eruditus (a)) indolem ſolum Latinæ linguæ perfecte noverat Facciolatus, ſed totam etiam eruditionem, & Romanam antiquitatem tenebat; ut videretur non conſuetudine tantum & jure Romano frui, ſed civis plane Romanus. Certe ex recentioris notæ Scriptoribus dicendi laude ſuperiorem habuit neminem, vix quemquam parem.

Vix enimvero quemquam invenies, cui, æque ac illi, familiaris, & (ut ita dicam) domeſtica fuerit Latina lingua, quæ eſt fundamentum elocutionis. Hæc illi naturalis, ac prope ingenita, ſponte fluens, illaborata, facilis, expedita ad ſua quælibet cogitata cum dignitate exprimenda. Planum dicendi genus & æquabile; non quæſitus numerus, ſed ex ſe cadens; opportuna non exaggerata eruditio; ſine oſtentatione doctrina, ſine ſcurrilitate lepos, ubique denique ingenuus ille antiquitatis color.

Atque hic quidem eminet in ejus præcipue Epiſtolis. His mirifice delectati ſunt litteratiſſimi viri, quibuſcum exercuit ille diutiſ-

****

(a) Vid. Epiſt. inſert. tom. I. *Del Giornale dei Letterati*, edit. Piſis an. 1771. pag. 183.

ſime eruditæ vitæ commercium. Quis latinitatis candor! quam pura, ac ſimplex dictio! quam exprimens! quam venuſta! ut omnia brevi præcidit! ut ad naturam accedit in omnibus, ipſa etiam ſtructura & collocatione verborum! Ita Tullio ſimilis, ut ſit etiam illius diſſimilis. Ita ejus naturam induit, ut non amittat ſuam. Paucis. Dicam de his Epiſtolis, quod olim Brutus apud eundem Ciceronem de Cæſaris Commentariis: *Homines a ſcribendo deterruit* (*a*).

Scripſit etiam Epiſtolas Philologicas, & alia quædam Latina Opuſcula a litteratis viris cum plauſu excepta. Tum plurimas Præfationes, quæ eximiam produnt Auctoris manum. Nonnulla præterea de tota Vita Cardinalis Cornelii Epiſcopi Patavini Annalium more exaravit, præter Orationem, quam habuit in ejus funere. Vitam quoque edidit Philippi a Turre Epiſcopi Adrienſis. Hanc (*b*) Lipſienſes Academici cum compendio vitæ Cardinalis Cornelii (*c*) retulerunt in Acta. Quæ quidem bene loquendi laus magni habenda. Ut enim perfecta eſſet, „multis ille litteris, & iis „quidem reconditis & exquiſitis, ſummoque „ ſtu-

(*a*) De Clar. Orator. cap. xxv.
(*b*) Ann. 1717. menſ. Auguſt. pag. 381.
(*c*) Ann. 1722. menſ. Auguſt. pag. 512.

„ studio & diligentia fuerat consecutus (a)„. Unde „ plena illa litteratæ senectutis ora„ tio„ (b).

Suæ autem eruditionis specimen illustre exhibuit interpretatus celeberrimum Diptychum Quirinianum. In hoc enim exponendo Facciolatus ac Lamius secum feliciter consentientes præ aliis omnibus arrisere doctissimo Cardinali Quirino (c): licet hoc idem interpretandum suscepissent plurimi in tota Europa eruditissimi.

Emendare etiam cœperat commentarium, quod Pancirolus scripserat in Tertulliani Apologeticum contra Gentes. Sed non potuit ulterius progredi, coactus ipsum heredi, a quo id obtinuerat, restituere (d): unde illud postea emit Thomas Hobart Anglus (e).

Adnotationes præterea vulgavit a se conscriptas in Tullii Orationes duas, scilicet pro Quintio, & Sexto Roscio Amerino, quibus breviter expedit difficilia, & clare Oratoris mentem exponit. Has mutuatus est Olivetus, iis-

****

(a) Cic. de Claris Orat. cap. LXXII.
(b) Ibid. cap. LXXVI.
(c) Ut patet ex ejus Epist. ad Gorium pag. XI.
(d) Vid. Epist. XVI. & XVII. Facciol. Quæ vero ille emendaverat, servantur adhuc inedita in Seminarii Bibliotheca.
(e) Vid. Maphejum *Osservazioni Letterarie* tom. VI. pag. 349. & 435.

iisdem adscripto nomine Facciolati, quem virum vocat *inter Grammaticos excellentem* (*a*). Mox hæc adjungit: *Si cunctas*, inquit, *interpretatus esset illius Orationes*, *mihi magni muneris immunitatem dedisset* (*b*).

Ubi vero agitur de Litteratis Italiæ, & hic commendatur labor, & auctor laboris plurimum (*c*).

Idem illustravit adnotationibus Ciceronis de Officiis libros, & alia ejusdem cum iis conjuncta; oratorias quoque illius Partitiones, & Philosophica (*d*); tum ejus Epistolam ad Quintum fratrem *de ratione regendæ Provinciæ*, tum Quinti Ciceronis ad Marcum fratrem *de petitione Consulatus*, & hanc insuper in Italam linguam vertit.

Circumfertur etiam Itala versio librorum Ciceronis *de Officiis*, Facciolati nepotis nomen præportans (*e*). Hæc vulgo Jacobo Facciolato ejus patruo aliqua saltem ex parte tribuitur. Neque enim hic Latinam tantum, Italam quoque linguam eum laude excoluit; ut plane constat legenti librum, quem sic inscripsit:

****

(*a*) Post explanat. argumenti Orat. pro Quintio.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Tom. xv. artic. xviii. pag. 457.
(*d*) Prodierunt hæc typis Semin. Patavini an. 1753.
(*e*) Edit. Venet. 1750. ex typogr. Albrit.

psit: *Il Giovane Cittadino istruito nella scienza civile, e nelle leggi dell' amicizia*. Quantum hic placuerit, variæ ejus indicant editiones. Semel enim, iterum, ac tertio excusus est in Italia: semel quidem Neapoli, bis Patavii Seminarii typis; ac tandem Cracoviæ prodiit gentis ejus in linguam versus. Hunc Provisori & Assessoribus Coloniensibus, civibus plane cultis dicavit Facciolatus, ut illis gratum se ostenderet, a quibus illius civitatis jure donatus fuerat perhonorifice.

Interim anno sæculi hujus vigesimo tertio, XII. Cal. Majas a Seminario accersitur ad Logicam profitendam in publico Patavinæ Civitatis Gymnasio (*a*). Quod cum omnibus semper antea, tum illi in primis eximiæ laudi. Etenim neque petens (ut scribit Pappadopolus (*b*)), neque volens eloquentissimus vir designatus est ad tantum munus a Litterariis Triumviris. Quod ille iniit publice XIII. Cal. Februarias anno sequente sua illa pulcherrima ad Dialecticam Oratione, quam jampridem in lucem misit.

Primum conductus est ducentis florenis, anno post auctum illi extra ordinem ad tre-

cenos

****

(*a*) Idem Facciol. *Fast. Gymnas. Patav.* Part. III. pag. 305.
(*b*) Tom. I. c. 53.

cenos ſtipendium eſt, quod tandem crevit ad ſeptingenos. Jus quoque illi conceſſum eſt Collegii Medici, cum jam Theologicum a prima juventute teneret.

Itaque in novo obeundo munere non vigiliis pepercit, non laboribus ad ſtudioſæ juventutis utilitatem. Hanc erudiendam curabat publicis in Lyceo, & privatis inſtitutionibus domi ex Magiſtratus imperio. Duos Poſteriorum Analyticorum libros ex Cathedra, reliquas Logicæ partes explicare ſolitus erat privata in umbra.

Sexdecim annos docendæ Logicæ inſumpſit, eamque tradidit non ſolum voce, ſed etiam ſcriptis, quæ poſtea vulgavit. In his exponit doctrinam Ariſtotelis puris verbis, & familiari dialogo, qui modus exercendi juvenes & docendi maxime opportunus eſt, & vetuſtiſſimus. Sic etiam Tullius ſuas ad Marcum filium Partitiones dedit, minutatim interrogando & reſpondendo.

Hæc non ſemel edita, eorum utilitate perſpecta; de quibus ita Dandinus in ſuo Dialogo (*a*): „ Ab hiſce Inſtitutionibus, inquit, velim „ Præceptores Logicæ non diſcedere latum

„ un-

****

(*a*) Erminii ac Meranii Dialogus, in quo Erminius ad filium ſuum erudiendum Inſtitutionem parat, auct. Hert. Franc. Dandino. Cæſenæ 1734.

„ unguem, non alio uti ordine, non aliis aut
„ verbis, aut sententiis. Sunt enim & pru-
„ dentia, & elegantia, atque eruditione insi-
„ gnes; & ad eos, qui Logicæ arti dant
„ operam, oblectandos aptissimæ „.

His Auctor postremo annexuit quasdam Acroases a se publice habitas in Lyceo, quas etiam separatim in vulgus protulit. Cum has legisset Muratorius, plurimum gratulatus esse dicitur Facciolato, quod de spinosis rebus & implicatis tam clare scripsisset, ac tam concinne.

Ita suam hanc Jacobus ornabat egregie Spartam, quam dimisit sub initium anni MDCCXL. cum eadem fuisset Metaphysicæ consociata. Tunc Senatus Decreto scribere jussus est Patavini Gymnasii historiam, quam antea scripserat Pappadopolus. Erat hoc sane magnæ difficultatis negotium, tum quia plurima deerant monumenta, tum quia multa ex iis, quæ non deerant, erant tam incerta, confusa, ambigua, ut nullam detegerent ad verum viam.

Hinc ille cœpit undique, quascumque potuit, memorias legere, ex quibus duceret quæ postea scriberet, ne divinando narraret. Suis ipse impensis instruxit Tabularium, tum se ad exarandam historiam contulit. Non resumendum & continuandum alterius opus, sed rem ex integro reficiendam putavit, eamque expediit per quosdam veluti Fastos, ab eorum re-

gi-

gimine ductos, qui studentibus præfici solent in annos singulos.

Ac primum quidem edidit sumptu suo duodecim erudita Syntagmata, unde totius historiæ caperet quasi omen. His totam Gymnasii rationem, originem, instituta, leges, & munera explicuit, dein Fastos protulit, ubi in multis pleniora desiderantur, aliquando etiam mitiora; nunquam tamen elegantia, & exprimendi quæque facilitas, & ubertas verborum; ex quo fit, ut coactus eadem vel centies dicere, mirifice dictionem variet, & eadem dicat semper quidem apte, modo vero non plane eodem.

Anno tandem MDCCLV. IX. Cal. Sextilis missionem petens obtinuit, Decreto honorificentissimo, servato stipendio toto, una cum immunitatibus, & Collegiorum honoribus, titulo addito Professoris Emeriti. Non ideo tamen destitit a labore.

Exstant enim & alia plurima ab eodem edita. Animadversiones criticæ in Lexicon Danetii ad usum Delphini; Viatica Theologica X.; Vita Jesu Christi, Mariæ Matris, & S. Antonii Patavini Latina & Itala; *La Sfera, e Geografia in compendio per le Scuole de' Fanciulli*; de Vita & Actis Christi secundum utramque generationem divinam & humanam; & alia, quorum indicem exhibeo post exitum hujus Vitæ.

Ex

Ex his, quæ doctis omnino arriſerint, pauca invenies; quorum pleraque ſcripſit poſtremis annis, ne otioſus eſſet, & ut aliquod levamen pareret ſenectuti. Ceterum qui alia ejuſdem opera legerit, Latinas præcipue Epiſtolas & Orationes, talem eum judicabit, qualis revera eſt, & qualem ipſum prædicat jamdiu fama, virum ſcilicet magni nominis litteratum.

Enimvero pauciſſimi vel in hiſtoriis occurrunt, qui in tanta, quanta ille, luce verſati ſint. Splendidis decoratus muneribus honorifice eſt habitus a litteratiſſimis viris, Morgagno in primis, Valliſnerio, Pontedera, Poleno, qui omnes publici Patavini Gymnaſii lumina.

Neque hi tantum ei plurimum detulere, ſed & alii viri doctiſſimi, præcipue Philippus a Turre Epiſcopus Adrienſis, Scipio Maphejus, Ludovicus Ant. Muratorius, Joſeph Torellius, Comes Camillus de Silveſtris, Hieronymus Lagomarſinus; tum Angelus M. Card. Quirinus, Alexander Archiepiſc. & Stephanus Card. Borgia.

Immo etiam exteri, præ ceteris Fabricius, Valchius, Geſnerus, Goldbachus, Brencmannus, Bayerus Litteratorum Germaniæ principes. Horum alii ei obtulere & dicarunt ſua (a), alii ipſius Orationes edendas denuo curarunt

****

(a) Ejuſd. Facciol. Epiſt. xxv., & xxxi.

runt in suis regionibus (*a*), alii eo usi sunt tanquam suarum controversiarum judice (*b*).

Hos ille sui fautores habuit, laudatores, admiratores, amicos, quos & ipse studiose diligenterque coluit. Hos sibi devinxerat non adulationis studio, cui erat omnino infensus, sed sola commendatione virtutis.

Nemo, qui alicujus nominis esset, Patavium veniebat ex remotis provinciis, quin Facciolatum præ aliis litteratis viris inviseret. Quod in tanta eorum frequentia magnum. Ad eum adibant viri præstantes cum genere, tum doctrina, & dignitate; Episcopi, Præsules, Cardinales. Quin ipsi Reges, Summique Pontifices eum ornarunt.

Nimirum tanti nominis fama permotus Rex Lusitaniæ eum depoposcit a se instituti Collegii moderatorem. Remanendi veniam ut sibi daret, rogat Facciolatus causatus ultimam senectutem. Rex instat, ac eum jubet saltem scribere, quæ idonea consilio putet. Cui adeo fuere grata quæ scripsit, ut idem plurimas, ac pretiosas Sinensium patinas ac vascula, eas quidem mensæ, hæc vero delicatis potionibus inservientia dono mitti erudito viro jusserit domum usque.

Omnibus his imponit quasi quandam coroni-

****

(*a*) Epist. XLIV.
(*b*) Epist. LXXIII.

ronidem Benedictus XIV. in Epistola ad Facciolatum, præmissa Operi *De Servorum Dei Beatificatione, & Sanctorum Canonizatione*, quod rursus edendum Seminarii Patavini typis magnifice idem curaverat Facciolatus. De ipsius virtute, peritia, solertia præclare Pontifex sapientissimus. Mox hæc addit: *Quæ perhonorifica de te sententia ut neminem lateat, maneatque animi nostri memoria, atque eximiæ tuæ laudis, publicum monumentum Apostolicis Litteris in forma Brevis testari voluimus*. Magna laus est a laudato viro laudari: quanto major ornari amplissime a Pontifice laudatissimo?

Sic Jacobi nomen evasit tota Europa celeberrimum. Immo etiam ultra ejusdem Europæ terminos.

Postremo tempore ætatis suæ Jacobus capitis gravedine laborabat, cum accepit epistolam sibi Ferraria missam a quodam Societatis Jesu Presbytero, qui venerat Angelopoli. Testabatur hic, nihil sibi potius fuisse, ex quo primum nactus esset quietis locum, quam ut ad ipsum virum ornatissimum scriberet. Usurpari enim cum laude ajebat Facciolati nomen etiam in novo mundo. Eum ibi appellari ab omnibus patronum ac *restauratorem* litterarum. Cui festive admodum Facciolatus. Erat enim illi prope natura insita brevis & arguta epistolarum concinnitas.

Fuit idem acuto ingenio atque versatili,

valuit quoque memoria plurimum; utque omnia facile percipiebat, sic retinebat quam diutissime quæ perceperat. Optime disserendi ratione instructus erat, tum eruditus Græcis litteris, & historia. Nota quoque habuit Philosophorum systemata. In poesi non admodum excellebat, plurimum in eloquentia. In familiari sermone parum disertus, maxime vero præstans facilitate scribendi etiam difficilia & obscura. Singularem in hoc excellentiam assecutus fuerat, & excellentiæ opinionem.

Hinc ejus Vita cum picta imagine prodiit Augustæ Vindelicorum anno sæculi hujus septimo & quadragesimo, ut videre est in Decade VI. *Pinacothecæ Scriptorum nostra ætate litteris illustrium*, a Jacobo Bruckero instructæ. Etiam in Seminario Patavino servatur tabula referens illius imaginem ab ipsomet dono accepta, vivide autem expressa a Maria Scanferla Virgine probissima (*a*).

Quæ breviter hactenus ac simpliciter dixi, commendare nobis debent illius memoriam; at illud maxime, quod tantam ingenii laudem magna cumulavit laude vitæ.

Quæ illius in amicos voluntas! quam benevola! quam ingenua! De his in suis epistolis honorifice. Hos ad se adeuntes humaniter

****

(*a*) Edita est ejus Vita Patavii cum hoc titulo: *Memorie Storiche intorno la Vita di Maria Domenica Scanferla, Padova 1766. per li Conzatti.*

ter excipiebat. Mittebat etiam ad eos munuscula, ſæpe fructus, quos legerat ex urbano domeſtico ſuo prædiolo (*a*). Hos demereri curabat honeſto quovis officio, non adulationis obſequio, quæ eidem etiam in aliis omnino inviſa, immo vel levis illius ſuſpicio. *In poſterum* (cuidam inquit) *ſi me amabis, ſic facies, ut nihil ſcribas, niſi ipſum per ſe jucundum, ideſt monita, non laudes* (*b*). Et alterum adhortatur, ut laudatoris perſonam deponat, ſeque totum ad monendum conferat. *Excute* (ait) *noſtra omnia, argue, caſtiga* (*c*).

Pro amicis ſubibat incommoda, non raro & impenſas. Hos diſſidentes inter ſe conciliare ſtuduit (*d*). Horum propagavit ad poſteros nomen. Quæ ab his acceperat beneficia, libenter commemorabat. Nihil curabat diligentius vitare, quam ingrati hominis notam.

Multum tribuebat amicis; plus tamen veritati. Hac nihil antiquius habuit. *Ego* (ſic is de Octavio Ferrario) *memoriam ejus viri vehementer colo, plus tamen veritatem colendam*

(*a*) De Horto Jacobi Facciolati vid. Hendecaſyllab. 20. tom. x. Oper. Jo. Bapt. Roberti pag. 296.
(*b*) Epiſt. LVI.
(*c*) Epiſt. XXI.
(*d*) Epiſt. XXXI.

puto (*a*). Pro eadem tuenda subiit invidiam, acrius quandoque pugnans, *non*, ut ipse fatetur, *naturæ acerbioris vitio*, sed rei necessitate compulsus (*b*). *Nimis longe* (inquit) *lateque sonabat tantorum interpretum fama, nec nisi clamore ingenti vincenda erat* (*c*).

De se vero, de suis operibus omnino demisse. Hæc appellat modo litterulas (*d*), modo nugas: *Nugæ nostræ non tanti erant* (*e*). Et Lagomarsino scribens, *Video* (ait) *quam procul absim ab eo fastigio, in quo me nimis benevole collocas* (*f*). Et alii: *Nolim suspiceris* (inquit) *me mihi tribuere aliquid, qui in hunc Professorum ordinem nescio quo pacto irrepsi* (*g*). Quod sane in viro tantæ celebritatis atque præstantiæ mirum. Quamquam qui vere litterati sunt, non tument; pusilli in digitos eriguntur.

Ceterum non caruit obtrectatoribus, quibus nunquam respondit, licet non semel ab iis acriter lacessitus. Erat enim ipsi prudentiæ & sapientiæ plurimum. Temporibus uti noverat,

****

(*a*) Epist. XIII.
(*b*) Ibid.
(*c*) Ibid.
(*d*) Epist. XXIII.
(*e*) Epist. LXX.
(*f*) Epist. LVI.
(*g*) Epist. XCIII.

rat, non diſcordioſus, non præceps, peritus, quam qui maxime, rerum humanarum.

Seminario, cui aliquandiu præfuit (*a*), addictus promovit ejuſdem bonum. Hujus Bibliothecam augendam curavit libris plurimis, optimis, rariſſimis. Multos etiam e ſuis in eandem contulit, Thecas præterea antiquo opere, & ſummo artificio. Nonnullas quoque tabulas dono dedit. Qua valebat auctoritate multos juvit, multos conſilio, & opera (*b*).

e 3 In

****

(*a*) Sic ille: (*Faſt. Gymnaſ. Patav.* Part. III. pag. 73. ad an. 1742.) „Joannes Minottus .... Seminarii, quod in ipſo „quoque Pontificis diplomate commendatum illi fuerat, præ- „cipuam cogitationem ſuſcepit, uſus opera noſtra, & conſilio „Vicarii ſui Antonii Corneani „.

(*b*) Facciolatum maxime in ſe propenſum expertus eſt Andreas Baſſanus Forojulienſis. Hic in Portu-Naonis natus & honeſte inſtitutus eſt, & primis litteris eruditus. Ad ætatis annum pervenerat ſextum decimum, cum Patavini Seminarii alumnis adſcriptus, Rhetoricæ ſtatim principia aggreſſus eſt. Amœnioribus, & gravioribus diſciplinis ſtrenue percurſis, Vicetiam ſe contulit, & in eo Seminario Magiſtri munus exercuit. Quadriennio circiter poſt Patavium rediit, ubi hoſpitio exceptus a Facciolato aliquandiu diverſatus eſt apud ipſum, eoque hortante *Enchiridium* ex opere Benedicti XIV. P. M. *De Sacrificio Miſſæ* ad Sacerdotum uſum conflavit, & typis edidit Seminarii an. 1747., quod editum rurſus non multo poſt.

Hinc Venetias petens inſtituendos ſuſcepit nobiliſſimos juvenes Maninæ Gentis, inter hos Ludovicum, quem poſtremis hiſce temporibus Ducem vidimus. Aliquot annos poſt Baſſanus Concordienſi Canonicatu auctus eſt, quem dimiſit, juſſus a Benedicto XIV. humaniores Litteras profiteri in Seminario & Collegio Montis Faliſci. Ibi non ſolum docuit, ſed & ſtudiis præfuit, & de Lingua Græca, qua valebat plurimum,

Lati-

In plurimos, eo curante, collata sunt honorifica munera.

Pensionem, ut ajunt, reservari sibi obtinuerat ex Canonicatu Atestino, quo se spoliaverat. Plures habuit in eum successores; inter hos Angelum Blancum, hominem sibi deditissimum, maximeque devinctum, *Quo non devinctior alter* (*a*). Hunc levavit parte oneris

****

Latinam Orationem habuit luculentam & eruditam, quam Romæ anno 1753. publici juris fecit; ut etiam alterum *Enchiridium* ex opere ejusdem Benedicti XIV. *De Festis D. N. Jesu Christi, & B. Mariæ Virginis, & de Sanctis ad Ecclesiam Bononiensem pertinentibus*, typis Seminarii Patav. anno 1756.: utrumque eidem Benedicto dicavit, illam inscriptione, hoc ad eundem præmissa Epistola.

Exstant nonnulla, quæ ad ipsum pertinent, in libellis, qui dicuntur vulgo *Raccolte*; & quædam etiam inedita, quorum alia soluta numeris, alia adstricta, inter quæ & Græca, apud ipsius hæredes. Suæ quoque inchoaverat historiam Patriæ; sed non potuit ulterius progredi, necessariis monumentis carens.

Interim evaserat celeber, propagata per typos fama. Illustribus adscriptus Academiis, litteratissimis viris in pretio fuit, Vulpio præsertim, & Facciolato, quem & absens litteris, & præsens omni prorsus officio coluit. Virorum etiam Principum studium in se convertit; præ ceteris Cardinalium Livizani & Boschii. Quin ipsi Benedicto XIV. adeo se probavit, ut ab eodem oblatus illi fuerit Episcopatus, cui se subtraxit Andreas non vulgari moderationis exemplo. De eodem mentionem faciunt Ephemerides Litterariæ (*Le Novelle della Repubblica Letteraria*) ad annum 1747., & Mazzucchellius vol. 2. pag. 522.

Anno hujus sæculi nono & quinquagesimo ex hac vita migravit, mœrentibus spectatissimis viris, qui eundem funebri laudatione exornandum curarunt.

(*a*) Horat. l. 1. Sat. v. vers. 43.

ris ea conditione, ut Ateſtinos Clericos litteris inſtitueret, quoad id Canonicalis officii ratio pateretur.

Quæ porro illius miſeratio in egenos! Videbatur hæc cum illo egreſſa ex utero matris. In eoſdem, pæne dixerim, prodigus, lacrimis etiam horum proſequebatur ærumnas. Cum aliquando ex vi morbi non ſatis ſibi conſtaret, ea effutiebat, quæ certiſſimum ejus propenſæ in indigos voluntatis indicium. Eum ſenſere beneficum præ aliis omnibus Tauriliæ pauperes, quibus ſubſidii plurimum teſtamento legavit.

Ad ejus Religionem quod attinet, fuit ea quidem ſumma, ſed a qualibet oſtentatione aliena. Hanc & verbis prodidit & factis. Eximiam illam Sinenſem ſupellectilem, de qua diximus, totam contulit ad majorem divini cultus magnificentiam.

Beatum Gregorium Barbadicum venerabundus colebat, eumque in ſuis Orationibus vocat divinum virum (a). Quidquid ab eo conſtitutum, ita ſe teſtatur accipere, ut divina debent (b). Ejus imaginem pingi juſſit impenſis ſuis. Hac Seminarii in Templo or-

****

(a) In funebri laudatione Cardin. Cornelii.
(b) In Orat. ad S. Scripturam.

navit illius altare a se instauratum, ad quod frequenter accedebat ipse oraturus.

Nec satis habuit, quæ Catholicæ Religionis sunt, exercere: eandem promovere studuit impense vel apud eos, qui non colunt Romana Sacra.

In quadam sua Epistola ad Joannem Fabricium, qui dixerat se esse Catholicæ Ecclesiæ membrum, sic eum alloquitur: *Utinam ex animo dicas, tibique Deus Optimus Maximus in re hac tanti momenti præsto sit. Hæc est summa rerum, dulcissime Fabrici; cetera nugæ* (*a*). Nec uni tantum Fabricio, & aliis similia incitamenta dedit. Hæc ille Henrico Brencmanno: *Vide*, (inquit) *dulcissime Brencmanne, ne in tanta litterarum doctrinæque luce id παραβλέπῃς, quod unum est momenti maximi* (*b*). Adeo ejus sensa in veritatem prona!

Ætate nondum provecta, utebatur valetudine parum prospera. Erat illi dolor capitis familiaris; affligtabatur identidem etiam febribus, ex nimia, ut fatetur ipse, in litteras contentione (*c*). Tum remediis opportune adhibitis, tum victus frugalitate convaluit, solitus cibum sumere semel die. Atque ita confirmatus

****

(*a*) Epist. XIX.
(*b*) Epist. XXXVII.
(*c*) Epist. XL.

tus eſt, ut ſenectute invidenda frueretur octogenarius. Non multo poſt in gravedinis morbum incidit. Tres totos annos cum eo luctatus ceſſit tandem infirmitati naturæ.

Sex poſtremis diebus, quibus ægrotavit, nunquam auditus conqueri. Divinæ Providentiæ acquievit, integris plane ſenſibus perſtans ad extremum uſque. Quo deceſſit die, tanta conſtantia vultus excepit qui ſe inviſebant, *ut non ex vita, ſed ex domo in domum videretur migrare* (*a*). VII. Cal. Septembr. anno MDCCLXIX. inter vivos agere Patavii deſiit, octavo & octogeſimo vitæ anno vergente ad exitum. Tertio ab obitu die elatus eſt, honeſtante ejus funus Sacro Theologorum Collegio.

Illud celebratum eſt in Templo Seminario proximo, vulgo *il Torreſino*, quod ſuis ille beneficiis ornarat. Inter Miſſarum ſolemnia laudatus eſt ab Aloyſio Padovano tunc Seminarii magiſtro, nunc Ateſtino Canonico, viro integerrimo, mihique amiciſſimo, cui plurimus cum Facciolato uſus fuerat & conſuetudo.

Ne mortuum quidem illum fortuna deſeruit. *Hic enim ſupremus felicitati ejus cumulus acceſſit, laudator eloquentiſſimus* (*b*). A litteratis viris

****

(*a*) Nepos in vita Attici num. XXII.
(*b*) Plinius Epiſtolar. l. II. Epiſt. I.

viris excepta Oratio cum plausu. Eam tamen adhuc nobis invidet Oratoris modestia. Corpus ibidem sepulcro conditum, quod ipse sibi, suisque struxerat. Reflorescit vero quotidie magis apud posteros ejus nomen. Sodalitas, ad quam pertinet Templum illud, grati animi ergo, inscriptionem hanc in marmore insculptam eidem vicino in pariete posuit:

JACOBO FACCIOLATO P. P.
LATINÆ ELOQUENTIÆ
FACILE SUI ÆVI PRINCIPI
BENE DE HOC TEMPLO MERENTI
SODALITAS
P.
ANNO MDCCLXXIII.

JA-

JACOBI FACCIOLATI OPERA EDITA.

CAlepinus septem Linguarum, cura Jacobi Facciolati emendatus. Patavii typis Seminarii 1718., ibidem editus sæpe postea, plurimis correctionibus, & additamentis.

Ortografia Italiana. Padova nella Stamperia del Seminario 1718., edita sæpius postea cum multis additionibus.

Exercitationes in duas priores Ciceronis Orationes. Patavii typis Semin. 1723., rursus editæ an. 1731. cum Epistola M. Tullii ad Q. Fratrem *De ratione regendæ Provinciæ*, adjecta versione Italica.

Oratio ad Dialecticam publice habita, ac statim edita ibidem 1724.

Acroases VI. de Sophismatis Veterum, ibidem 1726.

Rudimenta Logicæ ad usum privatæ Scholæ. Venetiis apud Jo: Bapt. Albritium 1728.

Institutiones Logicæ ad usum privatæ Scholæ, ibidem 1729.

Epistolæ Philologicæ, Vita Philippi a Turre, compendium vitæ Cardinalis Cornelii, & alia ad dicendi artem pertinentia, Patav. typis Semin. 1729., post rursus edita iisdem typis.

Epistola Q. Ciceronis ad M. Fratrem *De petitione Consulatus*, cum adnotationibus, & Itala interpretatione, ibid. 1732.

Nizolii Apparatus Linguæ Latinæ, crebris locis refectus & auctus ex formulis elegantioribus Doleti, ibidem 1734.

Il Giovane Cittadino istrutto nella Scienza civile. Padova nella Stamperia del Seminario 1740. Eodem anno liber hic editus est Neapoli, post Cracoviæ anno 1752. Polonorum in linguam versus.

Monita Isocratea Græco-Latina. Patavii typis Seminarii 1742., sæpius ibidem postea edita, & Venetiis cum Itala versione alius Auctoris.

Cicero

Cicero de Officiis cum novis Commentariis. Venetiis apud Jo: Bapt. Albritium 1747.

Plures Acroases separatim antea editæ, dein simul conjunctæ. Venetiis typis Albritii 1750. una cum Logicis Institutionibus tertio editis.

Epistola ad Benedictum XIV. præmissa Operi *De Servorum Dei Beatificatione & Sanctorum Canonizatione*. Patavii typis Semin. 1752.

Syntagmata XII. de Patavino Gymnasio. Patavii ibidem 1752.

Fasti Gymnasii Patavini, insertis duabus Orationibus, ibidem 1757.

Animadversiones Criticæ in Lexicon Danetii ad usum Delphini, iisdem typis an. 1759.

M. Tullii Ciceronis Vita litteraria, ibid. 1760.

La Sfera e Geografia in compendio per le Scuole de' Fanciulli. Padova nella Stamp. del Seminario 1761.

De Vita, & Actis Christi secundum utramque generationem, divinam & humanam, Patavii typis Semin. 1762.

Viatica Theologica X. ibidem 1763. Nonnulla ex his prodierunt separatim ex iisdem typis. Illud vero quod inscribitur *De Messia & Hebræorum Religione*, rursus editum est Lucæ cum Itala interpretatione ibidem contexta.

Epistolæ latinæ CLXXI. ibid. 1765.

Vita Jesu Christi, Mariæ Matris, & S. Antonii Patavini, Latino & Italo sermone exposita, ibidem 1766.

Latinæ Orationes non semel editæ prodierunt anno 1767. numero viginti septem, typis Seminarii Patavini.

Exstant & alia quædam, edita vel inter Litterarias Ephemeridas, vel alibi passim.

QUÆ SUPERSUNT NONDUM EDITA EX EJUSDEM OPERIBUS.

Novem Epistolæ latinæ quas evulgare statuerat in nova suarum Epistolarum editione; & alia addenda, & corrigenda in operibus, quæ ediderat.

Præ-

Præfationes, Orationes breves, & alia, quorum pleraque aliorum nomine fuerunt edita.

Diſſertazione intorno al Patriarcato di Aquileja.

Altra ſopra l'origine della Storia.

Breve Relazione del Queſnelliſmo, e della Bolla *Unigenitus*.

L'aggiunta fatta all'Iſtoria della Coſtituzione *Unigenitus* del Laffiteau, tradotta in Italiano, e ſtampata in Seminario nell'anno 1757., fu da lui eſtratta dalla ſuddetta ſua Relazione.

Multa alia opuſcula tum Latina, tum Itala, partim ſoluta numeris, partim nexa.

Vita di Jacopo Facciolati, quam vel ipſe ſcripſit, vel ſaltem approbavit.

Hæc omnia in Seminarii Patavini Bibliotheca ſervantur.

VI-

VITA

SEBASTIANI FRANZONI.

IN Agro Vicetino, qua is ad ſeptentrionem extenditur, non longe a montibus vicus eſt, quem Thienem dicunt, locus in ea vicinitate pulcherrimus. Ibi an. MDCLXXXVII. poſtridie Nonas Februarias ex antiqua pariter & honeſta familia natus eſt Sebaſtianus Franzonus, de quo ſcribere in præſentia aggredior.

Exacta inter domeſticos pueritia, anno MDCXCIX. XII. Cal. Novemb. in Seminarium Patavinum exceptus, ad prima Grammaticæ rudimenta incubuit. Jam tum magiſtris injecit ille exſpectationem ſui, eamque auxit ſemper poſtea. Aliis præire, loco eminere, præmium referre viſus eſt. Quaque erat abundantia ingenii, celeriter tum politiores tum ſeveriores diſci-

disciplinas arripuit, ea præterea felicitate, ut videretur ad omnia factus unanimi præceptorum consensu. Quos inter virum clarissimum Jacobum Jacobettum publici post Patavini Gymnasii Professorem fuisse constat ex epistola, quam de ipsius vita ac studiis ad amicum Franzonus scripsit, & cum suis Orationibus jamdiu edidit.

Anno interim sæculi hujus vertente nono, confecto studiorum cursu, nondum tamen sacerdotio initiatus, Seminarii hujus eligitur in magistrum a Cardinali Cornelio tunc Episcopo Patavino. Ac statim cœpit traditos sibi alumnos ad Humanitatem instituere. Gradatim postea ad Rhetoricam evectus est, & Academiam (*a*), quam qui profitetur, non prorsus latet intra privatos Seminarii parietes, sed aliqua in urbis luce versatur.

Et hanc quidem publicam lucem subiit VIII. Cal. Junias an. MDCCXVI. (*b*), cum erudi-

****

(*a*) Vide adnotationem (*a*) pag. 51.

(*b*) Hoc eodem tempore floruit non exiguum Seminarii Patavini decus Andreas Brigentius. Novem annos in eodem altus & educatus, post concreditos sibi alumnos aliquandiu ad litterarum Humanitatem instituit, maxime vero exercuit in re poetica, qua excellens ipse inter Academicos Recuperatos eminuit. E Seminario discessit electus ad regimen animarum; quo abdicato Romam se contulit anno 1713. a Card. Cornelio Ep. Patav. missus, ut docendi provinciam Burghesia in Domo susciperet.

Ac

ditorum virorum corona cinctus ejusdem Seminarii in Templo Orationem habuit solertem & gravem in funere Francisci Doleonii Canonici Patavini, Vicarii Generalis Card. illius Cornelii, quem mox nominavimus. Tum pri-

****

Ac ne fastidiret Scholarum tædia qui sibi erat instituendus generosæ indolis adolescens, opportunum consilium cepit. Nimirum versibus Burghesiæ Villæ magnificentiam explicuit, eidemque spectandam obtulit, ut rei novitate & suavitate illectus, præclara veterum facta, & Poetarum commenta, quæ ad Auctorum intelligentiam, & aureæ antiquitatis notitiam pertinent, quasi non sentiens disceret. Quatuor in libros tribuit hoc Poema, in quo carminum dignitas ac splendor argumenti dignitati respondet. Ubique se prodit ingenium facile, elegans, eruditum, solersque judicium.

Satis habebat Auctor ita se nobilissimo juveni consuluisse, quin opus prælo committeret. Cunctantem ipsum, quasique verecundantem vir maximæ auctoritatis, ut idem testatur, impulit ad edendum. Editum Romæ prodiit anno 1716., eidem Card. Cornelio Auctoris Mæcenati dicatum. Quantum illud litteratis viris arriserit, non temere quisque conjiciet ex elogio, quod se offert accedentibus ad Poema.

Sunt & alia insuper ejus carmina typis edita. Non minus præterea valuit in arte oratoria, ut ostendit Oratio ad Arbensem Episcopum, cum primum Episcopatum iniret. Ea enim ipsi tribuitur, licet non præferat ejus nomen. Enimvero ad legendum allicit eloquentia libere ac sponte fluens, integra, naturalis, sincera.

Quæ illius Orationis, eadem & vitæ laus. Erat ille siquidem candidis plane moribus, & mente ingenua. Prædicabat quæ acceperat beneficia, ab ingrati animi vitio abhorrens. Litteratus ipse nunquam studuit litterati hominis famam quærere, ac se spectabilem reddere, ab omni ostentatione remotus. Splendida in Domo, ac pæne regia; in pulcherrimo totius Italiæ theatro, sibi vixit, minimum sibi tribuens, ac Religioni prorsus addictus. Agnæ natus an. 1681., Venetiis obiit anno piaculari, hujus sæculi quinquagesimo.

primum publice ostendit, quantum dicendi arte valeret, quam corroboravit progressu temporis assidua exercitatione ac studio.

Accidit septennio post, ut Jacobus Facciolatus Latinæ eloquentiæ instaurator e Seminario discederet, Logicam professurus in Patavinæ urbis Archigymnasio. Id temporis Sebastianus Academicorum Seminariensium institutioni operam dabat. Quæ quidem provincia cum ad Præfecti studiorum munus quam proxime accedat rerum pertractandarum similitudine, propterea iis jussus fuit eo anno studiis ex instituto proludere.

Quare Orationem habuit an. MDCCXXIII., Emin. atque Reverendiss. Jo: Francisco Card. Barbadico in Episcopum Patavinum electo, eique adhuc absenti Orationis ejusdem editæ nonnulla obtulit exemplaria, certissimum quasi pignus suæ in illum venerationis & observantiæ. Cui benignissime Cardinalis, litteris ad eum missis III. Non. Jun. ejusdem anni, singularis erga illum & Seminarium sui amoris testibus; ipsumque studiis præfecit, quem maxime ad id idoneum perspicue noverat.

Anno itaque MDCCXXV. IV. Idus Martias ejusdem Eminentissimi Cardinalis præsentia ornatus publice ex officio dixit, strenue prosecutus usque ad annum nonum ac vigesimum sæculi hujus, quod inchoaverat antea munus. Seorsum singulas Orationes singulis deinceps

annis protulit, ac publici juris fecit. Quas postea simul collectas; & uno volumine comprehensas vulgavit typis Joannis Baptistæ Conzatti an. MDCCXXXVII. cum duabus aliis, quarum unam, ut diximus, recitaverat in funere Francisci Doleonii; altera parentaverat Joanni Francisco Card. Barbadico Episcopo Patavino in Æde Cathedrali III. Cal. Februarias an MDCCXXX.

In his, ut apparet, suum ille expressit ingenium, liberum, virile, ingenuum. Stilus aliquando nonnihil ex quorundam sententia turget; ut plurimum vero eminet acre exquisitumque judicium. Facunda oratio, erudita, ornata, plena roboris nervorumque.

Lipsiam delatæ Orationes, Academicorum illorum accuratam subiere censuram anno MDCCXLI. Easdem appellant *eximium eruditionis atque facundiæ monumentum*. Ajunt ipsas *insignem elegantioris litteraturæ cognitionem prodere*, ac licet *in singulis partibus ad aureum illud latinitatis sæculum non accedant*, *eidem tamen videri proximas*; earumque Auctorem *clarissimum & eloquentissimum* dicunt (*a*). Hæc generatim de omnibus. Tum singulas expendentes, aliquantu-

****

(*a*) Nova Acta Eruditorum, an. 1741. pag. 478.

tulum perstringunt Orationis secundæ argumentum, quod est hujusmodi: „ Omnis eloquen„ tiæ laus, & ingenii admiratio, non in lati„ ne & plane, sed in ornate dicendo posita „ est „. *Hæc propositio* (subjiciunt ipsi) *qualis hic est, dubitamus, an ab omnibus probetur. Possunt enim omnino ornatissimis verbis maxima nugæ proponi* (*a*). Sic illi.

Verum (dicam bona tantorum virorum venia) ea videntur ipsi dividere, quæ sejuncta esse non possunt. Quæ enim tandem sunt hæc verba *ornatissima*, quæ exprimant, & contineant nugas? Hæc ab Horatio (*b*) appellantur *canoræ nugæ*, non ornatæ. Latissime porro pertinet τὸ *ornate*, quod proprium est Oratoris. Tullius optime definit ejusdem vim. *Quem homines* (sic ille interrogat) *stupefacti dicentem intuentur? Qui distincte*, inquit, *qui explicate, qui abundanter, qui illuminate & rebus & verbis dicunt, & in ipsa oratione quasi quemdam numerum versumque conficiunt; id est, quod dico, ornate* (*c*).

Videamus nunc quid de his alii senserint eruditi. Vir doctissimus, ubi agitur de

f 2 Lit-

****

(*a*) Ibidem.
(*b*) De Arte Poet. v. 322.
(*c*) Lib. III. de Orat. c. XIV.

Litteratis Italiæ (*a*), Orationis hujus secundæ mentionem faciens scribit, in hoc argumento versatum esse Franzonum scite.

Sagacissimus Muratorius, cui quotannis mittebat singulas Orationes suas Sebastianus, de iisdem magnifice. Non ad assentationem & gratiam, (erat enim alienum id quam maxime ab indole Muratorii) sed ex animo plane ingenuo, ut ex ejus ipsius Epistolis clare constat Franzono missis, & ab heredibus diligenter servatis.

Illud etiam aliquando me audisse memini, Jacobum Stellinum, eximiæ intelligentiæ Professorem, cum has Orationes legisset, admiratum esse valde Franzoni ingenium, quod res non prorsus uberes explicuisset uberrime. Orationes hæ ubique exceptæ cum approbatione & plausu vel ultra Italiam, in nobilissimis etiam Europæ provinciis, Germania præcipue, & Anglia. Litterariæ quoque Ephemerides in earum laudes effusæ.

Alias præterea Latinas & Italas Orationes scripsit, quarum partim editæ sunt, partim latent expertes adhuc lucis publicæ. Singularum argumenta absoluta hujusmodi narratione subjiciam, & indicabo quæ scripserit idem poetice. Silentio tamen præterire non possum ejus

****

(*a*) Giornale dei Letterati d' Italia tom. XXXVII. pag. 483.

ejus Orationem ad Angelum Contarenum D. Marci Procuratorem. Hanc edidit Cl. Caſpar Gozzius anno MDCCLIV., eique Latina præmiſſa Epiſtola ad Julium Procuratoris fratrem, ſic eum alloquitur: *Franzonus quidem ſibi poteſt polliceri gratam tibi futuram Orationem ſuam, quippe quæ prodeat e peritiſſimi Artificis officina; tantaque ſententiarum gravitate, verborum elegantia ſit ornata, ut aureo Latinæ linguæ ſæculo ſcripta eſſe videatur*. Sed ad intermiſſam hiſtoriam redeo.

Exegerat ille annos duos circiter ac viginti, qua in erudiendis Seminarii alumnis, qua in regendis illorum ſtudiis, cum derepente anno MDCCXXXI. diſceſſit e Seminario, non ſine aliqua Seminarii ejuſdem jactura. Tum præcipue viſum eſt, quanta ille exiſtimatione frueretur. Videbantur omnes ſecum quodammodo in illo ornando certare.

Joannes Archiepiſcopus Minotto Othobonus Epiſcopus Patavinus eum deſignavit ad Archipresbyteratum Thienenſem. Cui Franzonus plurimas gratias egit, teſtatus ſe ad id divinitus non impelli. Hoc idem & antea reſponderat, cum deſignatus fuiſſet ad regimen Archipresbyteralis Eccleſiæ S. Mariæ de Bregantiis, licet ampli ſint ejus reditus, & opimi.

Recuſavit etiam publicum ſcholæ munus Patavii in urbe ab electoribus ſibi exhibitum,

 illud

illud ab iis precatus, ut Paulum Ceratum olim Seminarii Patavini alumnum eligerent loco ſui. Erat hic Franzoni municeps, politioris litteraturæ ſtudioſus, præſertim latinitatis. Ceſſit res ex voto.

Idem ſæpe expetitus ad ſplendidas publici hujus Gymnaſii Cathedras, nunquam ſe moveri paſſus eſt. Semper modeſte ſeſe continuit vir propoſiti prorſus tenax.

Dicam rem paucis fortaſſe notam, ſed veram. Obierat Jacobettus, qui Ethicam aliquot annos publice cum laude tradiderat in Pub. Patavino Gymnaſio. Eques Jo: Maurocenus per Epiſtolam III. Non. Junias an. MDCCXXXVII. ad illum miſſam, eidem, pæne dixerim, obtulit tam illuſtre munus ac nobile. Abnuit ſemper ſui ſimilis Sebaſtianus.

Tentata fuit aliquando etiam ab exteris illius modeſtia. Parmenſis, Taurinenſis, & aliæ celeberrimæ Academiæ deſiderio ipſius tenebantur. Maluit ipſe privata in umbra, quam in tanta luce verſari. Erat ejus animo infixum illud, *præluſtria vita* (*a*). Neque hoc laboris vitandi gratia. Tranquillam vitam traducere ſtuduit, non otioſam.

Atque hanc ob cauſam, ubi Seminarium reliquit, in eadem urbe Collegium ad juven-

tu-

****

(*a*) Triſtium lib. III. Eleg. IV. v. 5.

tutis institutionem erexit, quod a suo nomine *Franzonium* dixit, eique præfuit annos triginta circiter. Floruit in primis ipsum cum copia juvenum, tum præstantia. Erant enim hi ex nobilissimis maximeque illustribus familiis. Docebantur ibi non solum litteras, sed etiam scientias; easque præterea artes, quæ adolescentes nobiles decent. Publicæ quoque habebantur Academiæ, quas lectissimi ac litteratissimi viri ornabant, aliquando etiam Civitatis Prætores.

Nec una tantum domestica Præfectura eum exercebat, & scholæ quotidianus assiduus labor. Alia insuper, ut antea diximus, aliunde accedebant. Multiplici distinebatur multiplex ejus ingenium cura.

Interim vertebat annus hujus sæculi sexagesimus, cum Collegii curam pertæsus eandem dimittere cogitabat. Ut eum removeret ab hoc consilio, nihil intentatum reliquit Jo: Antonius Brontura vir instituendæ juventutis experientissimus (*a*), quem sibi in societatem

f 4 labo-

****

(*a*) Is Franzonum, ne discederet, levandum curavit scholæ onere. Tradebat enim Rhetoricam Collegii alumnis. Hoc munus suscepit Petrus Zonca, vir spectabilis animi dotibus & ingenii, olim Seminarii Patavini & ipse alumnus. Post Franzoni vero discessum Brontura, socio Zonca, diu administravit Collegium, juvenum frequentia vigens, quos philosophicis ipse erudiebat di-

laboris adsciverat Sebastianus. Suasit, oravit, institit. Magna enim erat hominum de illo opinio. Is se detineri paulisper passus, paulo post ex Collegio recessit in domum, quam Patavii sibi conduxerat, ubi triennium circiter privatus mansit. Ibi nonnullos honesto genere adolescentes privatim instituit. Hos inter quosdam etiam Patricios Venetos.

Vicetiam postea se contulit, ibique usus est simili vitæ instituto. Ac licet ætate valde provectus esset, fruebatur tamen admodum prospera valetudine. Animus experrectus ac promptus, corpus vegetum, neque longa exercitatione ingravescens, vires athleticæ, integri plane sensus usque ad ultimum vitæ tempus.

Attamen vir clarissimus satius duxit se recipere in patriam, & reliquos sibi annos cum suis transigere. Sic domus, quæ prima infantiæ fuerat, eadem esse cœpit familiarissima senectuti. Factum id an. MDCCLXIV. Non exiguos ille hic reditus percipiebat ex quodam simplici & ecclesiastico, ut ajunt, *Beneficio*, quod in eum contulerat Eminentissimus Card. Geor-

****

disciplinis. Dimissa tandem Collegii cura, non propterea litterariam adolescentum institutionem dimisit. Hanc utiliter & hodie ibidem privatim promovet, non paucis frequentantibus ejus ludum.

Georgius Cornelius Episcopus Patavinus pridie idus Octobris an. MDCCXIII. Quæ antea fuerat, eadem etiam postremis annis erat ejus exercitatio. Legendo, scribendo, alios in bonis artibus erudiendo vitam traduxit. Erant enim ipsi adhuc, ut olim seni Catoni, latera.

Magnum itaque ex ejus industria cepit institutionis fructum Thienæa, & finitimarum quoque gentium juventus, unde plurimus ad eum concursus. Plures ex ejus ludo profecti sunt, qui postea illustres. Hos inter eminet, qui vitæ illius monumenta diligenter collecta fideliter ad me misit, Franciscus Horatius Bussolus. Is tanti Magistri exemplo, quam ab eodem amplam dicendi hausit facultatem, Natali postea Lastesio duce auctam & expolitam, in alios ipse publico suorum municipum jussu præclare impendit.

In his detinuit me diutius litterati viri longævitas. Sed ne breves transgrediar terminos commentarii, pauca nunc de moribus.

Erat singularis illius abstinentia, consuetudo jucunda, comis humanitas, urbani joci ac liberales. His utebatur cum suis æqualibus & amicis. Se demittebat etiam ad inferiores. Sermo plurimus de Patavino Seminario. De se, de rebus suis modeste sentiebat, alienus ab omni ostentatione ac fuco, ut in oratione, sic etiam in vita. Simulationem quamlibet & ipse aversabatur, nec in aliis pati poterat.

Ava-

Avaritiam autem oderat, quam qui maxime; largus in omnes ac liberalis, in pauperes vero effusus, pro suis facultatibus, ac pæne prodigus, eo usque, ut in eos erogaverit, sæpius omnia, ipse indiguerit. Futuri omnino securus in diem vivebat. Sua sorte contentus semper absuit ab honorum cupiditate. Hos nunquam petiit, oblatos respuit.

Alienæ fautor industriæ dictitare solitus erat, litteratum hominem suam cuique laudem tribuere, lætari etiam alterius gloria; litteras Rempublicam constituere; hujus membra omnia opus esse, ut simul in unum mutuo quasi quodam concentu coeant.

Illud vero mirum. Fuit ille in dissimili vitæ genere semper idem. Studiorum Præfectus, Moderator Collegii, puerorum præceptor, in urbe, domi, privatus, cunctis vitæ officiis æquabilis. Vere philosophus, plane constans in omnibus vicibus. Minime affici videbatur humanis rebus. Easdem, ut infra se, despiciebat.

Nunquam omnino vacabat, vel ultima senectute. Vespertinæ deambulationis loco pro janua sedebat in publico, vel cum Flacco, vel cum Terentio, aut alio quopiam probæ & antiquæ notæ poeta vel oratore, transeuntibus festive impertiens salutationis officia.

Restat, ut de illius pietate ac Religione commemorem, quæ quidem erat eximia, præci-

cipue in B. Gregorium Barbadicum, quem peculiari amore prosequebatur. In ejus laudes præ gaudio gestiens excurrit in sua quadam Oratione, quam publice habuit an. MDCCXXV., quo, Decreto Almæ Curiæ Romanæ, erutum sepulcro est cadaver Beatissimi Viri, repositumque loco digniore. Felicitatem tantam gratulatus est Joanni Francisco Card. Barbadico Episcopo Patavino, fratris B. Gregorii filio, qui litterarium cœtum ornabat, ut antea vidimus.

De eodem Beato Viro frequenter postea solebat pio animi sensu loqui; vitam ipsi referebat acceptam in summo discrimine. Non longe ab urbe Patavii gravissimus olim morbus necopinantem oppresserat pæne ad interitum. Somnus ab eo recesserat, cum jacenti repente obrepsit. Excutitur post horas plures, & adstantibus subridens ait: „ B. Gregorius mi„ hi pristinam incolumitatem restituit „. Rem probavit eventus. Eodem fere momento temporis præter exspectationem convaluit. Qui aderant, facti testes. Quodque animadversione dignum, is ægrotavit nunquam postea, licet jam tum senex esset (*a*), & annum tertium ac nonagesimum post impleverit.

Hinc

****

(*a*) Agebat annum unum & sexagesimum.

Hinc ejus pietas in B. Virum magis in dies accenſa. Eidem Barbadica Gens tabulam dono dederat egregie referentem ejuſdem B. Gregorii formam. Hanc ille Patavii ſervabat in ſua zotheca cum aliis tabulis exprimentibus illos viros, qui rite fuerant illius ſanctitatem jurejurando teſtati; & abiens ſecum in Patriam tranſtulit. Ad hanc crebra utebatur prece: hanc religioſe obſervabat. Ad hanc infirmos agebat & pueros, quos dimittebat crucis ſigno, ad eandem cum brevi oraſſet. Hanc tandem exponi quondam publice in Templo juſſit lemniſcatam, accenſis ad ipſam cereis XIV. Cal. Julias, die B. Gregorio ſacra.

Habuit plures fratres, in his Cajetanum in Patavino Seminario inſtitutum, magna de ſe pollicitum vel ex primordiis, ejuſdem propterea Seminarii beneficentiam expertum Cardinalis Cornelii Epiſcopi Patavini juſſu.

Fuit hic maximo præſidio fratri, qui Collegium inſtituerat, in adminiſtratione præcipue rei familiaris. Valebat enim ipſe plurimum cum ceteris bonis artibus, tum etiam τῇ οἰκονομίᾳ, qua non admodum (ut plerique litteratorum) valebat Sebaſtianus, qui Cajetani immatura morte prærepti ſepulcrum (a) hoc titulo ornavit:

CA-

****

(a) Exſtat hoc Patavii in Eccleſia Fratrum Diſcalceatorum.

CAJETANO FRANZONO PRESBYTERO
IN MEDIO ÆTATIS ET DOCENDI CVRSV
PRÆREPTO
SEBASTIANVS FRANZONVS
FRATER MŒSTISSIMVS
COLLEGII NOBILIVM MODERATOR
P.
AN. DOMINI MDCCXXXVIII.

Qui diutiſſime vixerat, percullus ἀποπληξίᾳ obiit quam celerrime, III. ſcilicet Cal. Aprilis an. MDCCLXXIX., munitus tamen omnibus Eccleſiæ præſidiis. Elatus non ſine aliqua pompa funeris, ſepultus eſt in ſacello SS. Roſarii in monumento familiæ ſuæ. Inerat illi non plus ingenii, quam roboris. Erat pleniore corporis habitu, gravi aſpectu & vocis tono, ſtatura mediocri, rufo colore, mente lucida, animo maximo uſque ad extremam diem. Quæ hactenus, & Chriſtianæ & litterariæ Reipublicæ Franzoni nomen commendant.

SE-

SEBASTIANI FRANZONI OPERA.

ORationes ſex publice habitæ in Seminario Patavino in ſtudiorum ejuſdem Seminarii inſtauratione. Patavii typis Jo: Baptiſtæ Conzatti 1737. in 8. quibus accedunt duæ aliæ Orationes, una

In funere Jo: Franciſci Card. Barbadici Epiſcopi Patavini; altera

In funere Franciſci Doleonii Canonici Patavini, Vicarii Generalis Georgii Card. Cornelii.

Tum Epiſtola ad Amicum de Vita & ſtudiis Jacobi Jacobetti.

Oratio in funere Reverendiſſimi P. Magiſtri Joſephi Mariæ Bonagentis Miniſtri Gen. Tert. Ord. Sancti Franciſci, habita Patavii in Templo S. Mariæ Angelorum, an. 1743. Edita.

Oratio ad Hermolaum Barbarum D. Marci Procuratorem electum. An. 1750. Edita.

Oratio ad Angelum Contarenum D. Marci Procuratorem electum. An. 1754. Edita.

Oratio Itala in funere Franciſci Lucardæ Rect. Eccl. Monial. S. Silveſtri Vicetiæ, habita in ejus Templo, anno 1764. Edita.

Oratio Latina ad Jo: Columbum Eq., ac Magnum Venetæ Reip. Cancellarium, anno 1765. Edita.

Oratio Itala in funere Ægidii Rodulphi Thienenſis Archipresbyt. anno 1773. Inedita.

Exſtant & aliæ nonnullæ Orationes ſacræ, plures Academicæ Exercitationes, Epigrammata multa Latina & Itala, quæ nunquam adhuc prodiere.

VI-

VITA

JOSEPHI PASINI.

PAtavii ex honestis parentibus ortum habuit an. MDCLXXXVII. XV. Cal. Novemb. Josephus Pasinus, vir in primis litteratus. Undecim annos natus describitur in alumnos Seminarii hujus, & primis Grammaticorum præceptionibus eruditur. Is cum valeret memoria plurimum & ingenio, ac sedulo utrumque excoleret, suos præceptores in certissimam optimi exitus spem erexit. Quare unanimes testantur ipsum ad omnia factum, ad Orientales præcipue linguas: harum ille exercitationem cum gravioribus disciplinis conjunxit.

Amœnioribus litteris expolitus Philosophiam audivit a Jacobo Facciolato (*a*), viro cele-

****

(*a*) Jac. Facciolati Epistolæ Latinæ, ep. XIV.

celebratissimo: biennium Theologicis sese addixit, & an. MDCCVIII. Nonis Augusti publicam de iisdem disputationem aggressus feliciter admodum eam sustinuit, ab Eminentissimo propterea Cardinali Cornelio Episcopo Patavino, qui eidem præerat, præmio ornatus. Tum sui periculum fecit in Sacro Patavino Theologorum Collegio, & in eorum cœtum admissus ab eodem Cardinali inter Magistros Seminarii hujus excipitur.

Brevi evoluto spatio, ab humanioribus litteris ad recondita Orientalium linguarum studia transfertur; ut qua in palæstra ipse jamdiu sese exercuerat, in eadem & alios docendo exerceat. Quanta Pasinus jam tum ejusmodi rerum cognitione excelleret, demonstrabit aperte, quod mox dicam. Litterariæ Ephemerides (a) Italorum scriptorum opera referentes, multa cum laude memorant librum, quem Josephus per eos dies Seminarii Patavini typis ediderat (b). Ajunt ipsum solida eruditione refertum, Hebraicæ linguæ necessitatem & excellentiam omnino ostendere.

****

(a) Giorn. dei Letter. d' Italia, an. 1716., tom. XXVI. pag. 466.

(b) Libri titulus est hujusmodi: *De præcipuis SS. Bibliorum linguis & versionibus polemica Dissertatio; cui accedunt quæstiones aliquot ex ipsarum linguarum interpretatione ortæ.*

re. Quæ continentur in eo quæstiones, Joseph in magna eruditorum corona defendit.

Stabant contra linguæ hujus scientissimi viri duo, hinc P. Bertolius, illinc P. Aloysius Benetellus, olim ejusdem linguæ, B. Gregorii Barbadici jussu, in Seminario Professor, eruditis monumentis clarus. Venetiis Patavium fuerat uterque accitus a Cardinali Cornelio ad majorem, ut mos ferebat, disputationis celebritatem. Disserebat uterque Hebraice tanto majore cum plausu, quanto magis id aberat a consuetudine. Quodque animadversione dignum, ipse etiam discipulus propugnator visus est optime in ejusdem linguæ exercitatione versari. Fuit hic Antonius Oprandus, qui postea Archipresbyteri dignitate auctus decessit pluribus abhinc annis.

Pasinus interim Atestinum Canonicatum obtinuit, quem cum alio postea Sacerdotio Cathedralis Ecclesiæ Patavinæ, annuente Episcopo, commutavit. Magno ille in honore est habitus a viris litteratis etiam primi ordinis & subsellii. In Ephemeridum rei litterariæ libris passim de Pasino perhonorifice (a); & Facciolatus in suis Latinis epistolis ad littera-

g tissi-

(a) Giornale de' Letterati d'Italia tom. XXVI. pag. 466.; tom. XXXIV. art. XII. pag. 456. 458.; tom. XXXV. art. XI. pag. 273.

tiſſimos viros; quorum aliis mittit ejuſdem opera (*a*), aliis ipſum quaſi ducem ad Orientalia ſtudia proponit (*b*). Hinc exteras quoque regiones Paſini fama pervaſit.

Anno itaque MDCCXX. Taurinum accitus honorificentiſſimo Sardi Regis Decreto, ſplendidoque ſtipendio (*c*), Sacram Scripturam, & linguas ad eam pertinentes profeſſus eſt in publica illa Regiæ Civitatis Academia. Latinam quoque Orationem habuit primo ingreſſu de neceſſitate linguarum Orientalium, præcipue Hebraicæ, ad plenam S. Scripturæ intelligentiam, quæ eruditorum virorum judicio proxime ad eam accedit quam ad S. Scripturam idem habuerat Facciolatus cum Seminarii Patavini ſtudiis proluderet (*d*). Eandem habitam juſſu Regis Victorii Amadæi **II.**, per typos ejuſdem Seminarii publici juris fecit an. MDCCXXI., eique dicavit una cum Inſtitutione grammatica linguæ ſanctæ non ſemel edita. Per hæc puerorum ingenia ducit ad cognitionem ejuſdem linguæ celeri quaſi quodam, facilique compendio, omiſſis Rabbinorum cavil-

vil-

(*a*) Epiſt. XLV. ad Jo: Fabricium.
(*b*) Epiſt. LXVIII. ad Theophil. Sigefrid. Bayerum.
(*c*) Lire Piemonteſi 2300.
(*d*) Giornale de' Letterati d'Italia tom. XXXIV. art. XII. pag. 458.

villationibus, & iis, quibus præpostere & impie abutuntur hæretici, ut suis S. Scripturæ versionibus faveant (*a*).

Anno proxime sequente MDCCXXII. decem protulit Dissertationes in Pentateuchum, quibus lectiores quæstiones continentur. In his eleganter exponuntur omnia, & ornantur eruditione pulcherrima. Solidam iisdem & eloquentem præmittit Orationem ***De studio inquirendæ veritatis in Sacrorum Bibliorum interpretatione*** (*b*).

Hinc conversus Joseph ad promovenda puerorum studia, quæ retardari plerumque solent, eo quod opportunis subsidiis careant. Quare cœpit instruere Lexicum, quod complectitur Itali Latinique sermonis vocabula ex aureis & optimis Scriptoribus collecta. Tum elegantes utriusque modos commonstrat allato exemplo; unde perspicue apparet utriusque linguæ proprietas, vis & ingenium; & alia præterea adjecit ad studiosæ juventutis utilitatem. Socium hujus laboris habuit Josephum Badiam doctissimum Professorem in Regio Taurinensi Archigymnasio.

Opus biennio absolutum est. ***Saxum***, inquit, ***per biennium volvimus infando labore*** (*c*).

g 2 Quod

****

(*a*) Giornale de' Letterati d'Italia loc. cit. pag. 457. 458.
(*b*) Ibid. tom. XXXV. art. XI. pag. 273.
(*c*) In Præfat. ad idem Lexicum.

Quod admiratione non caret. Scio equidem quæri ſolere, non quam cito quis ſcripſerit, ſed quam bene: ei tamen qui recte ſcripſerit, laudi ipſa etiam ſcribendi celeritas verti debet, præſertim in hoc ſtudiorum genere, in quo oportet multa colligere, & ordinate componere, interpretari, expendere, definire. Poſt biennium tamen, uti diximus, opus prodiit, anno ſcilicet MDCCXXXI, Carolo Emmanueli Sardiniæ Regi dicatum, & rurſus ibidem poſt, amplificatum & auctum, tanto conſenſu & approbatione, ut editum etiam alibi ſæpius fuerit.

Dicam nunc de Codicibus Mſſ. Regii Taurinenſis Athenæi Bibliothecæ, cui idem Paſinus præerat. Hos duobus magnis voluminibus comprehenſos diligenter recenſuit & eruditis animadverſionibus illuſtravit; unde Bibliothecæ ipſi ſplendoris ingens, & exiſtimationis acceſſio. Non per claſſes diſtribuit Codices, ſed per linguas, ne ordinem inverteret a ſuis deceſſoribus conſtitutum. Hebraici & Græci primo; Latini, Itali, & Gallici altero continentur volumine; quibus inſeruit ſelecta quædam Opuſcula, quæ fuerant nondum edita.

Vix dici poteſt, quam gratum fuerit Regi ſuſceptum ab eo conſilium vulgandi hos Codices. Ubi hoc intellexit ille, ſtatim de ratione ſuſcipiendi operis curioſius inquirere: mox percunctari, quando tandem ad exitum per-

perduci posset inceptum. Sic eum excitabat, solitus dicere, agi in hoc de re sua. Pasinus omnia periclitari, cupiens rem optimi Regis ex voto cedere.

Non parum certe reconditæ eruditionis in his occurrit legentibus, & critices. Neque enim Joseph (ut ipse fatetur in Præfatione) cujusque Codicis tantum ætatem tradit, sed etiam ornamenta, picturas, icones, characteris elegantiam, &, varietatem, & alia plurima. Singula excussit, & accurate perlegit; vel minima summa fide & diligentia descripsit; supposita a genuinis secrevit; alia inter dubia recensuit, suis Auctoribus alia asseruit; corrupta emendavit, fœdata restituit, redegit in ordinem male nexa. Paucis: in hoc non pepercit operæ, non labori. *Telam*, inquit, *teximus*, *&* *retexímus*, *quasi instar Penelopes*, *donec tandem confecimus*, *facem tamen ubique præferentibus viris antiquitatis studiosis* (*a*). Ad rem perficiendam fuerunt illi adjutores duo, Antonius Rivautella, & Franciscus Berta, viri doctissimi, & ejusdem Bibliothecæ Regiæ custodes.

Ut autem Joseph pietati suæ satisfaceret, eamque accenderet & in aliis, Historiam novi Testamenti dedit ad usum hominis Christiani,

(*a*) In Præfat. ad Codices.

ni, quibusdam animadversionibus instructam, quarum aliæ historicæ, aliæ pertinent ad mores. Hæc, cum primum prodiit, non præferebat Auctoris nomen; magnam tamen ab eruditis iniit gratiam. Additum postea nomen. Tum vero litterariæ Ephemerides Venetiis editæ an. MDCCLI. in ejus laudes excurrere, ex eo præcipue, quod quæ præcipiuntur in Euangelio, illustraverit præclarissimis divini Magistri, & Apostolorum exemplis; idque appellare optimum quasi quoddam integerrimæ moralis disciplinæ compendium (*a*). Neque solum Venetæ, sed etiam aliæ Ephemerides referentes acta Litteratorum, nobiliter de Pasino (*b*).

Enimvero ipsi gloriosum fuit a sapientissimo Rege Taurinum vocari & promoveri ad amplissimam Cathedram: sed multo gloriosius loci dignitatem tueri, & se spectabilem reddere in tanta doctorum virorum luce. Notum illud: *Minuit præsentia famam*; ille contra cum eo venisset, eandem auxit in dies, & ampliorem reddidit.

Tum Rex sibi plaudere, quod eum elegisset, & suum in eligendo judicium experientia comprobasset. At non illi tantum, verum

****

(*a*) Novelle della Repub. Letteraria, an. 1751. pag. 233.
(*b*) Storia Letteraria d'Italia, vol. III. cap. IX. n. 14. pag. 627.

rum & illius successori Carolo Emmanueli fuit acceptissimus Joseph (a). Neque hic suam erga illum humanissimam voluntatem celabat, sed præferebat aperte, aperte eandem significabat, non solum verbis (quorum multi liberalissimi), sed etiam factis. Opes enim in illum contulit & honores, qui sane magnum ad litteras incitamentum. Honos siquidem alit Artes, & hæ vel stant, vel concidunt pro Regis vultu.

Anno itaque MDCCXLV. Nonis Julii, Regii Taurinensis Athenæi Bibliothecæ Præses & Moderator constitutus a Rege, eidem a consiliis fuit, ampliore stipendio auctus (b), & pensione (uti ajunt) valde honorifica (c): cum jam antea anno MDCCXXVII. Præposituram obtinuisset S. Mariæ de Monte Cinisio. Hæc ille assecutus est, cum ingenii laude, tum vitæ. Neque enim unquam tantam iniisset gratiam, ne dicam familiaritatem, ab optimis & probatissimis Regibus, nisi ad eos accessisset commendatione virtutis. Fuerit igitur necesse est Pasinus humanarum rerum peritus, providus,

****

(a) Victorius Amadeus II. Regni curam pertæsus, eodem se abdicavit IV. Non. Septembr. an. 1731, sibi subrogans Carolum Emmanuelem filium. Prid. Cal. Novembr. anno sequente obiit.

(b) Lire Piemont. 1200.

(c) Lire 1300.

bonus ac justus vir, ingenio integer, ac moribus. Sed omittamus, cum facta suppetant, conjecturas.

Quam modeste de suis Operibus, de se Pasinus! præsertim cum sciret & se & sua a Rege & ab aliis permagni fieri. *Quamplurima*, inquit, (loquitur de Lexico a se confecto) *ad operis complementum adhuc desiderari & cognoscimus, & ingenue fatemur .... Quod si ad* eruditorum *manus libri nostri pervenerint, eos æqui bonique faciant, obsecramus*. Et mox: *Iter*, ait idem, *ingressi sumus: si vitam Superi dabunt conficiemus, aut conficient alii & viribus ingenii, & doctrina valentiores* (*a*). Si quid sibi aliunde præsidii fuit, id profitetur aperte. *Multum*, inquit, *ad id operis attulerunt nobis adjumenti ...* &c. & statim nomina Auctorum subjicit. *Auctoribus enim suis ea reddere volumus*, ait, *quæ ab illis mutuati sumus* (*b*). Jam vero hominis ingenui est, per quos profeceris, profiteri.

Idem minime invidus Litteratorum industriæ & gloriæ favit. Varias lectiones pertinentes ad Hebraica Sacrorum Bibliorum MSS., quæ servantur in Taurinensi Regia Bibliotheca, cum Kennicotto benignissime communicavit (*c*).

Pu-

****

(*a*) In Præfat. ad Lexic.

(*b*) Ibidem.

(*c*) Giornale di Modena, tom. VI. pag. 641, ubi etiam fragmentum ejus epistolæ Latinæ.

Publico bono intentus hortatur omnes ad proferenda, quæcumque habent in latebris, antiquorum Patriæ Scriptorum monumenta (*a*), iisdem illud inculcans: *Sapientia absconsa, & thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque* (*b*)? In eo non arrogantia, non simulatio. Religioni in primis addictus eandem promovit studiis suis. Facetus ejus sermo, & urbano sale conditus; facilis & constans memoria, ingenium amplum, multiplex eruditio.

Quæ hactenus de Pasino, partim auditione accepi, partim ex ejus ipsius Operibus. Neque enim hominem unquam vidi. Possem addere fortasse & alia, conjiciendo tamen potius, quam affirmando. At vetitum divinare in Historia. Pasinus itaque admodum ætate processerat, cum anno MDCCLXX. Non. Julii e vivis ereptus non mediocre sui desiderium reliquit. Elatus est, & in Ecclesia S. Mariæ Angelorum sepultus. In Marmore sic inscriptum:

H. L.

****

(*a*) In Præf. ad Codices.
(*b*) Eccli c. xx. v. 32.

VITA

M. ANTONII TRIVELLATI.

MArcus Antonius Trivellatus ortum habuit ab honesta stirpe Pernumiæ, prope oppidum Montisfilicis, in planitie Euganea an. MDCLXXXVIII. prid. Id. Januar. Grammaticæ rudimentis, & primis etiam Rhetorum præceptionibus institutus, in Patavinum Seminarium ingreditur prid. Non. Januar. an. MDCCV. & scholæ addicitur, quæ proxime accedit ad Rhetoricam.

Ad puriores latinitatis & eloquentiæ fontes admissus, latices hinc hausit uberrimos. Ostendit id & aurea illa, quæ sese offert in ejus libris, dicendi copia, & summa quidlibet exprimendi facilitas. Utramque ille assecutus fuerat non tam labore & contentione, quam

quam præcipuâ quadam benignitate naturæ. Erat ſiquidem admodum experrecto & facundo ingenio, memoria firma ac prompta prope uſque ad ultimam ſenectutem. Fruebatur etiam proſpera corporis valetudine ad exercendas facultates has opportuna. Hinc amœna & ſevera pariter ſtudia aggreſſus, magna felicitate eorum curſum ſeptennio abſolvit.

Anno itaque MDCCXI. XI. Cal. Septemb. Patavii in Sacro Theologorum Collegio publicum examen ſubiit, omniumque ſuffragiis in eorum cœtum cooptatus eſt. Tum Georgius Card. Cornelius Epiſcopus Patav. ſtatim eundem juſſit in Seminario Philoſophiam profiteri. Unus ille graviſſimum juvenili ætate ſuſtinuit cum laude ingenti. Sic Epiſcopi, qui ipſum elegerat, exſpectationem implevit, nec erraſſe illum in eligendo monſtravit.

Interim Michael Verius multiplici eruditione præcellens, qui Clericos Seminarii in Theologicis exercebat, traducitur in publicum Patavinum Gymnaſium a Rei Litterariæ Triumviris, & Profeſſor Logicæ conſtituitur an. MDCCXVIII. In ejus locum depoſcitur Trivellatus. Sed ille alio ſpectabat. Cupiebat nimirum in Monteſilice Canonicatu potiri. Cupienti obſtitit Cardinalis idem Cornelius, ne Seminarium ſpoliaret tanto viro, a quo ſibi plurimum pollicebatur. Utque libentius ille capeſſeret oblatum munus, eundem ſtipendio

au-

auxit, quod iis temporibus prorsus novum (*a*). Quare nobilissimam provinciam suscepit M. Antonius, eamque obivit annis circiter quinquaginta, eo successu, ut se reddiderit plane dignum immortalitatis memoria.

Ad hanc rem illustrandam liceat mihi exhibere aliquam temporis illius imaginem. Erant sane homines etiam tunc solertes & eruditi; erant Theologi magni nominis; vitiis tamen ejus ætatis, paucis detractis, & ipsi obnoxii. Jactabantur in scholis vocabula minus cognita, & quædam formulæ, quibus nihil suberat nisi strepitus. Occurrebant identidem importunæ definitiones, ac divisiones; neque quæstiones deerant subtiles, aliquando etiam exsuccæ, inanes; captiosa argumenta, productæ disputationes, seu potius rixæ. Trivellatus hæc omnia amovit (& alii etiam postea illius exemplo). Omnia ille ad perspicuitatem, & elegantiam traduxit.

Patet id legentibus ejus libros. Hi enim, licet elementarii (neque enim sibi ille proposuit totam Theologicam scientiam in unum quasi corpus redigere: voluit tantum ejusdem principia tradere suis Discipulis), hi, inquam, licet elementarii, interpretatione non egent, ac

****

(*a*) Stipendia magistris decreta primum fuere a Joanne Minotto Othobono Episcopo Patavino.

ac tuto percurri possunt sine ullis ducibus ac magistris. Qui vero audierunt ipsum in schola exponentem eximiam illam D. Thomæ doctrinam, eum maxime duxere idoneum ad eandem brevibus adnotationibus suo plane in lumine collocandam. Atque hoc quidem aggressus fuerat, sed non perfecit, quod necessario fortasse careret otio.

Magna librorum laus perspicuitas; major, quod conjuncta cum eloquentia ac tanta doctrinæ copia. In his occurrunt gravissima Sacræ Scripturæ oracula, Pontificum scita, Conciliorum decreta, Patrum testimonia; Augustini præcipue, cujus festivo ingenio festivus ipse delectabatur mirifice. Poterat ille quidem sententias suas roborare argumentis a ratione petitis; at noverat homines abuti posse ratione (utinam careremus exemplis!); ideoque ea arma expedire maluit in adversarios, quæ ipsis non vincendi solum (quod fieri omnino non poterat) sed etiam diutius instandi spem & facultatem eriperent.

Quanquam ubi ipsos videt auctoritatem omnem audacius spernere, eosdem ratione aggreditur: hanc illis firmissimum quasi murum opponit, ne dogmata diripiantur. Non deerunt fortasse, qui velint ipsum adhuc ulterius progredi, & interiora scrutari. In hoc equidem ab iis dissentio, & Trivellati consilium laudo. Temperavit is siquidem prudentissime ingenio

suo,

ſuo, ut ſe accommodaret omnium intelligentiæ. Diſcipulorum utilitatem in primis, non ſui prædicationem ſpectavit. Laudabilia maluit facere, quam laudari.

Plura edidit, de quibus optime Ephemeridum rei litterariæ Scriptores (*a*). Notabo ſingula, ad exitum narratione perducta. Per hæc idem magis innotuit, & in ſe excitavit aliorum ſtudia. Patavini Antiſtites ſenſere de illo perhonorifice, ſoliti ipſum benigne excipere, & humaniter cum eo verſari & colloqui. Magno præterea in honore fuit apud viros doctos, & litteratos. Omnium maxime ſibi devinctos habuit Hyacinthum Serry, & Joannem Gratianum, duo publici Patavini Gymnaſii præclara ingenia. Eidem dono dedit libros a ſe confectos celeberrimus & eruditiſſimus Bertius. Oblatus ipſi præterea fuit, civibus plaudentibus & amicis, aditus ad publicum docendi munus in hujus urbis Archigymnaſio. Unus ille rara animi moderatione ſibi obſtitit, ne ad tantum honoris gradum eveheretur.

Hæc perſpicue oſtendunt, quanta eſſet illius doctrinæ & ingenii apud omnes exiſtimatio. Adhuc tamen clarius, quæ mox ſubjiciam. Non audita ab aliis refero, ſed viſa & cogni-

****

(*a*) Novelle della Repub. Letteraria an. 1740. pag. 364. & an. 1751. pag. 91. Storia letteraria d' Italia vol. III. pag. 56. 57.

gnita. Eo disceptante in publicis certaminibus, incredibilis prope erat omnium audiendi aviditas, licet ipsum toties audissent antea. Qua enim is elegantia scripsit, eadem omnino solitus erat & loqui: ut videretur propterea, (quod sane magnum) meditate dicere, etiam cum ex tempore loqueretur. Eum insuper commendabat eximia quædam pronuntiationis gratia. Quare qui aderant, repente assurgere, silentium omnes invicem sibi indicere, ab ejus ore pendere, suamque postea admirationem oculis, vultu, gestu, crebrisque assensionibus significare. Mirum profecto id ubicumque accidisset, Patavii vero vel maxime, eo quod hujusmodi disceptationes, quæ tunc alibi magnum aliquid visæ fuissent, hic usitatæ, & familiares.

Ad ejus celebritatem plurimum contulere etiam ii, qui ex ipsius disciplina profecti sunt. Seminarii alumni ad eum audiendum mane accedebant; pomeridianis horis externi juvenes; utrique antea & politioribus exculti litteris, & severioribus studiis. Horum nemo erat, qui non optime de Trivellato sentiret. Solebant omnes, tam domestici, quam externi, privatim pariter ac publice, quoties se offerret occasio, eundem pleno ore laudare; non solum cum audirent ipsum in schola, sed etiam postea, & ætate & scientia provecti; cum scilicet & melius possent ingenium hominis do-

ctrinamque cognoscere, & de utroque tutius judicare.

Paucos fuisse arbitror præceptores, quos tanto discipuli in pretio habuerint, ac tam impense laudaverint: & paucos etiam, qui discipulos jactare possint vel pares numero, vel æque nobiles & spectabiles. Si numerum specto, fere omnes ab illo eruditi sunt, ex quibus Sacrum Theologorum Collegium Patavinum jamdiu constabat; idemque cœtus fuit ab eodem postea quasi de integro renovatus. Plurimos præterea alios ab eo institutos invenio, qui, licet Theologica laurea insigniti, in amplissimum illum ordinem minime cooptati sunt.

Exierunt etiam ex ejus ludo viri nobilitate ac dignitate supra ceteros eminentes. Hinc sacri Animarum Pastores, qui Patavinam & alias Diœceses mirifice ornarunt: Canonici, Episcopi, Cardinales. Hinc alii plurimi, qui multa eruditione præstantes non solum in hac doctissima civitate tanta cum laude florent, sed etiam ultra Venetæ ditionis fines disseminati cum privatis in scholis, tum publicis in Academiis, tum ex sacris suggestis, tum editis etiam in lucem libris & suum, & magistri nomen auxerunt. Quod si *Patris gloria est filius sapiens* (a), *quantæ hujus sunt gloriæ,*

****

(a) Prov. c. x. ex interpret. LXX.

riæ, qui tantorum filiorum ſapientia . . . . lætatur? (*a*).

Mihi tamen tanti non eſſet adhuc hæc eadem gloria, niſi eidem plurima accederet ab ejus moribus commendatio. Jam ille *ſermone affabilis, acceſſu facilis, civibus carus, de quo eadem ſecreto homines loquebantur, quæ palam* (*b*). Id autem ab omnibus bene conſequi difficillimum. Sunt enim, qui nemini vel probatiſſimo parcant. Nemo tamen carpſit Trivellatum, nemo ejus præconio abſtinuit. Trivellati nomen erat in ore omnium, Trivellatum omnes amore, ſtudio, plauſu proſequebantur.

Quod quidem nulli mirum videri debet. Jure enim ab omnibus bene audiebat, qui de omnibus ſolebat optime loqui. Si quid eſſet, quod laudare non poſſet, vel amica interpretatione excuſabat, vel ſilentio præteribat. Voluptatem ex aliorum bonis, dolorem ex calamitatibus percipiebat. Amicis autem ex neceſſitate aliqua laborantibus præſto erat. Iiſdem ultro aliquando ſeſe obtulit vel non petentibus. Hos ille, dum vixit, ſtudioſiſſime ſemper coluit vel abſentes. Magna erat ejuſdem comitas & humanitas; *comitas* tamen *non ſine ſe-*

h 2

****

(*a*) S. Maximus ſerm. xx. in append. Oper. edit. Romæ 1784.
(*b*) Seneca de Clement. l. 1. cap. XIII.

severitate, *neque gravitas sine facilitate*, *ut difficile esset intellectu*, *utrum eum amici magis vererentur*, *an amarent* (*a*). Nec exiguam laudem meretur ipsius hilaritas in obeundo magistri munere. *Nam quo quisque est solertior & ingeniosior*, *hoc docet iracundius & laboriosius* (*b*).

De pietate autem illius ac Religione quid plura commemorem? Etsi tot annos domi assidue sese continuit, egrediebatur tamen quotidie, magno sæpe non sine incommodo, ut Mysterium celebraret. Ad Religionem referebat studia, labores, scripta. His illam defendere nitebatur, & ulterius promovere. Religio solida, sed longe aberat a tristitia. Lætus ille vel inter tot senectutis ac solitariæ vitæ molestias.

Neque minor frugalitatis laus ac temperantiæ. Magna in omni vita moderatio, magna hominis abstinentia. Hanc prodit illius incuria in custodienda pecunia, animi tranquillitas in ejus jactura, larga in pauperes, cultumque Templorum erogata subsidia, tum denique sacri reditus, quorum aliis ipse ultro sese spoliavit, alios recusavit oblatos, enixe Epi-

sco-

****

(*a*) Nepos in vita Attici cap. xv.
(*b*) Cic. pro Q. Roscio Comœdo c. xi.

ſcopum adhortatus, ut eoſdem aliis ſe magis dignis, magiſque indigentibus impertiret.

Longum eſſet ſingulas ejus dotes, animique virtutes enumerare. Non tacebo tamen de illius modeſtia, quæ in tam honorato & illuſtri viro eximia prorſus, ac prope heroica. Ille nunquam propemodum de ſe loqui. Si quando de ipſo, vel de ejus Operibus ſermo incideret, ab eodem ſtatim vel mutari & abrumpi, vel non ſine contemptu fieri. Sibi is cavere ſemper ab omnibus, quæ in ſui laudem poſſent redundare; ita tamen, ut id ex negligentia potius, quam ex animi moderatione proficiſci videretur. Virtutem unam quærebat, non laudem ſplendoremque virtutis. Hinc ille nullam, niſi coactus, eruditionem oſtendere: non litteratorum hominum conſuetudinem affectare, non titulos ac nomen quærere, non aliorum comitatum admittere, *adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem æſtimare mos eſt, viſo aſpectoque* Trivellato, *quærerent famam, pauci interpretarentur* (*a*).

Hæc vera & germana indoles M. Antonii. Qualem illum deſcribimus, talem longo uſu & conſuetudine novimus: ſcilicet tota vita modeſtum, ſemper ſui ſimilem & conſtantem, vel inter maxima ambitionis incita-

****

(*a*) Tacitus in vita Julii Agricolæ c. XL. circa finem.

menta; quod certe non nisi perfectæ cujusdam virtutis esse poterat, ac plane insignis.

Animi præstantiam prodebat species corporis. Erat ille statura procerus, colore inter album & fuscum, cæruleis oculis, lata fronte, pleno dignitatis aspectu.

Restat ut aliquid dicam de illius morte, quod quam brevissime faciam. Aliquot annis postquam liberatus fuerat scholæ onere, Trivellatum febris invasit; utque erat ætate pæne consumptus, statim visus est in extremis. Ac licet viribus destitutus esset, integris tamen sensibus utebatur, seque divinis rebus instruxit ad ultimum hoc certamen. VII. Idus Decembris an. MDCCLXXIII. subiit tranquille mortem, cujus vel ipsum nomen horruerat semper antea. Elatus est perendie. Eidem prodiit in funus Sacrum Theologorum Collegium.. Inter solemnia a Præfecto Studiorum Seminarii Patavini laudatus est, & in sacra ejusdem Seminarii Æde sepultus.

M. AN-

M. ANTONII TRIVELLATI OPERA.

Dissertationes Theologicæ, Patavii 1739. apud Josephum Cominum.

Opuscula Theologica. Ibid. 1740. apud eundem.

Enchiridion de Verbi Dei Incarnatione. Ibid. 1750.

Dissertatio de Augustissimo Eucharistiæ Sacramento & Sacrificio. Patavii typis Seminarii 1752.

Dissertationes de Sacramentis generatim, de Baptismate, & de Confirmatione. Ibid. 1753.

Exstat Commentatio *De Locis Theologicis* Ms. Hæc in Seminarii Bibliotheca servatur.

VITA

ÆGIDII FORCELLINI.

ÆGidius Forcellinus honesto genere natus est Phæneri, Diœcesis hujus Parœcia, prope Alpes Noricas, non longe ab urbe Feltriensi, VII. Cal. Septembris an. MDCLXXXVIII. Non tam cito parentes eum erudiendum curarunt, fortasse prohibiti rerum domesticarum angustiis. Illum enim cooptatum video in nostrorum alumnorum numerum XII. Cal. Novembris an. MDCCIV., & Superioris tantum Grammaticæ studio addictum, cum jam septimum ætatis annum supra decimum inchoasset. Etsi vero litteraria ipsius institutio serius incepta, ab eodem tamen admodum feliciter absoluta. Juvit enim plurimum cum ingenii quædam maturitas & solertia, tum ingens discendi ardor, nec intermissa contentio. Erat ille

ille siquidem bona ac firma corporis habitudine, neque incommodis, neque morbis obnoxia, & ad sustinendos litterarios labores prorsus idonea.

His adjumentis politiores artes, & graviores facultates facile arripuit, magistris propterea maxime acceptus, celeberrimo præ ceteris Facciolato, de cujus disciplina gloriari solitus erat. Hic ad studiorum Seminarii Patavini regimen jam evectus, Forcellinum, quem probe noverat, ad intima litterarum consilia admisit, ac sibi præclari Operis socium legit. Animadverterat enim Facciolatus in Latinum Lexicum temere irrepsisse multa ab eodem penitus expungenda. Ad id Ægidii opera est usus, hoc illi uni emendandum imposuit. Anno itaque MDCCXV. prid. Id. April. interpolandum suscepit *Veterem Calepinum*, quæ interpolatio quatuor fere annos absumpsit. Verum illud experientia compertum habuit Forcellinus, hoc parum prorsus prodesse. Erat quidem liber expurgatus, auctus, perpolitus; non tamen ut debuit, sed ut potuit: vix quidquam adhuc probabile emitti poterat, nisi de integro recuderetur (a). Tam multa scilicet occurrebant in eo corrigenda, mutanda, addenda. Quare sub finem an. MDCCXVIII. jussu Geor-

(a) Vide Forcellinum Tom. I sui Lexici pag. xlviij.

Georgii Card. Cornelii Episcopi Patavini, ductu Jacobi Facciolati aggressus est tam vastum Opus Ægidius, ipsum alacriter prosecutus ad annum usque MDCCXXIV. Tunc illud omnino intermittere coactus fuit, & Seminarium, ita ferente temporum conditione, relinquere.

Interim ipse invitatur Cenetam ab ejusdem civitatis Episcopo, eique tradendæ Rhetoricæ facultatis munus, ac totius Seminarii committitur Præfectura. Ibi diutius commoratus nullis laboribus pepercit, ut disciplinam promoveret, & scientiam, quarum altera ab altera distrahi nequit sine maximo alumnorum damno; atque in hoc, utpote qui utriusque rei experientissimus, adeo excelluit, ut illius Seminarii quasi parens habeatur, & sit.

Sed jam septennio propemodum evoluto, ad Patavinum, unde discesserat, Seminarium revocatur, honestissimo stipendio proposito. Intermissum jam pridem Opus resumpsit Idibus Aprilis an. MDCCXXXI., strenue progrediens usque ad an. MDCCXLII. Tum Confessarii Clericorum novum pariter & gravissimum onus subiens, novem ferme annos quasi claudus (ut ipse testatur) & subinde insistens processit, cum fere quotidie ab Opere ad alia agenda avocaretur. Jam vero an. MDCCLI. jussu Cardinalis Rezzonici Episcopi Patavini eodem illo munere liberatus, pristinum cursum tenuit; ac tandem, Deo favente, quadriennio circiter post, v. nimirum

Idus

Idus Aprilis anno MDCCLV. egregium Opus omnino abſolvit cum laude ſumma, nec unquam apud poſteros deſitura (*a*).

Qui rem conſideraverit, ut par eſt, is plane intelliget, me nihil ad gratiam confingere, nihil exaggerare. Quanti enim non dicam laboris ſolum, ſed ingenii etiam atque ſolertiæ fuit id perficere? Conſulendi erant & expendendi ſcilicet tot auctores, conferendi ſecum tot lapides ac numiſmata, & cujus fidei, notæ, & auctoritatis eſſent ſingula, judicandum. Singula explorare vocabula neceſſe fuit five propria, ſive translata, non ſeorſum ab aliis ſumpta ac ſolitaria, ſed in contextu & continuatione ſermonis, eorumque uſum ac vim docere, varias & implicatas ſignificationes exponere, diffidentes expedire, multiplices harum gradus notare, diſtinguere, definire, & opportunis exemplis omnia illuſtrare; quæ ſane præſtari nequeunt ſine ingenti Latini ſermonis intelligentia, ſine eximio Antiquitatis & Artis Criticæ ſtudio, ſine multis denique, magniſque lit-

****

(*a*) Hoc *Lexicon totius Latinitatis* Typis Seminarii Patavini editum fuit an. MDCCLXXI., & eruditiſſima Præfatione ornatum a Cajetano Cognolato tunc in eodem Seminario Studiorum Præfecto. De hoc Opere ita Clementinus Vannetius, in quadam Epiſtola ad Alexandrum Georgium: *Novum Forcellini* Λεξικὸν *judicio omnium excellit*. Vide etiam Ephemeridas Florentinas an. 1774. num. XLVIII., & Mediolanenſes an. 1774. num. XXV.

litteris. Facile, si vellem, disertus essem in tam illustri argumento. At mihi tempero: neque enim Oratio texitur, sed historia. Unum addam de hoc negotio, quod ingenue in quadam Epistola (*a*) ad Forcellini laudem testatur ipsemet Facciolatus. *Vix*, inquit, *ego in plerasque voces quippiam contuli præter consilium, in multas autem ne consilium quidem*. Et alibi (*b*): *Princeps hujus Operis conditor atque adeo unus Forcellinus est*.

Aliquid idem præterea contulit ad Græcum Lexicum, & ad Italam etiam Orthographiam augendam & adornandam, non sine magna ipsius Facciolati prædicatione. Paucis. Studia perpetuo fovit Forcellinus: in hæc juveniles annos, in hæc seniles insumpsit. *Adolescens* (sic ille Clericis Seminarii (*c*)) *Adolescens manum admovi, senex, dum perficerem, factus sum, ut videtis*.

Sed hæc hactenus: ad alia nunc, si placet. Has itaque ingenii & industriæ laudes illustriores Ægidius reddidit suis virtutibus, in

pri-

****

(*a*) Huic Epistolæ titulus: *Animadversiones Criticæ in magnum Petri Danetii Dictionarium*. Edita est hæc Epistola anno 1759.

(*b*) In Epistola ad Josephum Lastam, præmissa Lexico Forcellini.

(*c*) In Epistola, quæ legitur post Præfationem præmissam eidem Lexico.

primis vero modestia, quæ profecto in eo singularis. Plurimum facere mos illi erat, & minimum de se loqui. Si qua ejusdem Operis mentio fieret, solebat laudem omnem, quoad poterat, Facciolato ascribere, ac profiteri suam, qualiscumque esset, esse scientiam verborum. Omnia in recessu habebat, nihil ostentabat in fronte. Neque solum ingenii dotes, sed virtutes quoque occultabat; mira tamen dexteritate, ne quis animadverteret: quod nimirum probus esse cuperet, non videri. Hinc rogantibus, cur adeo mature qualibet tempestate de lecto surgeret, respondebat, quod senes parum admodum somno indigeant; & admirantibus cur ipse vel summa æstate fere nunquam interdiu quiesceret, reponebat illud Scholæ Salernitanæ: *Somnum fuge meridianum*. Quare omnibus carus erat, juvenibus præcipue, ad quos se demittere, quibuscum familiariter non dedignabatur versari. Quod sane mirum in homine ætate provecto, & natura ipsa ad gravitatem composito.

Quamquam illud virtutis est, naturam suam versare & flectere, ac sese aliorum ingeniis accommodare. Atque hoc in illo eminebat. Quid illa ipsius æquabilitas in omni vita, & idem semper vultus, eademque frons? Occupabatur assidue Ægidius in re molestissima, nec ideo conqueri. Occurrebant sæpe interpellatores: non tamen ille propterea turbari,

immo,

immo, perinde ac si vacuus esset, omnes benigne excipere, tam domesticos, quam externos, audire omnes, omnibus præsto esse. Pueros vero, imitatus D. Philippum Nerium, ad se etiam invitare & allicere, amantissime detinere, monere, instruere; & ut libenter rursus accederent, munusculis etiam, quibus maxime ducitur illa ætas, eosdem a se dimittere.

Ad leviora descendam, vivide tamen intimam ejus indolem exprimentia. Delicatæ potiones, ab aliis etiam oblatæ, ab eodem sibi penitus interdictæ: tentari poterat, non vinci illius abstinentia. Nihil idem in mensa querulus, ad quam jejunus ut plurimum accedebat. Optima omnia, omnia exquisita. Unum tantum molestum ipsi audiendi studioso, si nimirum lectio interpellaretur. Hoc unum dissimulare non poterat, vultu ipso silentium omnibus, & voce repente indicens. Libenter etiam audiebat ad recreandum animum Ephemeridas, locorum in quibus ea, quæ referebantur, fierent, peritissimus. Cupiebat enim semper aliquid novi addiscere vel tempore oblectationis honestæ: valde scilicet ab iis abhorrens, qui levia tantum & inutilia sectantur, & (ut proverbio dicitur) qui discum audire malunt, quam philosophum. Recens a prandio fabrilia tractabat, vel pulsabat musicum instrumentum, ne omnino otiosus esset in otio, cui maxime infensus erat, solitus propterea

ali-

aliquid ſemper agere, orare, legere, ſcribere, commentari.

Moveor profecto, quoties illius mihi venit in mentem (venit autem ſæpiſſime), tantæque virtutis. Fere ſemper incluſus domi, raro egredi Forcellinus; quotidie vero ad Sacrum celebrandum; atque hoc pie religioſeque peracto, illico rurſus domum. Non amœnæ deambulationes eum avocabant, non ſociales temporis fallendi gratia conventus, non ſpectacula, non convivia. Ad domeſtica quælibet idem officia promptus, ceteris præire exemplo, ſua quæque munera diligentiſſime obire, nihil defugere, immo ſeſe laboribus ultro offerre.

Bis quoque anno ex inſtituto Seminarii Patavini jubentur alumni ſecedere per dies aliquot in ſeipſos, & animum exercere meditatione æternorum. Ne externum quæreret, ad id ſe ducem perſæpe exhibuit etiam poſtremis annis Ægidius Seminarii Moderatori, ſola mercede laboris, moleſtiæque propoſita. In quo plurimum proficiebat, alloquens juvenes plana quidem & naturali ratione, ſed animos utiliter allicienter: juvenes, inquam, alloquens ſibi cognitos, & eximiæ virtutis penitus conſcios, quæ ex ipſa corporis ſpecie emicans capiebat vel ignotos, injiciens ipſis venerationem ſui.

Idem ſiquidem benignus in omnes, in ſe ſeverus; indulgens omnibus quoad poterat, nunquam ſibi; privatim facilis, publice gravis;

vis; Religione solida, non fucata; sermone simplici, ingenio aperto, moribus plane antiquis. Nihil novi pati poterat, Seminarii legibus omnino addictus, vel minimarum servantissimus. Quem cum viderem, videbar mihi intueri solidis lineamentis expressam quandam imaginem pristinæ disciplinæ, a B. Gregorio Barbadico in hoc Seminarium invectæ; quem propterea prosecutus sum multis lacrymis abeuntem.

Abiit, (liceat brevis ista digressio in laudem hominis, cui me vel maxime obstrictum fateor) abiit, qui me puerum excepit, qui me primis imbuit Religionis Catholicæ rudimentis, ac patienter postea pertulit plures annos. Utinam ex ejus disciplina profecerim! Erit mihi certe, dum vivam, jucunda ipsius recordatio. Abiit, inquam, ille eodem quo antea stipendio, non reversurus, in Patriam Cal. Maj. an. MDCCLXV.: neque solum nobis, sed etiam omnibus qui eundem nossent, virisque doctissimis inexplebile sui desiderium reliquit: præ ceteris Antonino Valsecchio, & Jo: Baptistæ Morgagno, quorum laudibus personat tota Europa. Ab utroque magno in honore habitus Forcellinus, ab utroque consultus, utrique maxime carus. Consultus etiam ab aliis multis, & a clarissimis Joanne Poleno, & Julio Pontedera, quos cum Morgagno sæpe solitus & ipse Ægidius consulere. Ac Morgagnus

gnus quidem hunc mox discessurum amplexus, non potuit sibi a lacrymis temperare. Abiit tamen, ac sese interim in erudiendis populis, in Confessionibus excipiendis perpetuo exercuit. Cum tandem, triennio propemodum evoluto, letali morbo corripitur. Jam jam moriturus maximas illi ex animo gratias egit, qui primus sibi attulit nuntium mortis, cujus ipse, ut audivi, certa præsensione non caruit. Lætus aspexit imminens, terribilium quod omnium maximum. Itaque prid. Non. April. an. MDCCLXVIII. inter labores exstinctus est, æternos, ut speramus, pro iisdem præmio apud Superos potiturus. Piacularia inter Sacra laudatus fuit ab Antonio Corà, olim ejusdem Seminarii Patavini alumno.

VITA

ANTONII SANDINI.

ANtonii Sandini Vitam licet accurate jamdiu explicuerit Josephus Rinaldus, eandem tamen paucis exponere & ipse aggredior, ne prætermittere videar, qui omnium maxime memoria dignus. Non illam aliis a me conscriptis intersero, ne, ut ita dicam, multicolor res evadat, ac propemodum sui dissimilis.

Antonius Sandinus honestis parentibus natus est Idibus Juniis an. MDCXCII. modico Agri Vicetini pago, cui nomen Novæ, ad ripam Medoaci, ibique liberaliter educatus. Jam tum videbatur boni exitus spem præ se ferre. Quare in Patavinum Seminarium exceptus est cum onere solvendi partem tantummodo annui convictus pretii. Quam quidem gratiam Seminario idem abunde retulit.

Annum

Annum quintumdecimum jam compleverat, cum in hunc locum ingressus aliis exemplo esse cœpit, & admirationi. Ferebatur ille natura ipsa ad omnem pietatis & Artium bonarum cultum. Ejus aucta propensio est ex domestica disciplina. Tum vero ad optimi cujusque imitationem exarsit. Studiis impense deditus, diu noctuque in iisdem se exercuit, quanta maxima potuit contentione.

Qui suo diffidunt ingenio, vires intendunt; non admodum vero (ut plurimum) ingeniosi. Sandinus & ingeniosos antecedebat diligentia, & diligentes ingenio; hoc in dies acuebat industria. Politioribus itaque litteris institutus, ad severiores accessit. Philosophiæ ac Juris scientiæ se dedit, cum utraque jungens Ecclesiasticæ Historiæ studium, quo potissimum ducebatur. In hac obeunda provincia peritissimum ducem habuit avunculum suum Vincentium Fugam nominis fama illustrem (*a*). Hoc præeunte adeo progressus

 est,

****

(*a*) Vincentius Fuga Francisci filius ortum habuit Novis, & an. 1688. cooptatus est in alumnos Patavini Seminarii, duodeviginti annos natus. Confecto scholarum cursu, in præceptorem electus ibi aliquandiu Ecclesiasticam Historiam docuit. Anno hujus sæculi quintodecimo libellum edidit, cui titulus: *Notitiæ Orbis Sacri, & Profani, ab ejus exordio ad præsentia usque tempora compendium*. Exstat præterea in hac Bibliotheca ms. Lexicon Geographicum ab eo non omnino absolutum, quod ita inscribitur: *Notitia Geographica Antiqui, Medii, & Novi Ævi, litterarum ordine digesta*. A Seminario

est, ut eidem ipsum jam tum designaverit successorem Georgius Cornelius Episcopus Patavinus, ingeniorum, & humanarum, quam qui maxime, rerum prudens.

Interim, absoluto studiorum cursu, tertio & vigesimo ætatis anno duplex tentamen subiit Antonius, Historiæ quidem Ecclesiasticæ in Seminario, in Sacro autem Collegio Jurisprudentiæ, & cum ei vertisset utrumque prospere, in magistrorum cœtum describitur, ac primis Grammaticæ rudimentis tradendis ex Seminarii instituto addicitur. Non multo post destinatam sibi palæstram adiit, in qua vestigia reliquit alte ad immortalitatem impressa.

Viget adhuc, & efflorescit quotidie magis ejusdem nomen. Circumferuntur passim &

****

discessit, ut in Cathedrali Ecclesia hujus urbis Sacerdotium (Custodiam vocant) in se collatum iniret. Mortem nactus octogenarius, ibidem sepultus est cum hac inscriptione:

D. O. M.

VINCENTIO FUGA

HISTOR. ET GEOGRAPH.

CATHEDRAL. CUSTODI. BENEMERITO

S.

P. C.

VIXIT. ANN. LXXX. OBIIT. III. NON. JAN.

A. D. CIƆIƆCCL.

Renovata tandem Ecclesiæ area, sublata inscriptio.

& usurpantur magna cum laude ejus Opera, quibus ipsi consilium fuit totam Ecclesiæ Historiam ad communem Scholarum usum redigere. Ac primum quidem an. MDCCXXVI. ; XII. Dissertationes ex eadem Ecclesiastica Historia excerptas propugnandas suscepit in magno lectissimorum virorum cœtu. Res cessit omnino feliciter, eique ad alia prosperum præbuit quasi omen. Non curis Antonius pepercit, non laboribus, ut multo ante conceptum Opus ac meditatum perficeret. Anno itaque MDCCXXXI. Historiam protulit Apostolicam; Historiam vero Familiæ Sacræ anno MDCCXXXIV., ac tandem quinquennio post, Vitas Pontificum Romanorum ex antiquis monumentis descriptas (a).

Non mentiar, si dicam hæc vix edita ubique plurimum placuisse, ubique nacta esse plurimos laudatores. Certe horum omnium parari statim debuit editio altera, ut eadem petentibus satisfieret. Neque vero ille quidquam de pristina contentione remisit, favoris publici confidentia. Dissertationes quamquam accurate scriptas, retractare cœpit diligentius. Sic nova cura recognitas, quasique refectas,

****

(a) Scripsit & alia: ex his partim edita post ejus mortem, partim adhuc inedita exstant in Bibliotheca Seminarii Patavini.

& cumulatas insuper aliis octo, rursus in lucem misit anno MDCCXLII., & alia pariter deinceps, quæ prius ediderat, aucta plenius & illustrata: Historiam scilicet Apostolicam anno MDCCXLIV., anno autem sequenti Historiam Familiæ Sacræ, Vitas demum Pontificum Romanorum triennio post.

Hinc aucta ejus fama, & gloria cumulatior reddita. Eum suspexit non una Italia, sed etiam aliæ provinciæ, præcipue autem Germania. Herbipoli edita fuisse comperio Sandini Opera anno MDCCXXXVI., Augustæ vero Vindelicorum anno MDCCXLVIII., &, quod longe majus, prætulisse hunc titulum: *Basis Historiæ Ecclesiasticæ ad usum Cleri Augustani*. Joannes enim Bernardus Episcopus Chrysopolitanus, Herbipolitani Suffraganeus, & Serenissimus Lantgravius Hassiæ Darmstat, Episcopus & Princeps Augustanus, putarunt optime posse se suis prospicere, iisdem exhibitis Sandini libris.

Tam aperta existimationis indicia litteratorum virorum erga hominem sibi ignotum, ab eo non quæsita, non eblandita, non officio civili extorta, virtutem & laudem hominis plane ostendunt. Hanc præ oculis habuit eximiæ sapientiæ Pontifex Benedictus XIV., qui de Sandino præclare, solitus præterea quædam ex ejus libris excerpere, quæ mox transferret in suos; non mediocri postea dolore

affe-

affectus ex ejus morte. Clare perspicitur ex hoc uno, quantus Sandinus fuerit, qui talem tantumque Pontificem tantopere potuit afficere; & in quo ille eminebat, in eo ipso eidem magnopere se probare. Quamquam satis est consulere ejusdem libros; statim discimus quanta fuerit viri laus. Quam diligenter omnia persequitur! Si quid affert ab aliis auctoribus, hoc suis ipse oculis vidit in eorum Operibus. Quidquid affirmat, ea non temere ab aliis accepta refert, sed hausit, ubi potuit, ex ipsis fontibus, indagare solitus conquisitione intentissima, quæcumque haberi possent monumenta. Quantum præterea pondus in verbis atque sententiis! Quam nihil non consideratum exibat ex ore!

Atque hoc quidem elucet in illo præcipue libro, qui inscribitur: *Vitæ Pontificum Romanorum*. Fuerunt enim quidam ex his parum probi; fuerunt etiam, qui obnoxii vitiis non paucis. De his non tacuit Antonius, sed ita dixit, ut videatur invitus de illis dicere, quod sequius sit, historiæ tantum veritate coactus, usus etiam propterea non semel aliorum verbis. Dixit, inquam, parce & circumspecte, ne quid illorum dignitas venerationis amitteret, præsertim apud juvenes nondum acri judicio, & intelligentia pollentes: scripsit enim horum in primis gratia. In hoc, quidquid nonnulli dicturi essent, maluit

a se quidvis potius, quam prudentiam desiderari. Cavit etiam, ne videretur quodammodo eorum memoriam lædere, quos debemus honore & amore prosequi tanquam patres.

Veniamus ad extima. Ipsa dicendi ratio (uti in aliis quoque ejus libris) quam naturalis, & ad docendum idonea! Nullum verbum temere adscitum, nullum redundans. Concludit paucis multa, quin tamen eadem inobscuret, & obsit intelligentiæ lectorum. Ubique subtili quadam & pressa oratione limatus, historico plane numero & modo. Qui plura desiderant, in subjectis adnotationibus habent quo confugiant. Ibi ille præcipuos auctores indicat, & fontes, & verba non raro usurpat desumpta ex antiquis Patribus, & Scriptoribus probatissimis, utpote quibus inest plus auctoritatis & ponderis.

Hinc ejus Opera, præ ceteris Vitæ Pontificum Romanorum, a multis quæsita, variis in locis edita, sæpe ac sæpius lecta, in deliciis habita, quasi exemplar proposita; quod quidam ingenuus dictionis color ac nitor, & multiplex eruditio cum insigni prudentia jungitur. Tantam sibi ille existimationem pepererat! Cui tamen non defuere censores.

Arma primum in eum expediit Jacobus Hyacinthus Serry, Primarius Theologus Patavinus, cujus *Criticas Exercitationes de Christo,*

ejus-

ejusque Virgine Matre Sandinus prior impugnaverat studio veritatis. Ea enim prima Historiæ est lex, *ne quid falsi dicere audeat; deinde, ne quid veri non audeat* (a). Theologus itaque, ceteroquin celeberrimus, cum se videret lacessitum, vulgavit an. MDCCXXXV. *Animadversiones Anticriticas* in Historiam Familiæ Sacræ: quibus non modeste minus, quam erudite respondit Antonius in editione altera ejusdem Historiæ. Nova hæc oblata ipsi est occasio prodendi sui. At ubi prodiere responsa, Theologus finem vivendi fecerat.

Renovarunt postea bellum Lipsienses. Horum accusationes habentur in Supplementis ad Nova Acta Eruditorum an. MDCCXXXVII. Lipsiæ editis tom. II. sect. 9. & 12. Singulas paucis quidem, sed prorsus Antonius diluit, integram in referendis & explicandis suis verbis requirens in accusatoribus fidem. Quæ his respondit, tanquam mantissam Historicis Disputationibus subjicit.

Tandem Christophorus Guilelmus Franciscus Walchius Jenæ Professor scripsit contra Disputationem illius vigesimam de Constitutione Ludovici Pii ad S. Paschalem I. Quæque scripserat publici juris fecit per typos Lipsiæ an. MDCCXLIX. Tum librum misit cum epistola ad Sandinum, eun-

****

(a) Cic. de Orat. l. II. c. XV.

eundem benignissime ad respondendum alliciens, se paratissimum fore affirmans quælibet retractare, si errorem nosset. Cui non potuit respondere Sandinus repentina morte præreptus, de qua dicam, cum prius de ejus moribus pauca dixero.

Fuit itaque acceptus omnibus, quamdiu vixit, candidæ vitæ laude & ingenuæ. Minime pecuniæ avidus & honoris, loquendi parcus, audiendi studiosus, unde aliquid posset discere, consideratus in omnibus & prudens, maxime vero diligens in implendis singulis partibus officii sui.

Seminarii Bibliothecæ Præfectus eandem auxit utilissimis libris, iis præsertim, qui ad Ecclesiasticam Historiam pertinent. In ea perstabat propemodum totos dies, cujuslibet incommodi quasi oblitus. Non deambulandi voluptas, non spectaculorum novitas poterat hinc avellere hominem in studiis abditum. Excipiebat humaniter, quicumque accederet discendi cupidus, eumque, ubi opus esset, juvabat opera, consilio, libris. Arcebat autem quidquid interpellare se posset. Erat enim in illo comitati conjuncta gravitas. Ne particulam quidem temporis sinebat inutiliter sibi surripi.

Veteres Latinos auctores studuit scribendo exprimere; nihil tamen sibi in hoc arrogabat, neque in aliis: immo severos exquirebat criticos, horum judicio certus emendare quæque

vel

vel tollere. *Opto*, inquit, *redargui me*, *& cupio refelli* (*a*).

Nihil ferre poterat, quod verteret in laudem sui. Si quid hujusmodi audiret, suffundebatur pudore, nec patiebatur eum, quisquis esset, ulterius progredi, statim ejusdem verba intercipiens. Verum, quin ipse animadverteret, augebat laudem ipso contemptu laudis. Enimvero evasit laudatissimus, non ob eximiam tantum Ecclesiasticæ Historiæ scientiam, sed ob insignem præsertim hanc de se sentiendi modestiam, quam præferebat cultu corporis, scripto, sermone, vultu; a notis propterea & ignotis, a suis & exteris magni factus. Audivi egomet jamdiu narrari, quosdam, qui Patavium venerant ex Polonia, de eo quæsivisse studio videndi ipsum. Eo usque Sandini nomen pervenerat!

Idem electus ad Patriciorum Adolescentum institutionem, iisdem tradidit Ecclesiæ Historiam. Horum unus Romæ emicuit Romana Purpura (*b*), Venetiis alter fulget Patriarchatus honore (*c*), integerrimis uterque moribus. Quæ porro ejus animi lenitas, mansuetudo, patientia! Nescio cui ex obtrectatoribus, qui

****

(*a*) In Epist. ad Lectorem, præmissa Hist. Familiæ Sacræ.
(*b*) Carolus Cardinalis Rezzonicus, Pontificis nepos.
(*c*) Fridericus Maria Giovanellius.

qui exceperat eum acerbius, *Possum*, ait, *remordere, si velim; ... sed magis volo esse discipulus Ejus, qui cum malediceretur, non maledixit* (a). Sententia sane digna Christiano viro, cujus vitæ regula & lex Religio!

Religio erat prima Sandini cura. Religionis amore, scripsit Disputationes, Historias, Vitas Pontificum Romanorum, quibus, adnotatione subjecta, inseruit illam B. Gregorii Barbadici (b), ut illi se præberet gratum, & alios ejus amore incenderet. Ob Religionem exercitam, vitam duxit labore assiduo, cui etiam forsitan tribuenda ejus mors præpropera. Hanc ille subiit anno MDCCLI., VII. Cal. Mart. ætatis nono & quinquagesimo nondum expleto. Ab ingruente morbo superfuit paucas horas, sed ad ultimum hoc certamen se comparaverat tota vita. *Finis vitæ ejus nobis luctuosus, amicis tristis, extraneis etiam ignotisque non sine cura fuit* (c). Hunc enim tunc ad eos propagarunt Ephemerides litterariæ (d), sed viri nomen ulterius semper ejus Opera propagabunt.

AN-

****

(a) In eadem Epistola præmissa Hist. Familiæ Sacræ.
(b) Vide Benedicti XIII. Vitam adnotatione 6.
(c) Tacitus in Vita Julii Agricolæ c. XLIII.
(d) Novelle della Repubblica Letteraria an. 1751. pag. 72.

ANTONII SANDINI OPERA.

Diſſertationes XII. ex Eccleſiaſtica Hiſtoria depromptæ. Patavii typ. Seminarii 1726. in 12.

Hiſtoria Apoſtolica ex antiquis monumentis collecta. Ibid. 1731. in 8°.

Hiſtoria Familiæ Sacræ ex antiquis monumentis collecta. Ibid. 1734. in 8°.

Vitæ Pontificum Romanorum ex antiquis monumentis collectæ. Ibid. 1739. in 8°.

Diſputationes hiſtoricæ ad Vitas Pontificum Rom. Ferrariæ (*Patavii Typis Semin.*) 1742. in 8°.

Hæc Sandini Opera Herbipoli & Auguſtæ Vindelicorum fuerunt edita: ſæpe autem Patavii typis Seminarii ab Auctore retractata & aucta.

VI.

VITA

ANTONII ZANOLINI.

CAlendis Maji, anno tertio & nonagesimo sæculi superioris editus est Patavii Antonius Zanolinus, litteratis quidem omnibus, sed amatoribus linguarum veterum præcipue carus. Parentes habuit Joannem Zanolinum, & Annam de Carrariis, honesto genere utrumque natum. Annum quartum ac decimum is impleverat, cum hujus Seminarii alumnis ascriptus est, IV. scilicet Calendas Decembr. an. MDCCVII. Institutus antea grammaticis præceptionibus, statim cœpit ad Humanitatem politioribus litteris informari.

Plurimum memoria valuit; quæque puer legerat vel audierat, senex meminerat. Erat peracri ingenio, flagranti studio, discendi aviditate inexhausta. His accedebat ingens cor-

poris

poris firmitas, ac prope herculea, exantlandis quibuslibet vel improbis par laboribus. Hac tanta liberalitate naturæ gaudens Antonius ceteris antiſtare ſolebat, præmia referre, mirum in modum progredi. Illud peculiare: quidquid diſcendum ſibi proponeret, ſive linguas, ſive amœniores litteras, ſive ſcientias, in eo adeo excellebat, ut natus potiſſimum videretur ad illud; quem tamen ad omnia factum non ſine admiratione teſtantur ipſius magiſtri.

Singularis tamen huic homini ſemper fuit ad Orientalium linguarum ſtudium propenſio. His addicitur, cum verſaretur adhuc in Rhetorico ludo, ſi non temporibus illis novo, certe admodum raro exemplo.

Interim & Philoſophos audiit, & Juriſprudentiam excoluit, nec omiſit, quod ad elegantem eruditionem pertineret. Unum ac viginti annos natus, abſoluto ſtudiorum curſu, Juris utriuſque laurea donatur, nec abire e Seminario permittitur. Ubi hactenus auditor fuerat, præceptoris exercere cœpit officium, & ea primum tradere, quæ ex conſuetudine loci hujus a magiſtris junioribus tradi ſolent.

Cum jam anno MDCCXX. Taurinum vocatur a Sardo Rege perhonorifice Joſephus Paſſinus Orientalium linguarum in Seminario Profeſſor. Ad eas tradendas ſtatim eligitur Zanolinus, quarum amorem, ut antea diximus, a primis annis imbiberat. Vix credibile, quæ

&

& quanta fuerit illius contentio. In hujusmodi studio assiduus erat & indefessus, nulla plerumque ratione habita vel importuni temporis, vel incommodi. Ad pluteum sedere solebat plures horas, aliquando vel recens a prandio (quod valde noxium), nisi eum illinc scholæ munus, vel alia res avocasset. Admittebat prorsus neminem zotheca inclusus, ut se oblectare pro lubito sine interpellatoribus posset. Totam etiam quandoque noctem, quin animadverteret, vel hiemis tempore insumpsit in hæc studia, frigoris, somni, cibi, potusque oblitus. Hinc tot pulcherrima monumenta, quibus optime & studiosæ præsertim juventuti consultum, & dignitati linguarum. In his & multiplex, & exquisita eruditio. Quo anno singula prodierint, dicam post exitum hujus Vitæ, ne rem impediam. Quo in pretio fuerint, dicam nunc.

Lipsienses Eruditi, quorum judicio exhibita fuerunt quædam Opera Zanolini an. MDCCXLV., certatim effunduntur in ejus laudes. Eum nunquam nominant, quin ipsum prædicent virum doctissimum, politissimum, clarissimum, celeberrimum. Si quando ab ejus opinione recedunt, fatentur ipsi, quæ dicunt, se *uberiori* ejusdem *meditationi relinquere*, *& eidem*, *ejusque laudatissimo instituto se totos favere* (a). Lo-

****

(a) Nova Acta Erudit. an. 1745. pag. 261.

Loquuntur ibi de Grammatica Institutione Linguæ Syriacæ ab eo confecta. Hanc, & Lexicum Syriacum cum annexa Disputatione *de Lingua Syriaca, Versionibus Syriacis & Maronitis* efferunt magnis laudibus. Rerum quæ in ea continentur, summam ipsi exhibent, permoti, ut ajunt, *dignitate argumenti*. Tandem fatentur ingenue, *ita comparata esse omnia, ut plane persuadeant lectoribus, librum* sua *commendatione non indigere, sed propriis, quibus exsplendescit, virtutibus gratiam omnium, ac singulorum haud difficulter initurum* (*a*).

Ex his intelligi potest, quid de reliquis Antonii Operibus sentiendum sit. Omnia enim ex eadem officina. Quare de illo homines passim loqui, omnes prædicare magnifice, de rebus his præ ceteris eum consulere, & ejus responsa excipere quasi oracula. Referam, quod ab eximio ejus temporis viro accepi.

Patavii non leve furtum patratum fuerat. Nomen deferunt nescio cujus ex Judaica gente, qui consors erat & socius criminis. Sed res difficillime cognosci poterat. Ne qui enim eam scirent, is obscuritatis latebram adhibuerat. Erant nimirum omnia notis Rabbinicis valde implicita. Urbanus Prætor ad se vocari jubet Zanolinum; rogat, num valeat scri-

(*a*) Nova Acta Erudit. an. 1745. pag. 264.

pturam legere & interpretari. Eandem statim legit, & certam ejus interpretationem ostendit.

Neque solum hujusmodi scientia excelluit Antonius, sed etiam, & quidem plurimum, dicendi laude. Uno quasi tenore fluunt omnia quæ scribit, apta, numerosa, concinna. Ubique succus ille & sanguis incorruptus veræ & ingenuæ latinitatis apparet, ubique naturalis, non fucatus nitor. Hunc sibi adsciverat Zanolinus assiduo optimorum Scriptorum usu & consuetudine. Solitus enim erat, licet tot aliis curis implicitus, quotannis studiosius legere Latinorum auctorum principes, totosque percurrere. Jam vero, ut est in proverbio, qui ambulant in sole, necesse est colorari.

Ad Poesin propensus, carmina feliciter exarabat cum Latina, tum aliis linguis. Prostant eadem in libellis, qui dicuntur vulgo *Raccolte*. Leguntur præterea nonnulli Latini versus admodum faciles & concinni, ab eodem præmissi Disputationi ***De Eucharistiæ Sacramento cum Christianorum Orientalium ritibus in eo conficiendo & administrando***.

Vidi etiam non exiguum volumen Epistolarum, quas ille latine scripserat. Utrum adhuc exstet, & apud quos, ignoro. Nondum certe; quod sciam, publicam lucem subiit.

Rinaldi Orationes posthumas opportuno rerum indice instruxit, & pulcherrima iisdem præmissa Epistola ornavit. Riccii vero Lugiensis

gienſis Opera locupletavit animadverſionibus, ſynopſi, argumentis, ac gemino indice copioſiſſimo, ad majorem eorum intelligentiam, & ſtudioſorum utilitatem. Plurima quoque contulit in editionem Heſiodi, Orphei, & Procli, anno MDCCXLVII. Seminarii Patavini typis confectam (a). Callebat enim optime Græcam linguam, & ubi ferebat occaſio, loquebatur græce. Sed omnia dicendo perſequi difficillimum. Fuit enim ille, quamvis ingenio præſtans, laborum patientiſſimus, quales plerumque non ſolent eſſe ingenioſi.

Atque hic tantus vir, cujus ingenium perſpicax, ſcientia eximia, humanarum rerum, ut plurimum, videbatur ignarus. Loquitabatur cum pueris publice, cum infima de plebe hominibus. Homo ſimplex, & plane antiquus. Plurimus vero ſermo de rebus, quæ deponi in aure qualibet tuto poſſunt. Quæ quidem eò abſurdiora videbantur, quo magis ab ejus externa ſpecie abhorrebant.

Erat ille ſiquidem ſtatura eminens, forma majeſtatis plena, &, ut ita dicam, imperatoria; neſcio quid antiquitatis veſtitu redolens; oculis, ore, vultu ad dignitatem compoſitus, ut ipſo aſpectu cuivis injiceret obſervantiam ſui, & nominis celebritatem æquaret.

****

(a) Novelle della Repub. Letteraria an. 1747. pag. 211.

In familiari ſermone facundiæ parum, in vertendis Sacris Scripturis vivida verba, & omninò exprimentia.

Sua conditione contentus vixit. Ab illuſtribus Academiis magni factus, ſapientibus viris notus, inter pauciſſimos inſigni doctrina excellens, eximiis monumentis apud exteros etiam clarus, ſemper modeſtiſſime ſe continuit. Non ampliores honores petiit, non ſplendidas Cathedras, non ampla ſtipendia. Tenuiſſima ſpe propoſita, diurnis nocturniſque laboribus frangebatur Religionis gratia. Hujus amore in tradendis Orientalium populorum linguis vitam conſumpſit, harum ſtudium aliis inculcat (*a*), Pontifices earundem fautores laudat, tum B. Gregorium Card. Barbadicum, qui iiſdem & ipſe auctus, Seminarium auxit Patavinum (*b*).

Pietas ſolida vel a puero, jam tum præmio affecta. Religio ſine fuco, ſine artificio mores, non ſimulatio, non latebræ: apertus animus & plane ingenuus. In diſcendo docendoque, exercitatio patientiæ pertinax. Docuerat annos quinque & quadraginta circiter, cum repente III. Cal. Martias an. MDCCLIX. morbo corripitur, quem apoplexin vocant. Sta-

****

(*a*) In Epiſt. ad Lector., præmiſſa Lexico Syriaco.
(*b*) In Epiſtola ad Benedictum XIV. Pontificem Maximum, præmiſſa eidem Lexico.

Statim visus est a morte non longe abesse. Quare instrui cœpit ad subeundum hoc ultimum Christiano more discrimen. Morbus in dies remisit, ita ut e lecto surgere Antonius, & ambulare potuerit. Dimissione obtenta, discessit e Seminario, stipendio aucto. Domum se recepit, ut reliquum vitæ tempus transigeret inter suos. Cum diutius eum afflictasset morbi vis, tres circiter annos post ingravescens, XIV. Cal. Martias oppressit hominem & exstinxit.

Sic vir doctissimus, per se cognitus, sine ulla commendatione majorum, multis variisque perfunctus laboribus acquievit anno ætatis nono & sexagesimo nondum expleto. Corpus ejus elatum est, & in Ecclesia Parochiali S. Nicolai hujus urbis sepultum. Non parum damni fecere ejus interitu Orientales linguæ; quarum notitia nescio an in his regionibus tunc ille habuerit parem neminem. Magnum certe Seminario lumen ademptum est. Multam apud omnes inibit gratiam, qui illius jacturam & nomen reparabit.

ANTONII ZANOLINI OPERA.

Quæstiones e Sacra Scriptura ex Linguarum Orientalium interpretatione ortæ, an. 1725. in 8.

Dissertationes ad S. Scripturam spectantes, Joanni Francisco Cardinali Barbadico dicatæ, an. 1729. in 12.

Lexicon Hebraicum ad usum Seminarii, Clementi XII. dicatum, an. 1732. in 4.

Grammatica Linguæ Syriacæ Institutio ad usum Seminarii, Antonio Marino Priolo Episcopo Vicetino dicata, an. 1742. in 8.

Lexicon Syriacum, cui accedit Disputatio de Lingua Syriaca, Versionibus Syriacis, & de Maronitis, quibus præcipue nunc Lingua Syriaca in usu est, ad usum Seminarii, Benedicto XIV. dicatum, an. 1742. in 4.

Lexicon Chaldaico-Rabbinicum cum Rabbinorum abbreviaturis. Accedit Disputatio de Targumin, sive Paraphrasibus Chaldaicis, Thalmude, Cabbala, Commentariis Rabbinorum, & Lingua Chaldaica &c. ad usum Seminarii, dicatum Carolo Cardinali Rezzonico Episcopo Patavino, an. 1747. tom. 2. in 4.

Ratio Institutioque addiscendæ Linguæ Chaldaicæ, Rabbinicæ, Thalmudicæ &c., Benedicto XIV. dicata, an. 1750. in 4.

Disputatio de Eucharistiæ Sacramento cum Christianorum Orientalium ritibus in eo conficiendo & administrando, dicata Alphonso Zabborra Ordinis S. Salvatoris Procuratori Generali, an. 1755. in 8.

Hæc omnia Seminarii Patavini typis excusa.

Disputationes ad S. Scripturam spectantes de Festis & Sectis Judæorum, cum ejusdem Auctoris adnotationibus, Abbati Antonio Arrighio in Gymnasio Patavino Juris Cæsarei Professori Primario dicatæ. Venetiis, an. 1753. in 4.

VI-

VITA

JOSEPHI RINALDI.

XVII. Calendas Decemb. an. MDCXCVII. natus est Patavii Josephus Rinaldus, parentibus Sebastiano Rinaldo, cive Bergomensi, & Angela Placentina, sorore Jacobi Placentini, in Patavino Gymnasio Theoreticæ Medicinæ Primarii Professoris. Nondum decennis XII. Cal. Novemb. an. MDCCVII. in Patavinum Seminarium ingreditur, imbuendus primis Grammaticæ rudimentis. His ille diligentissime sese addixit, qua ætate alii plerumque ludis, & otio indulgent.

Huic intentæ curæ accedebat facilis & constans memoria, læta indoles, & experrecta, perspicuum ingenium, & quædam mentis maturitas ætatem prævertens. Hinc jam tum magistri cœperant quasi omen felicis il-

lius progressus, ad quem & ipsi plurimum contulerunt. In primis enim Rhetoricæ exercitationibus præceptore usus est Josepho Pasino; ducem vero habuit ad Theologica M. Antonium Trivellatum. Utriusque nomen jam pridem fama vulgavit, & Seminarium grata recordatione prosequitur (a). Horum exemplo, & præmiis, quæ sua non semel industria retulit, excitatus, humaniorum graviorumque disciplinarum cursum cum laude absolvit.

Duos circiter ac viginti annos natus publicum de re Theologica certamen iniit, quin ad subsidium quisquam hæreret ejusdem lateri; & in Sacro Theologorum Collegio, ut mos est, examen subiit, in quorum cœtum cooptatus, ab Eminentissimo Cardinali Georgio Cornelio Episcopo Patavino jussus est in Seminario fungi magistri munere. Utque erat eleganti ingenio, & ad litteras plane facto, studiis amœnioribus destinatur. Cœpit itaque ad Humanitatem Clericos instituere, tum eosdem plenius excolere Rhetoricis exercitationibus; post, ut ad majus theatrum, translatus est ad Academiam (b). Accidit per hos dies, ut Sebastianus Franzonus (c) a Seminario discederet, ubi rei litterariæ curandæ præerat. Sufficitur Jo-

(a) Vide utriusque Vitam pag. 95. & pag. 108.
(b) Vide pag. 51.
(c) Vide ejus Vitam pag. 85.

Joseph in ejus locum, non in domesticorum oculis tantum, sed in totius etiam litteratissimæ urbis aspectu positum. Quamdiu vixit, hunc ille tenuit, & ita tenuit, ut & optime suorum decessorum tueretur nomen, & redderet se spectabilem non modo æqualibus, sed & senioribus, iis etiam, quos præceptores habuerat. Discipuli pariter ac magistri secum quodammodo in eo observando certabant. Tanta illi auctoritas! Hanc obtinuerat cum peculiari quadam existimatione eloquentiæ, tum æquabili vitæ constantia, & gravitate; quam comitati miscens, & facilitate temperans, summis, infimis, mediis acceptus erat.

A nobis ille jampridem abiit, sed in Orationibus formam sui reliquit expressam coloribus plane suis. Quæ verborum elegantia! Quæ suavitas numerorum! Ubique nitidus & concinnus. Argumentorum vero delectus, sententiarum sanitas & utilitas, pietatem hominis produnt, ac Religionem, cujus præsertim gratia se scripsisse fatetur ipse in Epistola ad Eminentiss. Carolum Cardin. Rezzonicum Episcopum Paravinum, cui suas Orationes dicat. Qui eidem successit proxime in Præfecturam, Laurentius Lorenzonus, duobus hisce versiculis ipsum pinxit:

Quem legis eloquio suavem, cultumque, piumque,
Talis erat facie, moribus, ingenio.

Ep

Et ad Orationes quod attinet: quindecim editas ab ipſo invenio an. MDCCXLVI. typis Seminarii Patavini. Harum tredecim publice recitaverat in annua ſolemni ſtudiorum Seminarii ejusdem inſtauratione. Ex duabus reliquis unam habuerat III. Nonas Januar. an. MDCCXXXI. in Sacro Theologorum Collegio Patavino, ut eorum nomine Joanni Archiepiſcopo Minotto-Othobono Patavinæ Epiſcopalis Cathedræ honorem gratularetur: alteram in ejus funere pridie Idus Decemb. an. MDCCXLII. in Æde Cathedrali Patavina. Utramque antea ſeparatim ediderat; ac primam quidem dicaverat ipſi Joanni Archiepiſcopo, hanc ejus fratribus. Has omnes iiſdem poſtea typis editas rurſus video an. MDCCLVII. cum aliis octo præterea poſthumis publice in Seminario habitis a Joſepho, cum ſtudiis ex inſtituto proluderet, & pari omnino laude conſcriptis. Hanc alteram editionem, quæ omnes continet, promovit ejus avunculus Jacobus Placentinus, de quo hujus hiſtoriæ initio, multæ celebritatis Profeſſor. His præmittitur ab Antonio Zanolino viro clariſſimo, & in Seminario Patavino jamdiu linguarum Orientalium magiſtro (a) Latina Epiſtola elegantiſſime ſcripta ad eundem Profeſſorem.

Quo porro litteratis viris in pretio fuerint

****

(a) Vide ejus vitam pag. 142.

rint Rinaldi Orationes, colligimus ex auctoris ipſius Epiſtola ad Lectorem, iiſdem præmiſſa. Ait enim ille, tot a ſapientibus viris admotos fuiſſe ſibi ſtimulos ad eas edendas, *ut ne liberum quidem fuerit, ſine pervicaciæ nota, diutius reluctari*. Fuerint, opinor, iſti, qui toties dicentem ipſum audierant, & lectiſſima corona ornaverant, Publici ſcilicet Profeſſores, & Academici (uti ajebant) *Recuperati*, quos inter etiam Joſeph recenſebatur, & alii eruditi viri. At iſti cives: quid exteri?

Litterariæ Ephemerides Florentinæ ad an. MDCCXLVI. de Orationibus his commemorant, earumque nitorem, elegantiam, concinnitatem gratulantur auctori.

Eidem pergenti Romam an. MDCCL., Faventiæ, ut audivi, occurrit vir litteratus. Hic, utpote qui ejus Orationes legerat, erat abſentis maximus admirator, ſed ipſum minime de facie norat. Ejus itaque adventu Patavio cognito, eum ſtatim adit, rogat, noſſetne Rinaldum, num is valeret, num alia ſcriberet, in ejus laudes effuſus. Joſeph de ſe, de rebus ſuis ſolitus nunquam loqui, paucis admodum ſeſe expediit. Mirari alter, ac propemodum ſubiraſci, quod tam frigide reſponderet; cum jam admonitus ab itineris ejus ſocio, non ſine admiratione intellexit, quicum ſcilicet loqueretur, eſſe illum ipſum, quem tantopere commendabat.

Is

Is interim Romam venit, post Neapolim: utrobique, immo etiam in tota Hetruria ab eximiis viris exceptus est honorifice: quod sane mirum, præsertim Romæ, ubi, etiam quæ magna sunt, assiduo usu prope vilescunt. Suas hic Orationes Benedicto XIV. exhibuit, de quibus cum laude Pontifex. Enimvero

Principibus placuisse viris non ultima laus est (*a*);

at tanto Pontifici insignis prorsus.

Quam vero splendide de iisdem senserint Eruditi Lipsienses, quorum judicium subiere an. MDCCXLVIII., patet ex publicis Academiæ illius monumentis (*b*). Singularum primum exhibent argumenta, mox concludunt, ita omnes lucubratas esse, *ut neque puritas desit, neque ingenium vividius, neque alacritas atque ornatus* (*c*). Neque Oratorem tantum earum auctorem vocant, sed etiam *Philologum & Philosophum* (*d*). Præter editas Orationes exstat Epistola pulcherrima, qua ille Lexicon Hebraicum ab Antonio Zanolino ad usum Seminarii Pa-

****

(*a*) Horat. l. 1. Epist. xvii. 35.
(*b*) Nova Acta Eruditorum, an. 1748. pag. 615.
(*c*) Ibid. pag. 618.
(*d*) Ibid. pag. 615.

Patavini confectum Clementi XII. dicavit an. MDCCXXXII.

Idem jussus ab Eminentiss. Carolo Card. Rezzonico tunc Episcopo Patavino, Antonii Sandini, de Historia Ecclesiastica egregie meriti, sibique amicissimi, Vitam scripsit. Naturalis ipse scribendi modus fidem legenti facit, & clare ostendit, virum optimum a laudato viro laudari. Ex his omnibus magna existimationis accessio. Orationes non semel cusæ, in illustres ille ascriptus Academias, a Patavinis Episcopis magni factus, sacris reditibus ab iisdem auctus, Cardinalium etiam Epistolis honestatus, suis & exteris notus.

Sed de his hactenus: nunc de moribus, qui sane integri, liberales, honesti. Fuit enim perpetua vitæ illius cum oratione consensio. Tam domi, quam in sociali congressu, politus Joseph & cultus; non multa tamen in familiari sermone facundia. *Omni diligentia munditiam, non affluentiam affectabat* (a): ut videretur semper præ oculis habere illud, *Ne quid nimis*. Nihil ideo fucati in verbis, in vestibus, in capillis. Talis (liceat mihi ita loqui ad rem exprimendam, ut erat) talis omnino ornatus, qualem in dicendo postulat Quinctilianus, *virilis*

lis

****

(a) Nepos in Vita Attici cap. XIII.

lis scilicet, & *sanctus* (*a*). Decori amantissimus, & in eo servando diligens quam qui maxime. Dicam, quod animadverterint fortasse & alii. Quæ vel communia, & parva, nescio quid dignitatis videbantur sumere ab ejus moribus.

Bibliothecam instruxerat multis, iisque optimæ notæ libris, non ad ostentationem, ac pompam, sed ad suum, & aliorum usum. Elegans in omnibus, non magnificus; splendidus non sumptuosus. Aliis, quoad poterat, indulgens, sui censor severus, amicorum autem studiosus. Petentibus aderat, non petentibus etiam ultro occurrebat, ubi ejus opera indiguissent. Sibi parcus, largus in alios, præcipue in egenos, in eos præ ceteris, quos palam mendicare, & victum quærere prohibet verecundia.

Vel ignotis eum commendabat naturalis quidam ingenuus pudor, ex ipso ejus vultu emicans, oculis, ac fronte. Erat ille acerrimus sensuum custos, adeo ut aliquando videretur refugere etiam domesticorum aspectum. Magnifice de aliis prædicans, demisse omnino de se sentiebat. Quare sibi diffidens, sua quibusdam amicis legere consueverat, paratus eorum judicio eadem vel emendare vel tollere.

Hoc

(*a*) Institut. lib. VIII. cap. III. num. 1.

Hoc quale ſit, facilius judicabit, quicumque animadverterit indolem humanæ mentis, quæ impatiens ſuperioris; unde illud:

Qui velit ingenio cedere, nullus erit.

Hac ille ſentiendi de ſe modeſtia ſibi omnium animos conciliaverat, arcteque devinxerat. Nemo illi obtrectabat invidus, nemo infenſus. Illi ipſi, qui laudis æmuli, ejus erant laudatores: ad id non parum contulit etiam ſuaviſſima morum indoles, plurimum in eo laudanda. Erat enim natura aliquantulum irritabili.

Præfecti Studiorum munus recte ſuſtinuit plures annos. Ne quid prætermitteret, labori nunquam pepercit, ad omnia promptus. Scholas frequenter idem inviſere, illudque in primis cavere, ne quid novi; tum omnia ex officio inquirere; ea tamen prudentia, ut non modo nihil offenderit, nunquam incurrerit, ſed etiam omnibus eſſet cariſſimus. Brevi: rem litterariam promovit ſtudio, vigilantia, conſilio.

Ejus pietatem, ac Religionem non multis perſequar. Communis erat de illius probitate conſenſus. Erant enim in omnium oculis quæ ſapienter ſcripſerat, agebatque præclare. Ut aliis dignitate præſtitit, ſic exemplo præluxit. Ad exitum vergente hieme an. MDCCLV. Jo-

ſe-

ſephum letalis morbus oppreſſit: unde munitus eſt præſidiis ad ineundam æternitatis viam neceſſariis. Mox ceſſit e vita, IV. ſcilicet Non. Mart., octavum & quinquageſimum annum agens. Complorata ejus mors non a domeſticis tantum, ſed etiam a civibus, immo ab omnibus, qui eundem noverant. De hac Ephemerides litterariæ, non ſine debito laudis præconio (*a*). Qui vivens nunquam paſſus fuerat ſe laudari, mortuus prohibere non potuit, quominus laudaretur. Id ejus affinibus, & amicis non levi tunc ſolatio fuit; præcipue vero magna virtutis ejus opinio, & recordatio vitæ anteactæ.

Erit fortaſſe qui velit extimam quoque formam illius agnoſcere. Fuit ſtatura brevi, ſed decora, lata fronte & explicita, naſo aquilino (quod eſſe volunt acris ingenii indicium), colore inter album & rubrum, jucundo & grato aſpectu. Satis id vel leviter indicaſſe, quod imitari neque licet, neque refert. Doctrina vero & virtus, præcipua illius ornamenta, imitationem efflagitant.

****

(*a*) Novelle della Repubblica Letteraria, an. 1755. pag. 112.

JO-

JOSEPHI RINALDI OPERA.

Orationes XIII. pro ſolemni Studiorum Seminarii Patavini inſtauratione; quibus additæ aliæ Orationes duæ, una gratulatoria ad Joannem Archiepiſc. Minotto-Othobonum Epiſc. Patav.; altera in ejus funere, typis ejuſdem Semin. an. 1746. in 8.

Eædem Orationes additis VIII. poſthumis, ibidem 1757. in 8.

Vita Antonii Sandini. Exſtat hæc initio *Familia Sacra* ejuſdem Sandini.

VITA

CLEMENTIS SIBILIATI.

AD meridiem Patavii occurrit vicus haud ignobilis Bubulenta, feptem circiter millia paffuum eadem ab urbe diftans. Ibi ortus Clemens an. MDCCXIX. IV. Idus Februarias ex honefta familia, parentibus Jo: Baptifta Sibiliato, & Diana Alfonfi. Hi fufceptum filium inftituendum curarunt cum bonis moribus, tum etiam litteris. Erant enim probi, & fatis fortunæ bonis inftructi.

Septimum annum Clemens fupra decimum jam compleverat, cum ab exterioribus Seminarii Patavini fcholis in Seminarium ipfum translatus eft, erudiendus Rhetorica difciplina. Biennium in hanc infumpfit, ad Philofophiam mox incubuit, tum ad Theologiam, & utriufque graviffimas præceptiones cum amœniorum

lit-

litterarum studio conjunxit. His ille plurimum delectabatur, præcipue vero poesi, cui erat in primis deditus: hanc excoluit tota vita.

Litterariæ institutionis cursu confecto, eligitur in magistrum, & ex consuetudine Seminarii ad tradendam Grammaticam destinatur, tum gradatim promovetur ulterius, suoque munere egregie functus, Rhetoricæ provinciæ addicitur, in qua traditos sibi alumnos exercuit non sine magno ipsorum progressu.

Hac porro utebatur docendi methodo. Ubi auctorum interpretationem susciperet, ad pleniorem intelligentiam aperiebat illorum mentem, & ordinem rei ipsius: si quid offenderet, quod non obvium, non statim id explicabat ipse, sed explicandum & evolvendum suis auditoribus proponebat. Interrogabat singulos, quid sentirent, ut ita assuescerent periclitari suas vires. Nitebantur illi certatim assequi auctoris mentem, & introspicere. Pulcrum putabant videri ceteris acutiores.

Cum vero scribendum aliquid iis proponeret, edicebat ipsis, ut expoliendæ & tornandæ orationi instarent, nec quidquid temere & inconsulte effutirent. Ut fecunditatem in illis alere, ita garrulitatem coercere studuit impense. Quare aliquando iis præscribebat certum periodorum numerum, vel argumentum a se propositum cum iis & ipse texebat. Si cui ex discipulis prospere quid vertisset, id,

audientibus omnibus, recitabat, iisque proponebat quasi exemplum: unde honesta illa inter eos ac nobilis æmulatio. Eidem autem maxime cordi erat optimorum Scriptorum lectio atque imitatio. Ad hanc quotidie eos exercebat, ut plurimum ea proponens, quæ nova ipsis acciderent, & curiositatem incenderent.

His omnibus & adolescentes utilius progredi, & ejus nomen in dies clarere. Ad eum adibant viri illustres cum dignitate ac genere, tum doctrina, eique docenti interetant. Vidi egomet, cum ejus disciplina instituerer, adesse præ aliis ipsum Petrum Grimanum Venetorum Ducem, & in civili Republica versatum splendide, & in litteraria honorifice; cujus mors defleta postea a Clemente, poetico quodam Cantico.

Magna erat illius virtutis opinio, præsertim in re poetica, cujus specimen toties dederat. Nullus prope erat ex iis libellis, qui dicuntur vulgo *Raccolte*, in quo desideratentur carmina Sibiliati, Latina aut Itala; multo tamen magis præstitit Italis, quam Latinis, & ea crebrius scripsit, faceto & gravi stilo, dissimili præterea structura ac dimensione. Quidquid auderet, fere semper prospere, & obsecundante natura. Id ille assequutus fuerat experrecto ingenio ac vivido, facilis ac firmæ memoriæ vi, assiduo usu ac studio, & accurata

opti-

optimorum Scriptorum imitatione. Florente ætate delectabatur Clemens illo præcipue poeseos genere, quod *Bernesco* dicitur. Venustum sane carminis genus: quod cum ad sermonis familiaritatem accedat, imitabile quidem facile videtur audienti, *sed nihil est experienti minus* (*a*).

Speret idem, multum sudet, frustraque laboret
Ausus idem (*b*).

Hoc usus feliciter admodum Sibiliatus; immo in hoc in primis excelluit. Opportunissimi eidem videbantur fluere sua sponte numeri: ut in epico quoque carmine, sive heroico, in quo sex primi versus alterni sibi invicem numerosa coagmentatione respondent, ultimi vero duo similiter desinunt, & cadunt; quod poetarum ingenia torquet, & redigit sæpe ad incitas. Apte admodum usus est etiam poeticis aliis modis, in his brevi illo Epigrammate, quod appellatur *Sonetto*, quod omnes canunt: verum graculi longe plurimi, pauci cycni. Ceterum postremis annis, ne quid dissimulem, cum vellet doctius scribere, minus naturaliter scripsit; eo etiam forsitan, quod ex ætate exaruisset paullulum ejus vena. Sed hoc

 obes-

****

(*a*) Cic. in Orat. c. XXIII.
(*b*) Hor. de Art. Poet. v. 241.

abesse non debet illius memoriæ, quam tot alia commendant optime expressa.

Per hæc cœpit litteratissimorum virorum existimatione & consuetudine frui, Antonii de Comitibus præ ceteris, & Algarotti. Atque hic cum *Georgica* Virgilii legeret, duo illi expedienda proposuit; quod admiratione non caret. Neque enim deerant, quos consuleret, magni nominis litterati viri. Hunc tamen adhuc juvenem litteratissimus ipse consuluit, cujus in judicando solertiam, & eruditionem eximiam perspectam prorsus habebat. Rem in aperto posuit duabus Italis Epistolis Clemens, quas ille quidem delitescere voluit quoad vixit, alii vero post ejus mortem an. MDCCXCV. cum Operibus Algarotti vulgarunt. Verum de existimatione, qua idem fruebatur, post: nunc de variis illius muneribus.

Itaque ex Rhetorico ludo in Bibliothecam traducitur, eique præficitur. Repentina enim morte præreptus fuerat Antonius Sandinus, cujus nomen ad seram posteritatem extendent accuratissima, eademque pulcherrima relicta ab eo monumenta. Roma reversus est id temporis a gravissima legatione Carolus Cardinalis Rezzonicus Episcopus Patavinus. Eidem versibus gratulatus est reditum Sibiliatus, plaudentibus viris litteratis (*a*).

Per

****

(*a*) Novelle della Repubblica Letteraria, an. 1752. pag. 37.

Per eadem hæc tempora Benedictus XIV. Pontifex rebus gestis & scriptis Maximus, sua Opera omnigena prope eruditione referta, ac Romæ cusa, dono misit Seminario Patavino. Ei omnium nomine, ut par erat, gratias egit præclara Epistola Clemens, quæ ejusdem Seminarii typis tunc edita. Orationem quoque habuit in ejus funere, in Cathedrali Ecclesia hujus urbis, jussus ab eodem Carolo Cardinali Rezzonico, qui mox successit in regimen Benedicto. Hæc Romam delata, & Cardinalibus in Comitiis tradita, excepta fuit non tam approbatione, quam plausu, ut idem scripsit Cardinalis Rezzonicus ad Sanctem Veronesium (a), qui cum in tota Diœcesi vicaria procuratione juvabat. Historiam quoque Ecclesiasticam alumnis tradidit Seminarii. Sic multis magnisque litteris ad majora se comparavit.

Interim vertebat annus hujus sæculi sexagesimus, cum Jo: Antonius Vulpius Græcæ

****

(a) En ejus verba: *Prima di tutto mi credo in dovere di render V. S Illustr. intesa dell' accoglimento che ha avuto l' Orazione del Maestro Sibiliato, mentre so sarà di sua particolar consolazione. Le dirò dunque che ne feci la distribuzione di due Copie a tutto il Sacro Collegio, di che ne ricevei non le dirò i ringraziamenti per il dono, ma universali gli applausi che sono stati fatti all' Autore, non meno per la saviezza con la quale fu esposto il contenuto, che per la politezza della lingua Latina: altri lodano il bell' ordine, altri lo stile terso, e tutti ne formarono dell' Oratore un illustre vantaggioso concetto.*

tunc & Latinæ Eloquentiæ Professor in publico Patavino Gymnasio, famæ celebritate clarissimus, missionem obtinuit ingenti non sine honore. Tum vero competitorum studia excitari. Aderant insignes litteris viri duo, Natalis Lastesius, & Caspar Gozius, monumentis uterque clarus, uterque cum dignitate sustinendo tanto muneri plane par. Utrique anteponitur Clemens. Sic cœpit non solum in hujus litteratissimæ Civitatis, sed etiam in totius Italiæ luce versari.

Tum patuit, quæ & quanta illi cognitio esset Artis poeticæ & oratoriæ, quam ampla eruditio. Ad hanc pertinent, quæ scripsit de Comœdia, quæ reliquit addenda Lexico Forcellini; ejus animadversiones criticæ in Græcos Latinosque Scriptores, variæ demum observationes in libros ab auctoribus ipsi exhibitos, tanquam optimo harum rerum æstimatori ac judici.

Tot vero Latinæ Acroases ab eodem publice habitæ, præsertim anno ineunte, perspicua sunt eloquentiæ ipsius argumenta. In his quærit, quid potissimum conferat ad dicendi vim tum acquirendam, tum etiam amplificandam; ad quæ maxime vitia eadem hac ætate propensa sit, sive profana tractet, sive sacra: quas animi & ingenii dotes necessario præ se ferre debeat Orator, ut bonus sit; & hujus generis alia. Omnia vero hæc eleganter

at-

atque concinne; immo & quæ fundebat ex tempore, ea exponebat latinitate, quæ ſola (ut animadvertit Joſeph Foſſatus in Elogio, quod accuratiſſime & elegantiſſime texuit Sibiliato, unde hæc accepimus) quæ ſola, inquam, poſſet omnino refellere, quæ de eadem latinitate ſcripſerat Alembertius.

Negabat is (ita ferme Clemens in Commentario de Vita ac ſtudiis Joſephi Torelli (a)) negabat is *quempiam poſſe tam ſero natum non improprie, incallide, invenuſte Romulidum uti lingua. Qui quidem ..., tanquam alter Hermagoras a Tullio notatus, non quid ars, ſed quid ipſe potuit, expoſuit*. Hactenus Clemens; qui cum ſtudiis proluderet an. MDCCLXVII. Oratione non minus concinna, quam ſolida, diſſolvit ad unum omnia, quæ contra attulerat ſcriptor Gallus. Plures litterati viri, in primis Ferrius Profeſſor Publicus Ferrariæ in urbe, Clementem excitarunt ad Acroaſim hanc evulgandam, *ut non modo*, (ajebat ille (b)) *Italiam pervagaretur, ſed in Galliam quoque penetrans ad ipſius Alembertii manus accederet*. Hanc etiam deliteſcere Clemens voluit. Diutius cunctari ſolitus, multa inchoavit, pauca perfecit. Sed ſatis de illius eloquentia.

Quod

****

(a) Commentarium editum fuit Oxonii ex typographeo Clarendoniano an. 1792.

(b) Epiſt. *pro uſu linguæ latinæ*, Faventiæ 1771.

Quod autem pertinet ad Poesin, non solum carmina feliciter, ut antea diximus, exarabat, sed funditus etiam noverat intimam vim poeticæ Artis, naturam, indolem, artificium. Id cum ex aliis aperte constat, tum ex ejus ingeniosa & erudita Dissertatione (*a*), quam præmio ornari sapienter jussit Regia Scientiarum & Artium Academia Mantuana. Exstat de illa judicium valde honorificum inter Ephemeridas litterarias Pisis editas an. MDCCLXXI. (*b*). Eam legit Josephus II. Romanorum Imperator, & suspexit eruditissimi Professoris ingenium; cui postea, Patavio transiens, non obscura præbuit suæ hujus admirationis indicia. Illud præterea eidem significavit, sibi fuisse gratissimum, quod audierat, eum scilicet celebrasse carminibus natalem diem Teresiæ matris, Imperatricis Augustæ.

Plerumque extemporalis erat ejus oratio ex Cathedra; quod vitio tribui non debet homini affluenti multiplici rerum copia. Ad hanc la-

****

(*a*) Argumentum propositum erat hujusmodi: *Se la Poesia influisca sul bene della Società; e come possa essere oggetto della Politica.*

(*b*) *Questa Dissertazione è da capo a fondo un sottile, ragionato, elegante tessuto di prove, di erudizione, e di pensieri, cosicchè alla novità, ed alla gravità del programma va del pari la fecondità, e squisitezza dell' oratorio e filosofico ingegno dello Scrittore di già rinomato per altre sue produzioni.* Giornale de' Letterati tomo III. Pisa 1771. pag. 309.

latius explicandam alius illi insuper amplissimus quasi campus patuit.

Patavinæ urbi jamdiu florenti Artium bonarum cultu, unum adhuc deerat ad plenius litteraturæ decus & incrementum. Non deerant sane scientissimi Professores. Sed horum singuli singulas disciplinas colunt, suo muneri quisque intentus. Litteraria Societas deerat, quæ, ut in pluribus Europæ partibus, communi bono consuleret communi cura, idque promoveret mutuis opibus & inventis. Hoc norunt, qui in tota ditione Veneta studiis præerant. Quare erigendam curarunt novam Scientiarum, Litterarum, & Artium Academiam (*a*). In hanc inter alios ascribitur Sibiliatus. Tum vero suas ille intendere validius vires, quippe qui probe nosset, non utilia tantum ab Academicis peti, sed etiam nova (*b*). Minime tamen territus, ubi primum patuit publice Academia, primus omnium maxima in hominum frequentia legit. Magna enim exstiterat ex ipsa rei novitate curiositas. Magna etiam erat hominis exspectatio, quem primum legerant Academici ad rem difficilem ac novam.

Is

****

(*a*) Erecta fuit ex Decreto Senatus, die 18. Martii an. 1779.

(*b*) *L' Università esige meno dell' Accademia; poichè in quella s' insegnano agli alunni le cose non nuove, e queste si hanno a lasciar fuori della soglia dell' Accademia quando vi ci ha da entrare*. Ita Clemens in quadam Epist. ad Xaverium Bettinellum x. Cal. Mart. an. 1791.

Is itaque refellendam ſuſcepit præpoſteram neſcio quam philoſophandi rationem, non jam pridem in litteras vitio intruſam, bonis Scriptoribus plane ignotam, quam quidam male interpretantes appellant *ſpiritum philoſophicum*. Eſſe hunc oſtendit litteris prorſus noxium, nec unquam poſſe cum iis coaleſcere, cum ab iiſdem intimo naturæ ingenio diſcordet. Idque evidenter & erudite. Nondum tamen ille contentus, Opus poſtea refecit atque vulgavit. Edita Diſſertatio venit in manus Cl. Meriani, ex Regia Berolinenſi Academia. Hic in eodem argumento verſatus fuerat; candide tamen profeſſus eſt, ſe a Clemente vinci. Eum ſibi præripuiſſe dicit, quæ ipſe cogitaverat, neque ſcripſerat; ſibi tamen in eo placere, quod inciderit in ejus ſenſa (*a*). Ingenua confeſſio, & Sibiliato perhonorifica!

Inter Diſſertationes editas a Regia Academia Patavina ſunt etiam aliquot a Sibiliato confectæ; occurrunt inſuper nonnullæ Italicæ illius Epiſtolæ in collectione quadam Epiſtolarum, duobus voluminibus comprehenſa, Venetiis edita an. MDCCXCV., & MDCCXCVI., & aliæ in Operibus Xaverii Mattei; tum Latina Epiſtola ad Lavagnolum, celebrem Virgilii locum illuſtrans. Pluries dixit de extemporali elo-

(*a*) Vide ejus Elogium a Joſepho Foſſato editum, pag. 22.

eloquentia, ad quam ſtatuerat, ſi vixiſſet, quoſdam juvenes domi inſtituere. Quæ dixerat, volebat in lucem mittere. Irritum plane conſilium fuit. Etenim natura inſatiabilis, ſemper aliquid perfectius deſiderabat. Cogitabat etiam multa reficere ex iis, quæ ſcripſerat, quod eadem ſibi minime ſatisfacerent (a).

Habuit inſuper pingendi non mediocre ſtudium vel ab ætate ineunte. Diligebat etiam impenſe muſicam, & muſicum inſtrumentum pulſabat, non aliquo magiſtro, ſed natura ſola inſtitutus. Vallotti inſignis in Arte muſica amicitiam coluit, & amore proſequebatur qui excellerent Artium bonarum cultu. Hinc magno ab aliis habebatur & ipſe in pretio. Si quid alicujus momenti accideret, de quo dicendum eſſet, ad eum confugiebant.

Eloquentiſſimo Marco Foſcareno Venetorum Duci funera parabantur ſolemnia. Statim Sibiliati vox expetita, ut immortalem virum pro dignitate laudaret. Ceſſit ille oneri pariter & honori. Ut inſerviret tamen laudi ampliſſimi Mæcenatis, cui ſe maxime obſtrictum noverat, Opuſculum edidit pulcherrimum de Eloquentia Marci Foſcareni, nepotibus illius dica-

ca-

****

(a) Plurima edidit tum ligata numeris, tum ſoluta; & alia quidem ſeparatim, alia Operibus aliorum nexa, Latina & Itala. Quæ vero inedita, exſtant apud heredes. Utinam aliquando non pereant.

çatum. Postremo instructis magnifice a Republica Veneta parentalibus Angelo Emo rei nauticæ instauratori, deposcitur Orator Clemens, ad majus ornamentum & decus funeris. Sed ille splendido oblato muneri se subtraxit; forsitan quod ætate nimium progressus esset. Decessit enim non multo post.

Ut ut tamen res sit, certe magna erat ejus præstantiæ opinio apud viros etiam litteratos. Nimius essem, si vellem singulos nominare. Neque enim fuit ab iis tantummodo magni factus, quos socios habuit cum in Academia, tum in publico Patavino Gymnasio, præcipue a Cl. Cesarotto in eruditissima Epistola ad Deninam (*a*); sed a remotis etiam, & exteris. In his occurrunt Bettinellus, Salander, Torellus, ab adolescentia eidem singulari amicitia junctus. Occurrunt Mattei, Andres, Albergatus, Pacciaudus, Fabronius, omnes litterarum gloria præstantes. His adde Algarottum & Antonium de Comitibus, de quibus antea. Hi Sibiliati fautores fuere, præ ceteris Fabronius, cujus hoc locuples testimonium in Vita Joannis Antonii Vulpii. *Addemus* (inquit) *fortunatissimum nos putare Gymnasium Patavinum, quod hac nostra ætate* (*non lubet antiquiores nominare*) *tres habuit humaniorum*

****

(*a*) Pag. 65. & 119.

rum litterarum magistros, Lazzarinum, Vulpium, &, qui huic successit, Sibiliatum, de cujus amicitia, dum vivam, gloriabor; qui pares omnibus magnis viris, quos exteræ nationes nimium arroganter interdum jactant, & multis etiam superiores existimari possunt (a). Hæc Fabronius. Præterea cum Roberto, Pompejo, Frugono, Ferrio, Caspare Gozio, cumque aliis litteratissimis viris, immo cum Maphejo, Apostolo Zeno, Metastasio, tota Europa celeberrimis, mutuum Clementi fuit Epistolarum commercium, quibus continetur eximia & multiplex eruditio. Eadem apud Patricios Venetos fruebatur fama. Idem laudatus ab Ephemeridum rei litterariæ scriptoribus, ornatus ab Academiis, Principibus viris cognitus, Episcopis, Cardinalibus, Summis Pontificibus. Adeo claruit Clementis nomen: eo pluris habendum, quod ipsum commendabant boni mores, de quibus breviter nunc.

Fuit itaque animo liberali & ingenuo, non simulato, non tecto; societatis amicus, læta indole, aperto non modo sermone, sed etiam vultu; in deligendis amicis sagax, in colendis diligens, in excipiendis omnibus ad se adeuntibus plane humanus. Frequentabant autem non pauci ejus domum, non tantum ju-

****

(a) Vitæ Ital. doctrina excell., tomo XIII. pag. 284., 285.

juvenes discendi cupidi, sed etiam viri. Utrisque quoties ejus opera indiguissent, præsto erat consilio pariter & scripto. Pleraque ex iis, quæ scripserat, latere maluit (ut antea diximus), quam typis edere, non solum, quod hominum judicia extimesceret, sed etiam quod sentiret de se demisse; nec litteratis viris ipsum ad id hortantibus cessit. Multa vero edidit, suum nomen anagrammate involvens. Suis obtrectatoribus non respondit, licet lacessitus.

Pecunia abundabat, ei tamen minime addictus erat. Hac multorum largiter sublevavit inopiam. Beneficum vero in primis se præbuit cuidam familiæ, quæ Patavium se receperat a Gallia extorris. Eidem statis temporibus, quamdiu vixit, numerare solitus erat certam nummorum vim, ut pro vitæ suæ conditione posset honeste degere. Plurimum quoque subsidii contulit in pios usus.

Nec unquam cessabat, quamvis quotidie surgeret bene mane. Domestico inclusus cubiculo, etiam postremis annis sese oblectabat assidua lectione, scriptione, commentatione. Nihil temporis patiebatur inutiliter sibi elabi, quam maxime infensus otio. Adeo autem nonnunquam erat in rerum cogitatione defixus, ut loquentes minime audiret.

Ad Religionem quod attinet, vehementer afficiebatur ille ejus studio, quin immo

sen-

ſenſu de eadem identidem loqui ſolitus. Ab iis abhorrebat, qui in hoc non bene audirent. Pati non poterat juventutem ad eos accedere, eamque ab ipſis avocare tentabat cura ingenti, ne eorum conſuetudine, integra depravarentur ingenia. Aliquot præterea libros in Italam linguam vertit ex Gallica, ſtudio Religionis, in quam propenſum ſe oſtendit & ſuis carminibus. Ob eandem cauſam ſacras etiam ſcripſiſſe dicitur Orationes, quæ cultis in locis multa cum laude exceptæ. Erat illi (ut ajebat ipſe) vel ampla eruditio, nihili, ſi a probitate disjuncta; probitas vero in pretio, vel expers litteris. Fuit porro ejus vita cum oratione conſentiens.

Seminarium optime florere cupiebat, præſertim moribus, ejuſque decus ſemper in majus provehi. Ipſum non raro adibat, præcipue Bibliothecam, & litterariis exercitationibus, quæ in eo publice haberi ſolent, intererat, eidem maxime addictus.

Uſus fuerat proſpera valetudine uſque ad ultimum vitæ tempus, cum derepente laborare cœpit ex diſſolutione membrorum. Dolebat, ſuo ſe non poſſe in poſterum fungi munere; Divinæ tamen voluntati prorſus acquieſcens, doloris vim temperabat. Aliquot menſes cum eo luctatus, ad extremum victus Patavii occubuit XVI. Cal. Mart. an. MDCCXCV. vitæ ſexto ac ſeptuageſimo vix completo.

Acerba pluribus ejus mors, quam deflevit concinnis & elegantibus Epigrammatis Franciſcus Pimbiolus de Eugelfreddis obſtrictus magnopere Sibiliato, cujus imaginem noſcere volentibus hic ſubjicio. Fuit ille *decentior*, *quam ſublimior* (*a*), capillo nigro, lata & exporrecta fronte, vividis oculis, modice inflexo naſo, tota corporis conformatione decorus. Joannes Baptiſta fratris filius, heres rei ejus domeſticæ & litterariæ, eidem ſepulcrum poſuit in interiore veſtibulo Eccleſiæ Presbyterorum Congregationis Oratorii S. Philippi Nerii, quorum amantiſſimus Clemens. Sepulcri titulus eſt hujuſmodi:

CLEMENTI . SIBILIATO
PRESBYTERO . PATAVINO
HUMANIORUM . LITTERARUM
IN . PATAV. GYMNASIO . DOCTORI
SCRIPTIS . EDITIS . CLARISS.
VIXIT . ANN. LXXVI.
DECESSIT . XVI. KAL. MAR. AN. CIƆIƆCCVC.
JO. BAP. FRATRIS . FILIUS
PATRUO . BE. ME. F.

Hæc habui, quæ dicerem de tanto viro, cujus litterariæ inſtitutioni plurimum me debere profiteor.

****

(*a*) Tacit. in Agric. cap. XLIV.

ERRATA		CORRIGE

Pag. 35 not. (*a*) lin. 2 post ea verba *del XVI. secolo*, adde: *le approvò non solo, ma le ammirò.*

Pag. 76	lin. 26	ibid. 1765.	typis Seminarii 1765.
81	12	propterea iis	propterea is
115	8	bene consequi	consequi
129	12	æternos	æterno
135	10	Quidquid affirmat	Quæque affirmat

